دەوڵەت؛ بابەتێک بۆ گفتوگۆ
لە نێوان مارکسیستەکان و ئەنارکیستەکانی کوردستان.

ئامادەکردنی: زاهیر باهیر

بەرایی.

"دەوڵەت.. ئاشکراترین و دزێوترین دەزگەیەکە، کە بە تەواویی ڕەتکەرەوەی مرۆڤایەتییە. هاوپشتی نێوانی هەموو مرۆڤەکان [پیاوان و ژنان] لەسەر گۆی زەمین تێکدەشکێنێ و لەنێوی دەبا، بە مەبەستی وردوخاشکردن و سەرکوت و کۆیلەکردنی ئەوانی دیکە [زۆرینە]، هەندێکیان لە کۆمەڵەیەکدا ڕێکدەخا...

ئەم ڕەتکەرەوەیە ئاشکرایەی مرۆڤایەتی، کە ناوەڕۆکی دەوڵەت پێکدەهێنێ، لە ڕوانگەی دەوڵەتەوە ئەرکی باڵا و گەورەترین چاکەکاری ئەوە، لەسەر ئەو بنەمایە ئازاردان و ستەم و چەوساندنەوە و چەپاوڵ و تالانیی و تیرۆری مرۆڤەکان [ژنان و پیاوان] دەکا، کە لە باری ئاساییدا ئەمانە تاوانن. لە لایەکی ترەوە لە ژیانی ڕۆژانەدا، لە ڕوانگەی نیشتمانپەروەرییەوە، کاتێک کە ئەمانە بە شکۆداریی دەوڵەت، تەواودەبن، بۆ پارێزگاریکردنی یا بەردەوامییدان بە دەسەڵات، هەموو ئەمانە دەگۆڕدرێن بە فەرمان و نیشاندانی چاکە و ئەم فەرمان و چاککارییانە دەبنە ئەرکی سەرشانی هەموو هاوڵاتییەکی نیشتمانپەروەر، چاوەڕوانی ئەوە لە هەموو کەسێک دەکرێ، کە هەر کات بەرژەوەندیی دەوڵەت ئەوە بخوازێ، ئەوا نەک تەنیا دژی کەسانی بیانی، بەڵکو دژی هاوڵاتیانی خۆشی ئەنجامیان بدا.

ئەمە ئەوە ڕاڤە دەکا، کە بۆچی لە سەرهەڵدانی دەوڵەتەوە، دنیای ڕامیاریی هەروابووە و بەردەوامیش هەروا قۆناخێکی کۆمەڵایەتی و مرۆڤایەتی بووە بۆ لەخشتەبردن و چەتەگەریی بێسنوور... ئەوەش ڕۆشندەکاتەوە، کە بۆچی سەرجەمی مێژووی دەوڵەتانی کۆن و هاوچەرخ تەنیا زنجیرەیەک بەگژداچوونەوە و تاوان بوون، بۆچی پاشا و شالیارەکان لە ڕابووردوو و لە ئێستادا لە هەموو سەردەمەکاندا و لە هەموو وڵاتێکدا - پیاوانی دەوڵەت، دیبلۆماسەکان، بیرۆکراتەکان، شەڕکەرەکان.. - ئەگەر لە ڕوانگەی مۆراڵی ئاسایی و دادپەروەریی مرۆییەوە دادگایی بکرێن، سەدان و هەزاران جار شایانی سزاواربوون بە کاری سەخت، یاخود لە سێدارەدانن. لێرەدا هیچ تۆقاندنێک، هیچ دڵڕەقییەک، هیچ سووکایەتییەک بە پیرۆزییەکان، یا گەواهیدانی درۆ، هیچ فریودانێک، هیچ هەڵسوکەوتێکی نەشیاو، هیچ دەستبڕینێک، هیچ تالانکردنێکی رووقایمانە، هیچ خیانەتێکی بێشەرمانە، هیچ یەک لەمانە ڕۆژانە، ئەگەر بەناو و لە لایەن نوێنەران و پیاوانی دەوڵەتەوە، نەبووبێت، ڕوویان نەداوە. ئەمانەی کە کراون، لەژێر هیچ ناوێکی دیکەدا نەکراون، بەڵکو تەنیا لەژێر ناو و پاساوی وشە ڕازێنراوەکان و دڵخۆشکەرەکان، بەڵام هاوکات زۆر ترسناککاندا کراون". ("for reasons of state." [Bakunin on Anarchism, pp. 133-4]). (وەرگێڕانی بۆ کوردی: زاهیر باهیر).

تێبینیی: لە زمانی ئینگلیزیدا واژەی [man] بە واتای [پیاو] و هاوکات بە واتای [کەس / مرۆڤ]یش دێ، بۆیە نووسەران لە ڕێکەکەوانەدا [ژن]یشیان داناوە، تاوەکو نەبێتە هەڵواردنی ژنان. هەروەها واژەی هاومرۆڤ [fellowman] لەبری هاوڵاتی بەکاربراوە، چونکە ئەنارکیستەکان دژی هەڵاواردن و ڕیزکردنی مرۆڤەکانن بە ناوی

هاوشاریی و هاولاتییەوە و هەموو مرۆڤەکان لە سەرتاسەری جیهاندا وەک یەک و هاوبەش لە شتەکاندا دەبینن. لەبەرئەوەی لە زمانی کوردیدا واژەی هاومرۆڤ [fellowman] نەبووەتە باو و جێکەوتە، بۆیە واژەی [مرۆڤەکان]م بەکاربردووە. (و - ک).

• ئەم بابەتە دەقی گفتوگۆی کۆمەڵێک هاوڕێیە لەسەر "دەولەت"، کە لە ماوەی (ئادار - حوزەیرانی ٢٠١٣)دا لەسەر تۆڕی "فەیسبووک" ئەنجام درا.

- بەشی یەکەم -

فواد قەرەداخی:

دەوڵەتی کام چین؟ دەوڵەت هەیە ناسنامەی چینایەتی نەبێت؟ پاشان مرۆڤ و مرۆڤایەتی ئەبستراکت! مرۆڤی سەر بە چ چینێک؟ ئایا دەوڵەت و مرۆڤی سەروو چینەکان یان موازی بە چینەکان هەیە؟ ئەوە باکۆنین هەرەمەکی دەدوێت؟ دەوڵەت لەژێر سایەی هەموو سیستەمەکاندا ئامرازی سەرکوتی چینایەتییە بەدەوڵەتی سۆشیالیستیشەوە، بەلام چۆن نامێنێت، میکانیزمی نەمانی چییە؟ باکۆنین ڕێگای ئەوەی دیاری نەکردووە، ئەویش وەکو سۆسیالیستە یۆتۆپییەکان تەنها خەون دەبینێت بە نەمانی دەوڵەتەوە، هەر بۆیە لە دوای کۆمۆنەی پاریسەوە لەبەردەم مارکس فەشەلی هێناو تا ئێستاش کە سەدەونیوێک دەکات هەڵنەساوەتەوە.

زاهیر باهیر:

دەستخۆش کاک فوئاد بۆ کۆمێنتەکەت. من لێرەدا تەنها سێ خاڵ دەخەمە پێشچاو. ١- ئەو کۆمێنتەی تۆ هەوێنی نووسینی چەندەها وتارەو کە ئەمەش لە فەیسبووکدا ناکرێت. ئازادیخوازان ، ئەنارکستەکان دەیەها کتێبیان لەو بارەیەوە نوسیوە و، هێشتا هەر بەردەوامن. کۆمەڵێک وتاری باش لەسەر نازەرووڕێتی دەوڵەت و بۆچی ئەوان دژایەتی دەوڵەتیان کردوە؟ کە بە دڵنیاییەوە دەڵێم لە دەرگای ئەو پرسیارانەی تۆش دەدات، لە ئینگلیزییەوە وەرگێڕراوە و تەنها ئەوەی ماوە کە لەگەڵ دەقە ئەڵمانییەکەیدا چێک بکرێت. ڕەنگە لە کۆتایی مانگی سێدا بڵاو بکرێتەوە. هەر کە ئامادە بوو من بە میلێک بۆت ڕەوانە دەکەم بەهیوام تۆ کاتت هەبێت بۆ خوێندنەوەی و دڵنیاشم کە بایی ئەوەی تێدایە کە تۆ سەرنجی خۆتی لەسەر بنوسیت، کە ئەمەش دەبێتە مایەی مستومڕێکی باش. من خۆم ئامادە باشی ئەوەم تێدایە کە بکەومە ناو ئەو ئەو گۆبەندەوە، هەڵبەتە هاوڕێیانی ترش لە هەردوو ڕوانگەکەوە، ئەوانیش دێنە زمان. ٢- با واز لە مەسەلەی تیوری بهێنین بەلام کەسێک لەم دنیایەدا هەیە نمونەی دەوڵەتێکمان بداتێ لە: دینی، قەومی، لیبراڵ، دیمۆکراسی، دیکتاتۆری تا مارکسی و سۆشیالیستی کە بەلانیکەمەوە لە چەند ساتێکیاندا فاشی نەبووبێتن؟!!!! بەلای منەوە فاشیەت مەیلی حوکمکردن نییە بەڵکو سروشتی خوودی دەوڵەت و حکومەتە. ٣- مەسەلەکان گۆڕاون، کیبرکێکە تەنها لە نێوانی پرۆلیتاریاو سەرمایەداریدا نییە بە تەنها. لە هەقەتدا ئەمرۆ پرۆلیتاریا بەشێکی یەکجار کەمی کۆمەڵگەکان پێکدەهێنن. ئەمرۆ کێشمان کێشەکە لە نێوانی هەرە زۆربەو هەرە کەمایەتییەکەدایە، تەنانەت سروشت و ئاژەڵ و سەرجەمی گیانلەبەرانی سەر زەوی و ئاوی و ئاسمانی لەگەڵ ئێمەن دژی ئەو کەمایەتییەدان، چونکە سیستەمی سەردەم ئەوانی خراپتر ئیبادەکردوە لە پێناوی سوودو سەرمایەدا تاکو بەشەرییەت. منیش لەگەڵتام دەوڵەت نییە ناسنامەی یا ئامرازی چینایەتی نەبێت. واقیعن هەر ئەمەشە کە دەوڵەت دەبێت دژایەتی بکرێت و وجوودی نەمێنێت،

چونکە هەمیشە چین کەمایەتییە بە کۆمەڵگە، کەواتە چینێک کە کەمایەتییە حوکمڕانی زۆربەکەی تری دەکات، کە لەم حاڵەتەشدا گەر لۆجکانە تەماشای بکەین، ئەو حوکمە ناتوانرێت بکرێت جگە لەبەکارهێنانی زوڵم و زۆر و ئەشکەنجەو تیرۆر. جارێکی تریش سوپاست دەکەم دووە دەستخۆشیت لێدەکەم.

فواد قەرەداخی:

کاک زاهیر رەنگە من کاتی ئەوەم نەبێت داخلی نووسینێکی دوورودرێژ ببم دەربارەی ئەنارکیزم، ئەوەندەش بێ ئاگا نیم لێی، بەشی خۆم لەسەری خوێندوتەوە، من لە مەسەلەی دەوڵەتدا هاوڕاتم بەڵام بەرنامەی ئانارکیستی بۆ نەمانی دەوڵەت خەیاڵییە، ئینجا من بڕوام بە بوونی حیزب هەیە، بڕوام بە رێکختن سیاسی پرۆلیتاری هەیە نەک نەقابی، من دەسەڵاتخوازم بە پێی پرنسیپەکانی ئانارکیزم، بەبێ دەسەڵات وەرگرتن پرۆلیتاریا هیچ نییە، رزگاری بەشەرییەت بە بزووتنەوەیەکی جیهانی رێکخراوی پرۆلیتاری دەکرێت کە لە قۆناغی یەکەمدا دەوڵەتی سۆسیالیستیی کرێکاران دامەزرێنێت و، دوائاکام بە کۆمۆنیزمی بگەیەنێت. بۆیە یەکێک لە مەرجەکانی نووین لەم ڕووەوە شیکردنەوەی چینایەتییە، باسی هەر شتێک دەکەین دەبێت بڵێین (کام چین: پرۆلیتاریا یان بۆرژوازییەت) ئیتر ئەوە دەوڵەت بێت، حیزب بێت... هتد.

- بەشی دووەم -

هەژێن:

سڵاو هاوڕێیان، مشتومڕەکەتان خۆشە و سەرنجی ڕاکێشام و ئەم سەرنجانەی لە لای من بەجێهێشتن. ...

هاوڕێ (زاهیر)یش لە وەڵامی هاوڕێ (فوئاد)دا، بەهەمان تێڕوانین، چەمکی پرۆلیتاریا بەکاردەبات، کە دەکاتە کرێکاری پیشەسازی و لەم بارەدا ڕاسدەکات، پرۆلیتاریا کەمینەیە، بەڵام پرۆلیتاریا لە یۆنانی کۆنەوە بە واتای چینی ئەو تاکانەی کە خاوەنی سامان و دەسەڵات نین یا کۆیلەی کەسانی دیکەن، کە لەم بارەدا هەموومان بە کرێکار و مامۆستا و فەرمانبەر و خوێندکار و خانەشین و بێکار و جوتیار و هەرچی ژێردەست هەیە، دەگرێتەوە؛ واتە هەموو ئەوانەی کە مافی بڕیاردانیان لەسەر ژیانی خۆیان و کاروباری کۆمەڵگە نییە. من پرۆلیتاریا بەم واتایەی دووەم بەکاردەبەم..

هاوڕێ فوئاد، لەوەتەی دەوڵەت سەریهەڵداوە، هەندێک کاری ئەنجامداوە؛ لەوانە وردوخاشکردنی ویست (ئیرادەی تاک) و متمانە بەخۆی، لەنێوبردنی پەیوەندی و بەڕێوەبەرایەتی کۆمەڵایەتی و جێگرتنەوەی بە دامودەزگە ڕامیارییەکان، ڕۆبۆتکردنی تاک و کوشتنی هەموو گیانێکی هەرەوەزی و هارێکاری و متمانەیەکی کۆمەڵایەتی، ڕێکخستنی ئابووری کۆمەڵگە لەسەر بنەمای خاوەنداریتی تایبەت و لە باشترین باردا خاوەنداریتی دەوڵەتی، لەنێوبردنی مۆراڵ و ڕێسای کۆمەڵایەتی و یاسای سروشتی، جێگرتنەوەیان بە مۆراڵی ڕامیاریی و یاسای دەستکرد، هەروەها کەڵەگایی بەسەر کۆمەڵگەوە و بڕیاردانی جەنگ و سازش و کوشتوبڕین و جینۆساید و داگیرکردن و تاڵانکردن و زیندانیکردن و لەسێدارەدان بەنێوی کۆمەڵگە و نەتەوە و چینەوە.. . ئایا دەتوانرێت و دەکرێت و بۆی هەیە وەها ئامرازێک ببێتە ڕێکخەری کۆمەڵگەی ئازاد و یەکسان و پارێزەری دادپەروەریی؟ هەروەها ئەگەر لە سەردەمی دەربڕینەکانی (گۆدوین شتاینەر و و پرۆدۆن و باکونین)دا هاوڕێ مارکسیستەکان، لەبەر نەبوونی ئەزموونی دەوڵەت لە

لایەن پارتە کۆمونیستەکانەوە و بەنێوی پرۆلیتاریاوە، توانیبێتیان ئەوان [ئەنارکیستەکان] بە خەیاڵپڵاو تۆمەتبارکەن، ئایا پاش ئەو هەموو کۆیلەکردنەی پرۆلیتێرەکان لە لایەن دەوڵەتی پارتە کۆمونیستەکانەوە لە (رووسیا)وە بۆ چاینا و کوبا و ڤێتنام و کۆریا و یوگوسلاڤیا و ئەلبانیا و ئەڵمانیا و هەنگاریا و بولگاریا و... تد، ئەوە نالۆجیکی نییە و پاش ئەو هەموو ئەزموون و سەلماندنە مێژووییانەی دروستی بۆچوونی ئەنارکیستەکانی پێش و پاش ئینتەرناسیونالی کرێکاری (یەکەم)، ڕاستی بۆچوونی ئەنارکییەکان ناسەلمێنێت؟

بابەتێکی دیکە غەدری مێژووییە لەو سۆشیالیستە کەتوارییانەی کە بە داخەوە ئەنارکیستەکانیش وەک مارکسیستەکان بە یوتۆپی (خەیاڵپڵاو)یان ناودەبەن، کە بە بڕوای من لە هەموو سۆشیالستەکانی پێش و پاشی خۆیان کەتواربینتر بوون و بەکردەوەش سەلماندیان پرسی سۆشیالیزەکردنی کۆمەڵگە، پرسێکی ڕامیاریی نییە و تەنیا بە هەنگاوی کردەیی دەکرێت، سۆشیالیزم ببێتە سیستەمی بەڕێوەبردنی کۆمەڵگە. ...

هاوڕێ فوئاد، بە داخەوە لە دوا وەڵامتدا بۆ هاوڕێ زاهیر، بەجۆرێک دەرگەت لەسەر لێدوانەکە داخستووە. لە کاتێکدا کە هیچ یەک لە ئێمە ناتوانین بڵێین، من ئەوەم بۆ داهاتوو یا لە داهاتووشدا ئاوا دەبم، دەکرێت بڵێین من لەم ساتەدا ئاوا بیردەکەمەوە، چونکە بڕیاردان لەسەر ئەوەی کە خولەکێکی دیکە ئاوا بیردەکەمەوە، ڕەتکردنەوەی بنەماکانی بەردەوامی گۆڕانی مرۆڤە وەک ماددە. ...

زاهیر باهیر:

کاک فوئاد تکایە بمبەخشە گەر کۆمێنتەکەم، لای تۆ وای گەیاندبێت کە تۆ لەسەر ئەنارکیسزم هیچت نەخوێندۆتەوە یا هیچ نازانیت. من دڵنیام کە تۆ دە ئەوەندەی منت لەسەریان خوێندۆتەوە. لێتی ناشارمەوە تاکو ئەم دەقەیە من کتێبێکی یەکێک لە ئەنارکستە بیردۆزە کۆنەکانم نەخوێندۆتەوە، من تەنها لێرەو لەوێ چەند وتارێکم خوێندۆتەوە. من کە ئیدیعای ئازادیخوازی و ئەنارکستێت دەکەم لە خوێندنەوەی شتەکانی ئەنارکستەکانەوە نییە، بەڵکو لە بیرکردنەوەوەیەکی سەردەمێکی زۆرەوە کە پێموایە چەند ساڵێکی خایاند، هەروەهاش تەماشای ئەزموونەکانی هەموو پارتە چەپەکان و کۆمۆنیستەکان و نموونەی دەوڵەتەکانی بەلشەفی، تێکەڵاوبوونم بە بزووتنەوەی کرێکاران لێرە و نقابەکەیان، وایلێکردم کە من بە سەرجەمی بیروڕای خۆم و هاوڕێیانی دووروو نزیک و تەواوی ئەزموونەکانماندا بچمەوە بگەمە ئەم قەناعەتەی ئێستام، ئەمە جگە لەوەی کە من فکری ئەنارکست بە ڕۆح و گیانی سروشتی خودی مرۆڤ دەزانم کە گیانی یاخیبوونی تێدایە، حەزی بەوە نییە کە نەسیحەت و ئیرشادات بکرێت، حەزی بە ئازادییە و دژی کۆنترۆڵکردنە، حەزی بەوەیە کەکەس بڕیاری بۆ نەدات خۆی خاوەنی بڕیارەکانی بێت. هەر هەموومان کە گەنج بووین ئەمانەمان تیادا بووەو خاڵی هاوبەشیمان بوون لەگەڵ یەکتریدا. گەر من بچمە جەدەلی دەوڵەت و پارت و سیاسەتەوە باوەڕناکەم پەنا بۆ تەنها بڕگەیەکی یەکێک لەو ئەنارکستە ناودارانە، بەرم ، مەگەر تەنها لە دوو بوواردا کە یەکەمیان ئاماژە بە ئامارەکانەو ئەوی تریان هێنانەوەی ئەزموونەکانی سەردەمی ئەوانن. من باوەڕم وایە نابێت هەوڵبدەین تیورەکان بسەپێنین بەسەر کۆمەڵگەو چینەکاندا، بە یەک وشە واقیعدا، بەڵکو دەبێت تیورەکان و بیرۆکەکان لە واقیعەوە هەڵهێنجین. هەروەکو خۆتیش دەزانیت باشترین بەڵگەنامە گەڕانەوە بۆ واقیعە، لەبری گەڕانەوە بۆ بڕگەی ناو کتێبەکان ئیدی ڕابوردوو یا ئێستا، گرنگ نییە.

لە کۆتاییدا وەکو ئەو هاوڕێیەش پێشتر وتی، تۆ دەرگات لەسەر مشتومڕەکان داخست، کە ئەمە بێئومێدی لای من دروستکرد چونکە من هەمیشە ڕام وایە کە تۆ یەکێکی لە هەرە ڕۆشنبیرەکان و بە ئەقڵ و سەلیقەی زۆرو قوڵەوە دەچیتە ناو کێشەکان، پرسەکانەوەو لێکدانەوەکانت شایانی خوێندنەوەو بەهەند وەرگرتنن. با ئەوەش بڵێم، من خۆم

هێشتا بەدوای حەقیقەتدا دەگیریم بۆیە ئامەزرۆی مشتومڕو ڕاگۆڕینەوەم لەگەڵ هەمووتاندا. هەڵبەتە تۆش ئازادیت لە بڕیارەکانتا. خۆشی و تەندروستی باشت بۆ دەخوازم.

فواد قەرەداخی:

سوپاس هاوڕێیان بۆ وەڵامەکانتان، وەڵامەکان دیسان لەسەر دەوڵەت تەرکیزیان کردووە، کە هاوڕاتانم لەسەر ماهییەتی دەوڵەت بەڵام + ناسنامە چینایەتییەکەی. ئێوە باس لەدەوڵەت بە گشتی دەکەن، من پێموایە دەوڵەت ناسنامەی چینایەتی هەیە و سەرکوت بەشێکی کارێتی، بەڵام کێ سەرکوت دەکات؟ ئەوە مەسەلەکەیە، لە لایەکی ترەوە من دەبینم کۆمۆنیستەکان تەجروبەیەکیان هەیە لە پێکهێنانی دەوڵەتی چینایەتیدا، دیارە ئەو تەجروبەیە فەشەلیکرد بەڵام دەستکەوتیشی لە سەرەتادا هەبووە و دەکرێت بۆ دوارۆژ سوود لەو تەجروبەیە وەربگیرێت بۆ دەورەیەکیتری تێکۆشان دژی سیستمی سەرمایەداری، ئەو سیستمەی بە تێکۆشانی منقم، بە خۆرێکستن، بە حیزبی تکۆشەرو جەماوەیی پۆلایین دەڕووخێت، من تا ئێستا نازانم بەبێ دەسەڵاتی سیاسی چینی پێشڕەوی کۆمەڵگا چۆن دەتوانین مەرجەکانی کۆمەڵگای (بێ چین و بێ حیزب و بێ دەوڵەت) بەدیبهێنن ئانارکیستەکان بەرنامەیەکی ڕۆشنیان بۆ ئەوە نییە، ئەوان دەسەڵاتخواز نین، واتە دەسەڵاتیان ناوێت، بۆیە بە عەمەلی ئەبێت دەسەڵاتی سیستمی سەرمایە دەستکارینەکەن، ئەم جیهانە بەرینە چۆن دەگاتە کۆمۆنیزم کە تۆ بەرنامەی ڕووخاندنی سەرمایەو چۆنیەتی ڕێکخستنەوەی کۆمەڵگای گواستنەوەت پێ نەبێت. من دەرگاشم لەسەر ئەم مەسەلەیە دانەخستووە، بە پێچەوانەوە دەرگایەکم کردەوە کە ئێوە بتوانن لێی بچنە ژوورەوەو بەرنامەی تەفێیلی و عەمەلی ئانارکیستی بخەنە بەردەمی خەڵکی کوردستان و میکانیزمی نەهێشتنی دەوڵەتیان پێ بڵێن لە سەرانسەری جیهاندا، من بەرنامەی ئانارکیستەکان بە بەرنامەیەکی خەیاڵیی دەزانم کە ئەگەری بەدیهێنانی نییە، بۆیە وەک هەر کەسێکیتر چاوەڕوانی نووسینەکانتان دەکەم و هەر کاتێک قەناعەتمکرد دڵنیابن بێ سێو دوکردن پێیەوە پەیوەست دەبم.

هەژێن:

سڵاو هاوڕێ فوئاد، پرسەکە لەسەر قەناعەتکردن بەیەکتر نییە، نەخێر من بۆخۆم و لە هاوڕێ (زاهیر)یش دڵنیام کە نیازی شتێکی ئاوای نییە، بەڵکو هەوڵدانە بۆ مشتومڕکردن و بۆچوونگۆڕینەوە و دەرگەئاوەڵاکردن بەڕووی کۆمەڵێک پرسدا، کە بە داخەوە بەستەڵەکیان بەستووە. هەروەها وەک هاوڕێ زاهیر دەڵێت "پرسەکە لەسەر دروستی و نادروستی ئەم و ئەو نییە" بەڵکو لەسەر دەربڕینی بۆچوونی کەسیی خۆمان و بەشکردنیەتی لەتەک هاوەڵەکانی فەیسبووکدا... .

با ئاوای دابنێیین، کە لە مێژوودا ئەنارکیستەکان بوونیان نییە، ئەی دەبوو من و تۆ و ئەوانی دیکە لەبەردەم شکستخواردنی بەکردەوەی بزووتنەوەی سۆشیالیستی لەسەردەستی سۆشیالیستە دەسەڵاتخوازەکان چیمان بکردایە؟ ئایا ئەرکی من و تۆ و ئەوانی دیکە نییە، کە لەو شکستانە وردبینەوە و لە دەرەوەی بۆچوونە باوەکانەوە بۆ ئەڵتەرناتیڤ بگەڕێین؟

بە بۆچوونی من ئەو لێدانەی کە بۆلشەڤیزم لە ١٩٠٥ەوە تا ١٩٨٩ لە بزووتنەوەی سۆشیالیستی و کرێکاری داوە، هەموو دەوڵەتەکانی بۆرجوازی لەوەتەی سەرمایەداری هەیە، تا ئەمڕۆش نەیداوە... . چونکە بۆلشەڤیکەکان بە ڕابەرایەتی لینین [نەک تەنیا ستالین و دواتران] دەسکە دارینەکەی تەورەکە بوون لە بڕینەوەی دارستانەکانی شۆڕشدا تا ئێستاش هەر دەسکەتەورن. ...

ئەوەی کە تۆ بەبێ دەوڵەت، ناتوانیت وێنای کۆمەڵگەی سۆشیالیستی بکەیت، بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە یەکەم وەک زۆربەی هاوڕێ مارکسیستەکان شۆڕش بە ڕووداوێکی کتوپڕ و دیارێکراوی ماوەیی دەزانیت، بۆیە لەوەها بارێکدا تاکی پەروەردەی سیستەم و کولتووری بۆرجوازی [مشەخۆری] لە بەرەبەیانی کۆمەڵگەی سۆشیالیسیدا وەک جانەوەری چاوچنۆک دێتەبەرچاو و ناچار بۆ ڕاگرتن و سۆشیالیزەکردنی پێویستت بە دەوڵەت و دامودەزگە سەرکوتگەرەکانی دەبێت. بەڵام ئەگەر شۆڕش بە پرۆسێسێکی مێژوویی لە بەرەبەیانی مرۆڤایەتییەوە تا دواساتی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بزانیت، ئەوا ئەو شتانەی بە شۆرش ناویاندەرکردووە، دەبنە ڕاپەڕین و بەرهەڵستاری لە ڕووتی شۆڕشدا و زۆر ئاسایی هەر لە هەناوی ئەم سیستەمەدا، ڕێکخراوە جەماوەرییە سەربەخۆکانی پرلیتاریا، لە خوارەوەرا وەک فێرگەیەکی سۆشیالیستی، تاکەکان بە کولتووری سۆشیالیستی پەروەردەدەکەن و لەنێو خۆیاندا [لە ماڵە هاوبەش و هەرەوەزییەکانیاندا، لە کارگە و فرۆشگە و کێڵگە هەرەوەزییەکاندا] بە پێی توانا سۆشیالیزم ئەزموندەکەن و وەک هاوڕێ زاهیر دەڵێت "لەوێوە تیئۆرییە شۆڕشگێڕییەکانیان سەرهەڵدەدەن."...

تکایە ئەم دوا ڕستەمە وەک خۆی لێ وەربگرە؛ سۆشیالیستە ئازادیخوازەکان خەرێکن لەم سیستەمەدا ڕۆژانە خشت بە خشتی ئەم سیستەمە دەدەنە بەر ڕەخنە و بە کردەوە لە هەرەوەزیی ژیاندا هەڵیدەگێرنەوە، ڕێک بە پێچەوانەی ئەندامانی نووسینگەی ڕامیاریی پارتە کۆمونیستە زۆر و زەبەندەکانەوە، کە لە ئەورووپا خاوەنی پیتزەری و ڕیستورانت و قاوەخانە و فرۆشگەن و ئەندامانی پارتەکانی خۆیان و کرێکارانی کۆچەر بە کرێیەکی زۆر کەم بەکرێدەگرن و دەیانخەنە خزمەت سیستەمی کاری کرێگرتەوە و لەسەر ڕەنجی ئەوان، سەرمایەی دراوی پێکەوەدەنێن و لەولاشەوە لەسەر چالاکی و خەباتی لێبڕاوانەی ئەندامانی پارتەکانیان، ناووناوبانگ دەردەکەن و وێنەی خۆیان لەبەردەم وێنەکانی مارکس و ئینگلس و لینین و ترۆتسکی و ستالین و مائۆتسی تۆنگ و جیڤارا و پەخشان و تەخشان دەکەن...

هاوڕێم، ئەنارکیستەکان کەتوار لە قاڵبی تیئۆری نادەن، بەڵکو تیئۆرییەکان لە ئەزموونکردنی خەباتدا لە کەتواری ئەم ساتەدا بەدەستدەهێنن، هەروەها ئەنارکیستەکان بەرنامەی ڕامیاری دانارێژن، چونکە، یەکەم، ڕامیاریی و دەسەڵاتی ڕامیاریی ئامراز و چەکی ڕاگرتنی کۆمەڵگەی چینایەتین و دووەم، ئەنارکیزم بە واتای سۆشیالیزمی ئازادیخوازانە بەخۆی بەرنامەی ژیانە و کاتێکیش کە ژیان لە قاڵب بدرێت، ئیدی تەنیا تابووتێک لە چەشنی دەوڵەتی بۆلشەڤیکی و ماوی و کاستڕۆییمان بۆ دەمێنێتەوە.

ئەگەر ئێمە ئەو شکستانەی کە لەسەر دەستی سۆشیالیستە دەوڵەتخوازەکان بەسەرماندا هاتوون، بەهەند وەرنەگرین و دووبارە لە هەوڵی چێکردنەوەی دەوڵەتێکدا بین لە جێی دەوڵەتێکی دیکە، ئەوا وەک هەر دەستەیەکی دیکەی مەزهەبی لە جیهانی خەیاڵدا خەرێکی چێکردنی بەهەشتێک دەبین، کە لە جیهانی کەتوارتیدا بێجگە لە پیرۆزکردنی دۆگمەکان، هیچی دیکە بەرهەمناهێنێتەوە!

دەکرێت لە زنجیرە وتارێکی دووروردرێژدا بچینە پای شێوازی خەباتی ئەنارکی و شێوە و بنەمای کۆمەڵگەی ئەنارکی و چۆنیەتی پێکهاتنی کۆمەڵگە ئەنارکییەکان، بەڵام بە داخەوە ڕوونکردنەوەی کۆمەڵگەی ئەنارکی کە ڕەتکردنەوەی سەراپای کۆمەڵگەی چینایەتی چەند هەزار ساڵەیە، لە وەڵامی کۆمێنتێکی فەیسبووکدا ئاسان نییە، هەر بۆیە لەمەڕ هەڵەی دارشتن و ڕێنووسی نێو سەرنجەکانیم، داوای لێبوردن دەکەم، چونکە بواری نووسین لە فەیسبووکدا هەر ئەوەندەیە.

- بەشی سێیەم -

تاهیر سالّح شەریف:

سڵاو هاوڕێیان.. من بەهۆی کەمی کاتەوە بە خێرایی سەرنجمدایە سەر تێکستەکان و مناقشەکانتان. بە هەموو جیاوازی تێگەیشتنمانەوە دەربارەی سەرمایەداری و سۆشیالیزم، بەڵام ئەم مناقشانە زەرورین.

هەموومان لەسەر ئەوە کۆکین کە ڕژێمی سەرمایەداری، ڕژێمێکی ناعادلانەیەو سەرئەنجام بڕوامان بەوە هەیە کە دەبێت ئەم ڕژێمە لەناوببرێت و سیستەمێکی دیکە بۆ ژیان بێتە کایەوە کە مرۆڤەکان تێیدا بە یەکسانی بژین و کەس ئاغا و ڕەعیەت، یان کۆیلە و کۆیلەدار نەبێت تێیدا. ئەو سیستەمەش، شتێک نییە جگە لە سیستەمی کۆمۆنیستی.

من پێم وایە تیۆریسانی کۆمۆنیزم، لە سان سیمۆن، فۆریە، پرۆدۆن، باکۆنین و مارکسەوە بگرە هەتا دەگات بە نەوەکانی دوای خۆیان، هەموویان لە سیستەمی سەرمایەداری ناڕازین و تەئکید لەسەر سیستەمێکی نوێ و عادیلانە دەکەن. لەم ڕووەوە من بڕوام وایە کە هەموو لایەک لە خاڵی ئەنتی کاپیتالیزمدا یەکدەگرنەوە، بەڵام لە خاڵی گەیشتن بە کۆمەڵگەی پۆست کاپیتالیزم [کۆمۆنیزم]دا لێکجودا دەبنەوە و ناکۆکییەکان لە نێوانیاندا سەرهەڵدەدات. هیچ یەکێک لە تیۆریسێنانی سۆشیالیزم ژیانی داهاتووی لە کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی پاش سەرمایەداریدا لە قاڵبی بەرنامەیەکی موقەدەس، موتڵەق و شێوە دینی نەداوە [وەک ئەوەی لە تێکستێکی هاوڕێ هەژێندا بەرچاوم کەوت]، بەڵکو ئەوان تەنها تیۆرییەکیان لە بارەی کۆمەڵگەی پۆست سەرمایەدارییەوە خستۆتە ڕوو، تیۆرییەک کە بەهیچ شێوەیەک نەچوونەتە ناو تەفاێیلاتەکەیەوە ... .

لەو نووسینەی پێشەوەی باکۆنیندا، کە هاوڕێ زاهیر بەشێکی لێکردۆتە کوردی، شتێک دەربارەی کۆمەڵگەی دوای سەرمایەداری ناڵێت. باکۆنین لەو نووسینەدا تەنها لە سیاسییەکان و دەوڵەت تووڕەیە، بەڵام میکانیزمێک دەربارەی نەمانی دەوڵەت، یان ئەڵتەرناتیڤی "دەوڵەت" پێشنیار ناکات. گریمان هاوڕا بووین لەگەڵ باکۆنیندا دەربارەی ناوەڕۆکی نووسینەکەی، بەڵام با کۆنین پێمان ناڵێت چۆن دەوڵەت [بە هەمان تعاریف و پێناسەکانی ئەو] لەناو ببەین و دوای دەوڵەت چی؟!... لە نووسینە کورتەکەی باکۆنیندا وەڵامێکی ئەو پرسیارەمان دەست ناکەوێت و ئەگەر مرۆڤ لە هەمان تێگەیشتنی باکۆنینەوە، بنەمای کار بۆ کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی دابڕێژێت، تەنها خۆی تووشی پاسیفیزمێکی تووڕە بەرانبەر بە دەوڵەت و سیاسییەکان دەکات و تەنها لە شوێنی خۆیدا مراوەحە دەکات. ...!

سەبارەت بە [پرۆلیتار]بوونیش، کە لە تێکستێکی هاوڕێ زاهیردا بەرچاوم کەوت، مارکس لە دوو دەقی خۆیدا، ئەو تێگەیشتنە هەڵەیەی هاوڕێ زاهیر لەمەڕ پرۆلیتار بوون، کە پێی وایە پرۆلیتاربوون تەنها کرێکارانی پیشەسازییە، ڕاست دەکاتەوە. مارکس هەم لە مانیڤێست و هەم لە نووسراوی کاری بەرهەمهێن و نابەرهەمهێنەکەیدا، بۆچوونی وایە کە لە قەشەیەکەوە بگرە تا دەگاتە مۆسیقار و زانایەک، ئەوانە هەموویان کۆیلەی کرێگرتەن لە شێوە و سیستەمی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا، واتە هەمان لە ٩٩٪، کە دروشمی وڵستریتییەکان بوو، بە کرێکاری کرێگرتە ناو لێدەبات... . هەروەک وتم لەبەر کەمبوونی کات و بەپەلە خوێندنەوەی تێکستەکان، نەمتوانی سەرنجەکانم لەسەر گشت باسەکەتان بنووسمەوە و بەوهیوایە کە ئەم جۆرە پۆلێمکانە درێژەیان هەبێت.

فواد قەرەداخی:

دەستخۆش هاوڕێ تاهیر، ڕاستت پێکاوە کە ئێمە خاڵی ناوکۆییمان هەیە سەبارەت بە سیستمی سەرمایەداری، بەڵام چۆن ئەو سیستمە لەناودەچێت، ئەوە خاڵی جیاوازییە، دیارە باکۆنین شیوعییەکی تێکۆشەرو زۆر ئەکتیڤی سەردەمی خۆی بووە و لەو پێناوەدا چەرمەسەری زۆری بەسەردا هاتووە، بەڵام سەبارەت بە چۆنیەتی لەناوبردنی سەرمایەداری باشی نەپێکاوە و خۆی و شوێنکەوتووانی لە ئینتەرناسیۆناڵی یەکەمدا دەورێکی سکتاریستانەی ڕێکخراوەییان دیوە و بزووتنەوە کرێکارییەکەی ئەو سەردەمەیان بە پارچە پارچەیی هێشتۆتەوە کە (ئێستا بە عەمەلی هەمان مەترسی هەیە لە لایەن شوێنکەوتووانی ئەمڕۆیەوە)، ئەو ئیعلانی ئەنتی دەوڵەتی کردووە بە شێوەیەکی ئەبستراکت: دەوڵەت بە بێ بوعدە مێژووییەکەی، هەروەها دەوڵەت بەبێ ناسنامە چینایەتییەکەی، بۆیە کە هاوڕێیانی ئەنارکیست باس لە نەهێشتنی دەوڵەت دەکەن تەنها لە ستراتیژ دەدوێن، بەڵام پێمان ناڵێن تاکتیکی عەمەلی بۆ نەهێشتنی دەوڵەت چییە، خۆ ئێمەومانانیش دەزانین ماهییەتی دەوڵەت لە سایەی هەموو سیستمەکاندا سەرکوتکردنی چینایەتییە، بۆیە دەبێت نەمێنێت و ئەوە حوکمی مێژووشە بەڵام چۆن نامێنێت؟ ئەوە کرۆکی پرسیارەکەیە. ئایا لە دنیای ئەمڕۆدا (دنیای سەرمایەداری) مومکینە؟ ئایا ئەوە قەڵەمباز نییە بەسەر واقیع و مێژوودا، ئایا ئامادەکردنی پێداویستییەکانی لە ئارادایە؟ یان دەبێت "نەخشە ڕێگای" هەبێت بۆ هێنانەدی، من ئەو نەخشە ڕێگایە بە دامەزراندنی دەوڵەتی سۆسیالیستی کرێکاران دەزانم لە دواڕۆژدا لەگەڵ ناسین و دەستنیشانکردنی هەموو ئەو نەهامەتیانەی بەسەر بەشەرییەتدا هات لە سایەی دەوڵەتە سۆسیال بۆرژوا و سەرمایەدارییە دەوڵەتییەکاندا کە سەرلەپاکیان هەرەسیان هێنا.

زاهیر باهیر:

سوپاس هاوڕێ تاهیر کە هاتیتە ناو جەدەلەکەوەو بەهاو وەزنەکەیت زیاد کرد. من لەگەڵ هاوڕێ هەژێندا تا ڕادەیەکی زۆر هاوڕام و تێبینییەکی وام نییە لەسەر کۆمێنتەکەی، جگە لە وشەی چینی کرێکاران نەبێت، کە دواتر لەسەر کۆمێنتەکەی هاوڕێ تاهیر بەکورتی شتێک دەڵێم.

هاوڕێم کاک فوئاد سەبارەت بە کۆمێنتی پێشترت. ڕاست دەکەیت کە لێدوانەکەی ئێمە لە مەداری دەوڵەتدا دەخولێتەوە، بەڵام بەڕای من ئەمە ڕۆح و جەوهەری هزری ئەنارکیسزمە کە دژی دەسەڵاتە و دەوڵەتیش بەشێکی یەکجار گەورەی ئەو دەسەڵاتەیە. زۆر زۆر زەرووورە کە مەسەلەی دەوڵەت لە لامان لابەلا بێتەوە، چونکە هەرە زۆرینەی هاوڕێیان بەدەر لە دووری و نزیکیمانەوە لەیەکتری، حیزب و دەوڵەت لایان زەرووورە بۆ تێپەڕکردنی ئەم قۆناغە بۆ قۆناغی سۆشیالیزم، کۆمۆنیزم. ئەوەتا تۆش پێ لەسەر ئەوە دادەگریت کە دەوڵەتێکی سۆشیالیستی پرۆلیتاری زەرووورە بۆ گەیاندن بەو قۆناغە، کە لەکتێکدا، ئەزموونی ١٠٠ ساڵەی ڕابوردوومان ئەو تیورەی فەشەل پێهێناو سەلماندی کە دەوڵەت شتێک نییە جگە لە ئامرازی حوکمی چینایەتی. من ئەمەم بۆ قوت ناچێت، پرۆلیتاریا کە حوکم دەکات، بەسەر کێدا دەیکات؟ خۆ گەر بەسەر پاشماوەی بورجوازیدا دەیکات، ئەو کات پێویستی بە هەبوونی هەموو دەسگە ئابوری و سیاسی و میلیتەری و سیخوری میدیای شەڕەنگێز و هتد هەیە هەروەک هەموو دەوڵەتێکی تر لە ڕابوردوو لە ئێستادا، ئەوکاتە هەمووومان دەزانین چی دەبێت و چی ڕوودەدات و پاشەڕۆژ بەرەو کوێ دەڕوات. لۆجیک و واقیع قەبوڵی ناکات کە کۆمەڵگە بگاتە قۆناغی سۆشیالیزم / کۆمۆنیزم، لە ڕێگەی دەوڵەتەوە. بە ڕای من لە ڕێگای دەوڵەتەوە ناگەینە ئەو قۆناغە، بۆیە گرنگە کە قسە لەسەر دەوڵەت بکەین، بەڵام چۆن دەوڵەت ناهێڵین ئەمەیان جەدەلێکی ترە. لای ئەنارکستەکان شۆڕش، شۆڕشی هەموو خەڵکە دژی کەمایەتییەکی زۆر کەم، هەروەکو هاوڕێ هەژێنیش وتی ئەم شۆڕشە بەردەوامەو هەموو ڕۆژێکە، هەموو دەقەیەکە، بەڵام ئەم شۆڕشە دەبێت لە بنی کۆمەڵگاوە دەست پێبکات، بە ئامادە بوونی خەڵکی و هاوکارییان لە هەموو شوێنێکدا و خۆڕێکخستنیان دژی دەسگە بیرۆکراسییەکانی دەوڵەت و ناو کۆمەڵگە تاکو داخوازییەکانیان و گێڕانەوەی هەموو بڕیارەکان و دەسەڵاتەکانە بۆخۆیان، مەیسەر دەکەن، بەمشێوەیە لەهەمان کاتیشدا دژی هەموو چەشنەکانی دەسەڵات، دەجەنگن. من نامەوێت

لێرەدا زۆر لەسەر ئەمە بڕۆم چونکە من بە درێژی لە چەند وتارێکمدا لەسەریم نوسیوە، تەنها ئەوەندە دەڵێم کە هەرەوەزیانە لەو بوارانەدا بڕیارەکان دەدەن و هەر بە هەرەوەزیانەش کاری لەسەر دەکەن. دیارە پارت یا حیزب ئەمانەی بۆ ناکرێت و هەمیشەش ئەوان خولیای دەستکەوتنی دەسەڵاتن. حیزبچێتی و حیزبگەرێتی بزووتنەوەی خەڵکی نین و بگرە لێدانە لەو بزووتنەوەیە، لە هەموو شوێنێکی ئەم جیهانەدا ڕووداوەکان و بەڵگەنامەکان شاهیدن بەتایبەت کە دەستیان گەیشتۆتە دەسەڵات. من دەزانم ناکۆکییەکی گەورە هەبووە لە نێوانی مارکس و باکۆنین دا تەنها سەبارەت بە دەسەڵات، دەوڵەت، بەڵام مارکسیش لەو بوارەدا سکتاریانە ڕەفتاری لەگەڵ هەرکەسێک کە لەگەڵ بیری ئەودا نەهاتبێتەوە، کردوە، تۆ لەمن باشتر دەزانیت ئە و چی کردوە بە برۆدۆن لە بوئسی فەلسەفەدا. من باوەڕم بەوە نییە کە نێونەتەوەی کرێکاران چ لەسەردەمی مارکس و چ دواى ئەویش، بووبێت. ئەوەی کە بووە نێونەتەوەیی خودی ئەو خەڵکانە بووە و هەروەها حیزب و ڕێکخراوەکانیان، نەک کرێکاران، هیچ جیاوازییەکی لەو ڕووەوە نەبووە لەگەڵ نیونەتەوەیی سێیەم و چوارەمیشدا. لە کۆتاییدا دەڵێم ئێمە دەتوانین قسە لەسەر ئەوە بکەین کە چۆن دەوڵەت لەناو بچێت بەڵام ئالەم دەقیەدا ئەوە گرنگە کە بزانین بۆچی دەوڵەت بە هەموو جۆرەکانییەوە کۆسپ و بەستن لە ڕێگای بەدیهێنانی کۆمەڵگەی سۆشیالیزمدا.

- بەشی چوارەم -

هەژێن:

هاوڕێ زاهیر، تێبینییەکەت لەبارەی سەرنجەکەی منەوە لەسەر چینی کرێکار لەبیرچووە؟... . هاوڕێ تاهیر، منیش لەسەر هاوبەشی ئەنارکییەکان و مارکسیستەکان لە دژایەتیکردنی سەرمایەداریدا هاوبۆچوونی ئێوەم. بەڵام مادامەکی ئێوە شکستەکانی بیرۆکەی دەوڵەت و دیکتاتۆری پرۆلیتاریا بەهەند وەرناگرن و خوازیاری چەندبارەکردنەوەیانن، با لە جێیەکی دیکەوە بۆ پرسە بڕۆین؛ وەک دەزانین لە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتییدا بەگشتی و لە کوردستانەکەی خۆشماندا، ناوچە و گوند هەبوون، کە بەبێ بەگ و دەسەڵات، لەسەر بنەمای ڕێکەوتنی کۆمەڵایەتیی ساڵانێکی دووروودرێژ ژیاون و کۆمونەکان بە درێژایی مێژوو لە زۆرێک لە کۆمەڵگەکاندا هەبوون و من لەو بارەوە، سەرنجتان بۆ پەرتووکی [الاشتراکیة والشیوعیة من ٥٠٠ قبل المیلاد الی ما قبل مارکس- نذیر جزماتي] ڕادەکێشم و هیوادارم پەیدای بکەن و ئەگەر بۆشتان بکرێت، بیکەنە کوردی. هەروەها لە بەرامبەردا وەک لە سەرنجی پێشووتردا وتم، لە (ڕووسیا)وە بۆ چین و بۆ ئەمەریکای لاتین و بۆ ئەوروپا و بۆ ئەفەریکا، بینەری تراجیدیای دەوڵەتی کۆمونیستی و دیکتاتۆری پارت بە ناوی پرۆلیتارياوە بووین و دیتمان کە چۆن بۆچوونەکانی باکونین دەقاودەق دەرچوون و نەک هەر دەوڵەت بەرەو لاوازی و پووکانەوەی خۆبەخۆیی نەچوو، بەڵکو بە پێی سروشت و پێداویستی بوونی و میکانیزمەکانی پاراستنی خۆی، ڕووی دیکتاتۆرییەکانی پێش و پاش خۆی سپی کردەوە!

ئایا بە بۆچوونی ئێوە ئامادەکاریی توێژەکانی پرۆلیتاریا لە خەباتی ڕۆژانەدا و لەسەر بنەمای ڕێکخستنی سەربەخۆ و خەباتی ڕاستەخۆی چینایەتی و پەروەردەی کولتووری سۆشیالیستیی چەوساوان بۆ گرتنەدەستی کاروبارەکانی خۆیان لە خۆبەڕێوەبەرایەتی سەربەخۆی خۆیاندا خەیاڵپلاوی و ئەستەمە، یا دروستکردنی دەوڵەتێک بە دەزگەی بیروکراتی و سیخوری و میلیتێری و توێژی ئوروستۆکراسی فەرمانڕەواوە و دواجار توانەوەی پەشمەکیانەی وەها دەزگەیەک خۆبەخۆ و خۆبەخشانە، تکایە وەڵام کامیان ئەستەم و خەیاڵپلاوییە؟

ئەگەر بەدیهاتنی کۆمەڵگە هەرەوەزییە ئازادە پرۆلیتێرییەکان لە پرۆسێسێکی هوشیاربوونەوە و خۆرێکخستنی چەوساواندا دەیان ساڵ خەباتی خەباتی جەماوەریی و هونەری و کولتووری و رۆشنگەریی وەک پیشمەرجەکانی شۆرشی کۆمەڵایەتی بخایێنێت، ئەوا ئەو دەوڵەتە بە ناو سۆشیالیستییەی کە لە شەورۆژێکدا بە پیلان و کودەتای سەربازی و پارتیی دێتەسەر تەخت، ئەگەر سەدەیەک خەبات بۆ رووخاندنەوەی پێویست نەبێت، بێگومان ٧٠ ساڵ مەرگەسات و لە خوێنگەوزانی پێویست دەبێت!

هاورێیان، ئەوەی من دەیڵێم لە حەز و گۆشەگیریی و هەوڵی تیئۆری (باکونین و رۆکەر)ەوە سەرچاوەی نەگرتووە، بەڵکو بەرەنجامی ئەزموونی زیاتر لە (١٨٠) ساڵی مرۆڤایەتی هەیە، بە داخەوە ئەزموونێک کە پرۆلیتێرەکانی لە تاکی شۆرشگێرەوە گۆری بۆ تاکی نادەربەست و نائومێد و تەنانەت ئەگەر سەرنجی رەوتی نیئۆنازیستی و فاشیستی و راسیستی وڵاتانی بە ناو بلۆکی سۆشیالیستی جاران بدەین، ئەوا دەوڵەتە بە ناو سۆشیالیستییەکان، تەنیا نیئۆنازیزمیان بەرهەمهێناوە، ئەمە سەرەنجامێکی خەمناکە، بەڵام ناتوانین خۆمان لەو راستییە لابدەین. ئەمە ئەنجامگیری منە و ئەزموونەکان و مێژووی رەوتی دەسەڵاتخوازی نێو بزاڤی سۆشیالیستی لە سەردەمی ئینتەرناسینالی یەکەمەوە تا ئەمرۆ، دیسان بە داخەوە تەنیا ئەم راستیانەمان دەخەنە بەردەست.

هاورێ فوئاد، بە داخەوە پێداگریت لەسەر سکتاریستبوونی ئەنارکییەکان لە ئینتەرناسیونالی یەکەمدا، تەنانەت نووسینەکانی (مارکس و ئینگلس)یش ناتوانن پشتیوانی لێبکەن، چونکە نووسین و شەرە قسەکانی ئەو کاتی نێوان ئەو دوو باڵەی نیونەتەدیی یەکەم، پێچەوانەی پێداگرییەکەی تۆن. هەروەها بۆ من گرنگ نییە، کێ راستی وتووە و کێ راستدەکات؟ لای من ئەوەی گرنگە، ئایا سۆشیالیزم لە دەوڵەتدا دەگونجێت یا نا؟ پرۆلیتاریا دەتوانێت دیکتاتۆر بێت یا نا؟ ئەو دەوڵەت و دیکتاتۆرییەی کە کۆمونیستە مارکسیستەکان پێداگری لەسەر دەکەن؛ دەوڵەت و دیکتاتۆری پرۆلیتاریان یا هی پارتە کۆمونیستەکان؟ ئەی ئەزموونەکانی سەدەی بیستەم لەم بارەوە چیمان بۆ دەخەنەروو؟

زاهیر باهیر:

هاورێ تاهیر جارێکی تریش سوپاس بۆ هاتنە ناو جەدەلەکەوە. من لێرەدا تەنها دوو شت دەڵێم یەکەم لەبەر ئەوەی لە سەرنجدانی کۆمێنتەکەی کاک فوئاددا شتێکم وتوە رەنگە تا رادەیەک شمولی سەرنجەکەی تۆش بکات. دووەمیش هاورێی خەمی نان و... . هەندێک شتی وتوە کە من دەم ویست بیڵێم، ماڵی ئاوا بێت، ئەرکی لەسەر من کەم کردەوە. بەهەرحاڵ خاڵی یەکەمم منیش تا رادەیەک، دەڵێم تا رادەیەک لەگەڵ راکەی مارکس دام سەبارەت بەپێناسەکەی مارکس بۆ پرۆلیتاریا، بەڵام ئێستا شتەکان گۆراوە، چونکە راستە ژمارەی پرۆلیتاریا گەر هی زەوی و زەرەکان و بیناسازی و دەستگێرەکان و خەڵکانێکی مووچە کەم یان بدیتە پاڵ، زیادی کردوە بەڵام لە هەمان کاتیشدا سیستەم سەردەم بە تایبەت لە وڵاتانی ئابووری گەشیکردوودا ژمارەیەکی یەکجار لە چینی ناوەراستیشی دروست کردوە. کە من ناتوانم بە پرۆلیتاریان ناونووس بکەم.، گەرچی بەرژەوەندیان وەکو سەرجەمی هەمووومان لە مەحف بوونەوەی ئەم سیستەمەدایە، بەڵام ئەوان بە عەمەلی لەمرۆدا بەرگری لە مانەوەی دەکەن. دوای ئەوە هاورێم تۆو کاک فوئاد لە ناکۆکیدان لەگەڵ خۆتاندا چونکە لە کاتێکدا کە قەناتتان بەوە هەیە کە زۆربەی خەڵک پرۆلیتارییە کەچی لەولاوە بزووتنەوەکە بە بزووتنەوەی خەڵک نازانن، بەڵکو تا ئێستاش هەر پرۆلیتاری بە پێشرەوو بوتنەوەکەی بە دینەمۆی گۆرینی مێژوو دەزانن. بەڵام لای من وەکە لە سەرنجی یەکەممدا لەسەر سەرنجەکەی کاک فوئاد نوسیم بزووتنەوە بزووتنەوەی خەڵکە نەک بە تەنها کرێکاران، هەر ئەمەش خاڵێکی جیای ئێستاو سەردەم مارکسە و خەسڵێتێکی تایبەتی خەباتی ئێستایە، بەرەغمی ئەوش کە وتم لەسەرەوە ئێستاش پرۆلیتاریا کەمایەتین لە کۆمەڵگەدا، بۆ نمەونە لە بەریتانیادا ژمارەی خانەنشین بووان نزیکەی دە ملیۆنە، منداڵان نزیکەی ٧ ملیۆنە، ٣,٥ کەمئەندامان هەیە زیاتر ٥ ملیۆن ئافرەتیش هەن کە کار ناکەن، چەند ملیۆنێکیش قوتابی زانکۆکان و پیمانگاکان و خوێندنی باڵان، کە

هەر هەموو یەم توێژاڵانە ئەمرۆ لە بەریتانیای مندا لە کرێکاران شۆڕشگێڕ ترن و هەمیشەش ئەوانن کە لە پرۆتێست و خۆپیشاندانەکان و کردنی چالاکی ڕاستەوخۆدا بەشدارن. لێرەدا تەنها ئەو کرێکارانە بەشداری دەکەن کە سۆشیالیستن، ئەنارکستن یا چەپی ڕادیکالن.

دووەمیان: دەبێت ئەوە بڵێم ئەوە تەنها کۆپلەیەکە لە چەندەها وتاری باکۆنیین لەسەر دەوڵەت، نە شتێکی تر، منیش لەسەر ئەو کۆپلەیە هەمان ڕای تۆم هەیە، کە باکۆنیین تەنها هەندێک لە تایبەتمەندییەکانی دەوڵەت دەخاتە پێشچاو نەچارە سەرەکەی لە هەڵوەشاندنەویدا. ئەنرکستەکن ڕوانگەیان دیارو ڕۆشنە لە خەباتکردن دژی دەسەڵات، کە دەوڵەت بەشی سەرەکییەتی دیسانەوە کە چۆن ڕزگاریشمان دەبێت لە دەستی. من لێرەدا لەبەر ئەوەی کە فەیسبووکە ناتوانم بچمە ئەو وردەکاریانەوە. بۆیە دەبێت بوەستم.

تاهیر سالح شەریف:

با بگەڕێمەوە سەر باسی دەوڵەت. دەوڵەت لە ڕوانگەی مارکس و ئەنگلسەوە ئامرازی زەبروزەنگ نواندنی چینێکە بۆ سەرکوتکردنی چینێکی دیکە. بەڕاستیش وایە و من خۆم قەناعەتی تەواوم بەو بۆچوونە هەیە. پێشم وانیە لە سەر ئەوەی کە دەوڵەت ئامرازی سەرکوتکردنە، کێشەیەک لە نێوان مارکسییەکان و ئانارکیستەکاندا هەبێت، تەنها کێشەکە لەوەدایە کە مارکسیستەکان، دەوڵەت بە ئامرازی [چینێک بۆ سەرکوتی چینێکی دیکە دەزانن] و ئانارکیستەکان بڕوایان بەوە هەیە کە [دەوڵەت ئامرازی سەرکوتکردنی گشت خەڵکە]. کێشەکە لە تێگەیشتن و دەرککردنی دابەشبوونی چینایەتی کۆمەڵگەدایە لە لایەن مارکسییەکان و ئانارکییەکانەوە. مارکسیستەکان پێیان وایە کە بەدوای جێگیربوونی مێژوویی سیستەمی سەرمایەداریدا، کۆمەڵگە دابەشبووە بەسەر دووچینی سەرەکی [بۆرژواکان و پرۆلیتێرەکان]دا. لە نێوان بۆرژواکان و پرۆلیتێرەکانیشدا توێژی کۆمەڵایەتی دیکە، لەوانە وورده بۆرژوازی هەیە کە ناتوانێت کۆتایی بە ڕژێمی سەرمایەداری و ملکداری تایبەتی بهێنێت. ئەوەی کە ئەم کێشەیە لە بوعدێکی ئابوری، سیاسیی و مێژووییدا یەکالا دەکاتەوە پرۆلیتێرەکان، یان هەمان چینی کرێکارە. چینی کرێکاریش، بە ڕاستی ئەو چینە نییە کە هاوڕێ زاهیر ژمارەو ئاماری لەسەر دەهێنێتەوە، بەڵکو ئەو چینەیە کە شاڕەگی ئابوریی کۆمەڵگەی سەرمایەداری لەدەستدایە و لەسەر هێزی بازو، یان مێشکی ئەو، بۆرژوازی کەڵەکەی سەرمایەدەکات. لەسەردەمی پرۆدۆن و مارکس و باکۆنینەوە تا ئەمرۆ، ئەوچینە گۆڕانکارییەکی چەندایەتی و چۆنایەتی بەسەرداهاتووە، بەڵام ئەو چینە نەبۆتە کەمایەتییەک وەک هاوڕێ زاهیر تێیدەگات، بەڵکو ئەو چینە زیادیکردووە! چۆن؟ لە دەیەی حەفتای سەدەی ڕابردووەوە، گەشەکردنی تەکنەلۆژیای زانیاری، پرۆلیتارییایەکی نوێی بەرهەمهێناوە، ئەو پرۆلیتارە نوێیە نەک پرۆلیتاریای سەدەی نۆزدەهەمی، کە لەڕێگای هێزی جەستەیی و بازووییەوە مامەڵەی لەگەڵ کارگەکان و ئامێرەکانی بەرهەمهێنناندا دەکرد، بەڵکو ئەو پرۆلیتێرە هاوچەرخەیە کە لە ڕێگای کاری فیکرییەوە و بە مامەڵەکردن لەگەڵ تەکنەلۆژیای دیجتاڵیدا، ملیار ملیار دۆلار بۆ کۆمپانیاکانی کۆمینیکەشن قازانج کەڵەکە دەکات، ئەمە سەرەڕای بوونی چەندین فەرعی دیکەی بەرهەمهێنان کە هێزی بازووی تێدا بەکار دەبرێت، تا ئێستاش تەکنەلۆژیای زانیاری نەیتوانییوە زاڵ بێت بەسەریاندا و تا هەنوکە پرۆلیتارە سەدەی هەژدەهەمی نۆزدەهەمییەکان کاریان تێدا دەکەن. هەم پرۆلیتاریای سەردەمی پیشەسازی و هەم پرۆلیتاریای سەردەمی تەکنەلۆژیای زانیاری، کە ئەمرۆ وەک یەک چینی کۆمەڵایەتی دەردەکەونەوە و یەکیان هێزی کارەکەی دەفرۆشێت بۆ ئەوەی درێژە بەژیانی خۆی بدات و ئەوی دیکەیشیان هێزی فیکرییەکەی دەفرۆشێت تا زیندوو بمێنێتەوە، ئەگەر لە ٩٩٪ی کۆمەڵگە سەرمایەدارییە ڕۆژئاواییەکان پێکنەهێنن، بە دڵنیاییەوە لە ٩٠٪ی دانیشتووانی چینی کارگەری ڕۆژئاوا پێکدەهێنن. تەنها ژمارەیەکی کەم ئیمتیازێکی وورده بۆرژواییان لە لایەن بانکەکان، کۆمپانیاکانی کۆمینیکەیشن، مارکێتەکان، پەترۆکان و... تاد پێدراوە، کە ئەوانەش لە ١٠٠٠دا یەک چانسی بوون بە سەرمایەداریان هەیە و ئیتر ئەو هەموو خێڵی گەورەی کارگەران کار بۆ ژمارەیەکی یەک لەسەد یان دە لەسەد دەکەن و سەرمایە بۆ ئەو کەمایەتییە بەرهەم دەهێنن... . پێم سەیرە هاوڕێ زاهیر نموونە لە سەر ئەوەندە ملیۆن

خانەنشینکراوی بەریتانیا دەهێنێوە و ئەوانە بە پرۆلیتار حساب ناکات. ئاخر هاوڕێ گیان تۆ دەبوو لە خۆت بپرسیت؛ ئەم چەندین ملیۆن تەقاعودە کێن؟ ئەوانە ئەو کەسانەن کە پاش ٥٠ بۆ ٦٠ ساڵ کارکردن و کەڵەکەکردنی سەرمایە بۆ سەرمایەدارەکان و پاش ئەوای کە شیلەی گیان و جەستەیان دادۆشراوەو توانای کارکردنیان نەماوە، سەرمایەداری خانەنشینیکردوون وبەشێکی بچووک لەو سەرمایەی کە بۆ بۆرژواکانیان بەرهەمهێناوە، بۆ ماوەی چەند ساڵێک لەڕێگای دەوڵەتەوە دەکاتەوە بە قوڕگیاندا. حسابکردنی چینی کرێکار، یان هەمان پرۆلیتێرەکان، لە ڕووی ژمارەوە، هەڵەیەکە کە لە خوێندنەوە ناوەرۆکی چینایەتی دەوڵەتیشدا، دەمانخەتە هەڵەوە. ئەوەی کە دەتوانێت چەرخی کەڵەکەکردنی سەرمایە ڕابووەستێنێت کێن؟ بێگومان کرێکارانن. کرێکارانی مۆدێرنەو پۆست مۆدێرنەم ڕوونکردەوە کە کێن و چ کەسانێکن. ئەوانە ژمارەیان چەندەیە گرنگ نییە [کە هەڵبەت زۆربەی هەرزۆری کۆمەڵگەن - ٩٠ - ٩٩٪]، گرنگ ئەوەیە کە ئایا ئەوانە دەتوانن شۆڕش بکەن و دەوڵەت وەک ئامرازی دەستی چینی سەرمایەدار بۆ سەرکوتکردنیان بروخێنن یان نا؟ ئایا هاوڕێ زاهیر تۆ وەڵامێکی پۆزەتیڤت بۆ پرسیارەکە هەیەیان نا؟ ئەگەر پۆزەتیڤە، کەواتە تۆ بڕوات بە شۆڕشی پرۆلیتێرەکان هەیە. کێشەکە ئەوەیە کە شۆڕشی پرۆلیتێرەکان لە یەک ئان و ساتدا لە گشت جیهاندا ڕوونادات! ڕەنگە لە چەند وڵاتێکدا ڕوو بدات، یان وەک لە پاریس و لە شارێکدا ڕوویدا، یان لە وڵاتێکدا. لەم حاڵەتەدا بە چی بەرگری لە خۆت دەکەیت لەبەرامبەر گەلە کۆمەکێی دەوڵەتی سەرمایەدارانی دیکەی بەشەکانی دنیادا؟ من چاوەڕێی وەڵامی ئەم پرسیارە لە هەردوو هاوێیان کاک زاهیرو کاک هەژێن دەکەم، چونکە وەڵامی ئەوان بەو پرسیارە، دەتوانێت مناقشەکەمان درێژ بکاتەوە و بچینە سەر وەڵامی پرسیارەکەی هاوڕێ زاهیر کە پرسیویەتی: "چۆن دەوڵەت لە ناوبرێ؟".

- بەشی پێنجەم -

زاهیر باهیر:

هاوڕێ تاهیر کۆمێنتەکەی تۆ لەسەردوو خاڵە. یەکەمیان چینی پرۆلیتاریایە: منیش لەگەڵ تۆدا هاوڕام کە چینی کرێکاران شادەماری ئابوری وڵات و جیهانیان بە دەستەوەیە دەتوانن هەتا بەبێ خۆپیشاندان و چوونە سەرەشەقامەکان، تەنها لە ڕێگای مانگرتنی گشتییەوە لە ماوەیەکی کەمدا هەرەس بە حکومەتەکانیان بهێنن و دواتریش سیستەمەکە لە سەرانسەری جیهاندا. بەهەرحاڵ من ئەم هێزو توانایەی پرۆلیتاریا ناو دەنێم وزەی شاراوە کە پێم وایە بە ئینگلیزییەکەی کە مانا باشتر دەدات دەوترێت پۆتێنشەڵتی. هەر وەکو تۆش دەزانیت هەبوونی وزەی شاراوەو بەکارهێنانی، دوو شتی گەلێک جیاوازن لە یەکدی. کرێکاران لە ئەمڕۆدا ئەو تاقە کامینەیان هەیە بەڵام نەک نایانەوێت بەکاری بهێنن، بەڵکو هەل ومەجی ژیانیان ڕێگرە لە بەکارهێنانی. بە ڕونکردنەوەیەکی زیاتر من دیسانەوە دەڵێم سەرجەمی شتەکان لە سەردەمی مارکسەوە بۆ ئێستا گۆڕاون کە لایەنێکیان کرێکارانن. لەسەردەمی ئەودا بە حوکمی نزیکی سەرجەمی کرێکران لە ڕوی هەل و مەجی کارکردن یان و مووچەو کرێی سەرکاریان، لە وڵاتەکەیاندا، کەم تا زۆر، موتەجانس بوون و چالاکی هاوبەشیی گەورە گەورەیان بە یەکەوە کردوە. من لە ئێستادا ئەو تەجانوسە نابینم، ڕاستە هەموویان کرێکارن و هێزی بازوو زهنییان دەفرۆشن بەڵام لە چەند توێژاڵێکی جیاجیادا کە هەر توێژاڵەیان لە هەل و مەرجی سەر کارکردنیان و مووچەیاندا جیاوازن لەوانی تریان. لە ئێستادا کرێکارانێک کە هێزی زهنیان دەفرۆشن و لە بەشەکانی تەکنەلۆجیا پێشکەوتوەکاندا کار دەکەن و مووچەیەکی باش وەردەگرن، زیاتر لە چینی ناوەڕاستەوە نزیکن خۆشیان هەر وا خۆیان دەبینن، تاکو کرێکارانی پاککردنەوە، کەرتەکانی دەوڵەت و هەندێکی تریان. دیارە لەم حاڵەتەشدا مانگرتنی بەشێکیان بێ پشتگیری دەمێنێتەوە لە لایەنی

ئەوانی تریانەوە سەر ئەنجامیش مانگرتنی گشتی یا ڕوو نادات یا زۆر بە دەگمەن ڕوودەدات. دیارە ئەمەی کە وتم هۆیەکە لە هۆگەلەکان لە مەسەلەی ڕوونەدانی مانگرتنی گشتی. هەر بۆیەش لە وڵاتێکی وەکو بەریتانیادا مانگرتنی گشتی لە ١٩٢٦ وە جارێ تر ڕوی نەداوەتەوە. لەم ماوەیەدا نقابەی ئێرە وڕاوەی ئەوەیان کرد کە تەنها بیری لێبکەنەوە لە دژی ئەو قەیرانە گەورەی کە پێشی پێگرتوین و دژی سیاسەتی دەستگرتمەوە کە دەوڵەت بەردەوامە لە کردنیدا. لە وەڵامی ئەمەدا دەوڵەت هەڕەشەی لێکردن وتی ناتوانن مانگرتنی گشتی بکەن دژی دەوڵەت کە سیاسەتی تەقەشوف پەیڕەو دەکات، ئەمان تەنها بۆیان هەیە کە مانگرتنی گشتی دژی خاوەنکار بکەن. دەوڵەت نەقابەی دڵنیاکردەوە، گەر کاری وابکەن ئەوە بەیاساو دادگا دەیانوەستێنن لە کردنیدا. لە ئەڵمانیاو وڵاتانی سکەندناڤی و کەنەدای لای تۆۆ ئەمەریکاو گەلێک وڵاتی تر جگە یۆنان و ئیسپانیاو پورتوغال و فەرەنسا نەبێت، لە شوێنەکانی تر ڕەنگە مانگرتنی گشتی بەبیرەوەری ئێمە نەکرابێت. ئەوەشت لەبیر نەچیت ئەوەش کە لەو چوار وڵاتەدا بووە تەنها کرێکارانی بەشی دەوڵەتی لە مانگرتنی گشتیدا بوون، کەمتر ڕیکەوتوە کە کرێکارانی بەشێکی کەرتی تایبەتی، بەشداری کردبێت، ئەویش مەگەر ئەو کەرتە تێکەڵە بووبێت لە کرێکارانی دەوڵەتی و کەرتی تایبەتی. لە هەمووش گرنگتر، لە بەشێکی گەورەی کەرتی دەوڵەتییدا، کرێکارو کارمەندەکان لە نقابەی جیاوازدان، ئەمەش وادەکات کە لە هەمان شوێنی کارکردندا، نقابەیەکیان لە مانگرتندابن بەڵام ئەوی تریان یان ئەوانی تریان لەسەر کارن.

تێنەگەیشتم تۆ چۆن خانەنشینکراونت بە کرێکاران داناوە هەر لەبەر ئەوەی کە پێشتر کرێکار بوون. کرێکار ئەو کەسەیە کە هێزی بازوی یا زهنی دەفرۆشێت و زێدەبایی دروست دەکات. خانەنشێنکراوان، بێکاران، قوتابییان، کەمئەندامان، منداڵان، چینی ناوەڕاست، ئەوانەی کە لەسەر سۆشیالن، هیچیان کرێکار نین. من بۆیە دەڵێم کرێکاران کەمایەتین هیچ کام لەمانەی کە ناوم هێنان کرێکار نین و لە سەرجەمی وڵاتانی ئەوروپی و ئەمەریکاو کەنەدادا زۆربەشن. بەهەرحاڵ گەرچی من و تۆ لەم خاڵەشدا هاوڕا نەبین بەڵام لەسەرجەمەکەیدا هاوڕاین چونکە تۆ لە سەدا ٩٩ کە بە کرێکار دەزانیت منیش لە سەددا ٩٩ کە بە خەڵک دەزانم. ئەوەشت لە بیر نەچێت بارو دۆخی ژیانی کرێکاران زۆر لە بێکاران، منداڵان، قوتابییان، کەمئەندامان و خانەنشینکراوان باشترە.

ببوورە هاوڕێم سەبارەت بە خاڵی دووهەم کە دەوڵەتە، بەجێی دەهێڵم بۆ بەیانی.

هەژێن:

پێش ئەوەی بچمە پای وەڵامی پرسیارەکەی هاوڕێ تاهیر لەمەر "شۆڕش لە یەک جێ یا چەند جێ و چۆ پارێزگاریی لێبکرێت؟"، پێمباشە لەنێوان ئێوەدا (هاوڕێیان تاهیر و زاهیر) قسەیەک بکەم، کە من جیاوازی لەنێوان قسەکانی ئێودا نابینم، تەنیا جیاوازی لە ناونان و بەکاربردنی واژەکاندا نەبێت. بۆ نموونە، ئەگەر مەبەست لە کرێکار تەنیا ئەوانە بێت کە لەم ساتەدا لەسەرکارن، ئەوا بۆچوونەکەی هاوڕێ زاهیر دروستە، ئەگەر مەبەست لە کرێکار هەموو مرۆڤێکی کرێگرتە بێت، ئەوا بۆچوونەکەی هاوڕێ تاهیر دروستە. باشە ئەو ٩٩٪ خەڵکەی هاوڕێ زاهیر و ٩٩٪ کرێکارەی هاوڕێ تاهیر، هەر هەمان چینی ژێردەستی سەروەری چینایەتی (دەسەڵاتی ڕامیاریی) سەرمایەداران + ڕامیاران و کرێگرتەی (دەسەڵاتی مشەخۆرانەی ئابووریی) دەوڵەت + کۆمپانییەکان نین؟ ئەگەر وەڵامتان بەم پرسیارە، ئەرێیە، ئەوا من ناوی سێیەم بە دروستر دەزانم، کە (پرۆلیتاریا)یە، چونکە "کرێکار" تەنیا ئەوانە دەگرێتەوە، کە پێناسەیەکی دیارێکراویان لە سیستەمی سەرمایەداریدا هەیە و لە زمانی کوردیدا تەنیا بە کرێکارانی تەلارسازی دەوترێت و لە سایەی سەدام و پۆستسەدامییەکاندا خەرێکە ئەم ناوەش لەنێودەچێت، "خەڵک"یش چەمکێکە بۆ سڕینەوەی شوناسی چینایەتی و هەروەها واژەیەکی فارسییە بە واتای گەل و هاوکاتیش لە کوردەواریدا بە ترشاوی و بە کوڵاوی بەکاردبرێت و تەنانەت بۆ کەسێک، کە لێی بپرسیت "لە کوێ لەدایکبوویت؟" دەڵێن "خەڵکی کوێیت ؟". بۆیە من واژەی پرۆلیتاریا [هەرچەندە ئەم واژەیە لە لایەن پارتە کۆمونیستە دەوڵەتخواز و دیکتاتۆرەکانەوە شێوێنرا

و تەنانەت سووک و ناشیرینیش کرا] بە دروستر دەزانم. چونکە وەک پێشتر وتم لە یۆنانی کۆندا بە هەموو ئەو کەسانە وتراوە، کە بێدەسەلات و بێمولک بوون، ئەگەر ئەمڕۆش سەرنج بدەین لە سیستەمی سەرمایەداریدا هەموو چین و توێژە ناسەروەر و بێسەرمایە و بێ مولک و کرێگرتەکان لەو چەمکەدا جێگەیان دەبێتەوە. بە بۆچوونی من هەردوکتان لە (٩٩٪ی کرێکار و خەڵک)دا مەبەستتان هەر پڕۆلیتارییایە و لەسەر ئەوەش کۆکن، کە هەم خەڵک و هەم ٩٩٪ لەدەست ستەمی سەرمایەداری دەنگیان هەڵبڕیوە و سەرکوت و نادادوەریی بەربینی پێگرتوون.

زاهیر باهیر:

هاوڕێ تاهیر دووبارە سەڵاو، سەبارەت بە خاڵی دووهەم کە دەوڵەتە، بەڕای من ئەنارکستەکان و مارکسییەکان لەسەر هەمان لە دوو بواردا ناکۆکن بەیەکتری کە یەکەمیان دروستکردنی دەوڵەتی قەومییە. لێردا مارکسییەکان بەرنامەی لانی کەمیان یالانی خواریان هەیە، کە بەندێکی بەهەموو شێوەیەک لەگەڵ لابەلابوونەوەی کێشەی قەومیدان و بەشێکی زۆری خەباتی خۆیان بۆ دروستبوونی ئەو دەولەتە بەسەردەبەن ئەوە یەکێکە لە موهیمەکانی ئەوان، هەر بۆیەش بینیمان پارتە بەلشەفییەکانی کۆن و نوێ و ئەمانەی ئێستاتاش وەکو حکک و کۆمۆنیستەکان ئەوەندەی بایاخ بەو مەسەلەیە دەدەن، ئەوەندە گرنگی بە کێشە چینایەتییەکە نادەن. هەڵبەتە بۆ ئەمەش هەر هەمویان لە کۆن و نوێدا پاساویان ئەوە بووەو ئەوەیە کە ئەمە پێشینەی یا بەرایی درووستکردنی دەوڵەتی سۆشیالیستییە، بە وشەیەکی تر لای ئەمان دەوڵەتی سۆشیالیستی دروستبوونی مەحاڵە هەتا کێشەی قەومی بمێنێت. دیارە بۆ ئەمەش لە کۆنیشداو لە ئیستاشدا پەنایان بۆ مەسەلەی ئیرلەندەو پۆڵۆنیاکەی مارکس و ئەو سەردەمە بردووە. باشە ئەو کاتە لە زەمینەی واقیعدا ئەزموونێک نەبووە کە گەر ئەو دەوڵەتانەش دروست بێت هیچێک لە مەسەلەی کرێکاران ناگۆڕێت. بەڵام لە ئێستادا بە دەیەها نموونە لەو بوارەدا دەبینین کەچی لە بری ئەوەی کێشەی سۆشیالیستی بەرەو پێشەوە بەرێت، بەرەو دواوەی بردووە و بارو دۆخەکەشی بە شێوەیەک گرانکردوە، بۆ نموونە زیادکردنی گیانی ڕەیسیزم و فاشسێزم لەناو قەومە ڕزگار بووەکاندا، بووەتە بەربەستێکی تر. هەر تەماشای واقیعی کوردستانی ژێر دەوڵەتی کوردی و سەدەی پێشوی بکەن . گەرچی لە ٦١وە ئەو بزووتنەوە کۆنەپەرستەی کوردی دروستبوو و جەنگێکی خوێناویش هاتە کایەوە کەچی هەڵوێستی کورد بەرامبەر بە عەرەب، تورکمان زۆر باشترو مرۆڤانە تر بوو تاکو ئێستای کورد لەژێر حکومەتی هەرێمدا. تەماشای فەلەستینییەکان بکەن، ئەلبانییەکانو سەرجەمی وڵاتانی بۆلقان و رووسیای هەڵوەشاوە ببینین، بزانن لە سای دەوڵەتی نەتەوییاندا ڕایسیزم و فاشیسزم چەند بەهێز بووە. کەواتە، هاوڕێی من، دەبێت تەماشای واقیع بکەین نەک برگەو تیوری نێو کتێبەکانی هەر هەمویان، هەتا بە ئەنارکستە ناسراوە کانیشەوە. پێموایە ئەوەندەمان ئەزموون لەبەردەمدایە کە دەتوانرێت لەو بوارەدا دەرسی لێوەرگیرێت و هەنگاوێک کێشەی سۆشیالیزم، کۆمۆنیزم (بۆ زانیاریت ئەم دووانە لای من هەر یەکێکن) بەرێتە پێشەوە، ئیدی بۆچی دەبێت سەدەیەکی تر بەزایە بدەین دوای ئەوە دەست بدینە خەباتی چینایەتی؟ ئەمە وەخت کوشتنەو بە سوودی سیستەمی مەوجود کۆتایی دێت.

هەرچی ئەنارکستەکان هەیە، ڕەدی هەموو جووداخوازییەک، هەڵاوارددییەک، چەوساندنەوەیەک، باڵادەستییەک، پاشکۆیی بوونێک، تەقدیس کردنێک، دەسەڵاتێک دەوەستنەوە. هەر بەو چەشنەش لەگەڵ زوڵم و زۆری نەتەوەییدا نین دژی ئەوەش خەبات دەکەن، بەڵام دیسان نەبەرنامەیەک بۆ نەتەوەی ژێردەست دادەنێن تاکو حکومەتیان هەبێت و نە لە شانی قەومییەکانیشەوە خەبات دەکەن بۆ دروستکردنی دەوڵەتی قەومی، گەرچی ئەمان دۆستی ڕاستەقینەی ئازادین و بە مانای وشە ئازادیخوازن، کە دەیانەوێت خەڵکی خۆی دەبێت ئازاد بێت لە بڕیارو کردەوەکانیاندا.

خاڵی دووهەم هەر لە دەوڵەتدا کە ئەم دوو تەیارە لە یەکدی جیان، ئەوەیە: هەرچی مارکسییەکانن ئەوەندە دژی دەوڵەتن کە پێی دەوترێت دەوڵەتی بورجوازی، فاشی، دیکتاتۆری، دینی، لیبراڵ، شاهی، کۆماری. بەڵام لەگەڵ دەوڵەتی سۆشیالیستی چینی کرێکاراندان وەکو هەمووشمان دەزانیین بەپردی پەڕینەوەی دەزانن بۆ قۆناغی کۆمۆنیزم.

بەڵام هەرچی ئەنارکستەکانە دژی هەموو جۆرە دەوڵەتێکن بە دەوڵەتی کرێکاریشەوە، هاوڕێ، ئەوەی کە تۆ وتووتە کە دەوڵەت ئامرازی چینایەتییە، هەر ئەوە وا لە ئەنارکستەکان دەکات کە دژی دەوڵەت بن، هەتا دەوڵەتی کرێکاریش، چونکە وەکو پێشتر وتم ئەوان دژی دەسەلآت و بالآدەستین، جا گەر هەتا ئەوە دەوڵەتی کرێکای بێت، دەسەلآت بەسەرکێدا؟ واتە بالآدەستن، لەبەر ئەوە ئەرکی ئەنارکستەکانە کە نەک هەر ڕەتی بکەنەوە بەڵکو دژایەتیشی بکەن.

من بۆیە پێشتر پەیگیریم لەسەر ئەوە دەکرد کە کرێکاران بە مانای خۆدی وشەکە هێزی کارو زهنیان دەفرۆشن و دروستکەری زێدەبایین، واقیعەن کەمایەتییەکی کەمیشن، جا کە تۆ بتەوێت حوکمێک لەژێر هەر ناوێکدا بۆ ئەو کەمایەتییە بەسە زۆرینەکەدا دامەزرێنێت، ئەو کەمایەتییە چۆن کۆنترۆڵی ئەم زۆرینە دەکات گەر بەبەکارهێنانی توندووتیژی و کوشتن و بڕین نەبێت؟! دوای ئەوە هاوڕێم تۆ دەڵێیت شۆڕشی پرۆلیتاریا لە جیهاندا ڕوونادات بۆیە یەکەمجار لە دەوڵەتێکدا دەردەکەوێت (دیارە منیش گەر لە دیدی تۆوە بیبینم هەر وای بۆ دەچم) پرسیار دەکەیت لەو حاڵەتەدا چۆن دەتوانێت خۆی بگرێت لەبەردەم هێرشی سەرمایەداران و وڵاتانی سەرمایەداریدا؟ منیش لەگەڵتام وەڵامەکەش لای من ئەوەیە کە ئەو دەوڵەتە سۆشیالیستییە دەبێت نمونەیەکی زیندوی تر بێت لە هەموو ئەم دەوڵەتانەی ئەم سەرزەمینە بە هەموو ئامرازوو ئەجهیزەکانیانەوە کە هەیانە. پرسیاری منیش بۆتۆ لێرەدا چی دەکەیت یەکەم؟ دووهەم تۆ کە دەگەیت بە سۆشیالیست، لە ڕێگەی پارتێکی بەلشەفی یا باشتریش لەوەی لینین بۆ ئەم مەبەستە دروست دەکەیت، چۆن زەمانەتی ئەوە دەکەیت کە ئەو پارتە بەدەردی هەموو پارتە بەلشەفییەکان ناچێت، لە هیراشییەتی ڕێکخستنیاندا، لە مامەڵەی ئەندامان دۆستانیاندا، لە نەکەوتنە زۆنگاوی گەندەڵییەوە، لەوەی کە نەبێتە دەسگەیەکی بیرۆکراتی سرف....؟ دوای ئەمانە دیسانەوە چۆن دەتوانیت دەستەبەری مانەوەی ئەو دەوڵەتە بە سۆشیالیستی بکەیت و نەگەڕێتەوە یا تێنەشکێت و پارت جێگای چینی کرێکاران نەگرێتەوە، بە کورتی چۆن بە دەردی پارتە بەلشەفییەکان ناچێت؟!!! ئەنارکستەکان چۆن چارەی ئەوە دەکەن؟ بە کورتی: ئەمان کە باوەڕیان بە گەڕانەوەی بڕیارەکان و دەسەلآتەکان هەیە بگەڕێنەوە بۆ ناو خوودی خەڵک، خەڵکی خۆی بە هەرەوەزی دەنگی لەسەر بدات و کاری لەسەر بکات، بەمەش یانی سەندنەوەی دەسەلآت لە ئیدارە گەندەڵە بیرۆکراتەکانی دەوڵەت و شارەوانییەکان. خەڵکی لە کۆمۆنێتییەکەدا دەژی و تەواوی ئازادی خۆی و هێزی داهێنانی خۆیان و تواناى خۆیان بەکار دەهێنن بۆ بەڕێوەبردنی سەرجەمی کارو کێشەکانیان لەناو خۆدا. پارە دەوری نامێنێت هەر بۆیەش پێداویستییەکانی ژیان بەهایان لە کالآوە دەگۆڕێت بۆ پێداویستی و بەکارهێنان، هەموو شت بەلاش و بێ پارە دەبێت. دیارە لەم حاڵەتەدا ئەم کۆمەڵگەیەش، ئەم کۆمۆنێتییەش دەکەوێتە بەر فشاری ئابوری، سیاسی، کۆمەڵایەتی ڕەنگە هێرشی سەربازیش، هەر وەکو دەوڵەتە کرێکارییەکە. بەڵام تەنها مەترسی عەمەلی لە کاتێکدا لە سای دەوڵەتی کرێکاری و سۆسیالیستیدا هەر هەموویەتی، بەڵام لە کۆمەڵگەی سۆشیالیستی ناناوەندگەرایی و بی هەبوونی دەسەلآتدا، تەنها خەتەری هێرشی سەربازییە، ئەگینا ئەم کۆمەڵگەیە ئیکتیفای زاتی تەواوی خۆی هەیەو یا لە ئاستێکی سەرەتایشدا بێت، مەترسی نە ئابلۆقەی سیاسی و ئابوری و کۆمەلآیەتی نییە. جا هاوڕێم تۆ بیهێنە بەرچاوی خۆت و بزانە کامیان عەمەلی ترەو بێ مەسەرف ترەو بێ مەترسی دارترە.

دوا وشەم لێرەدا ئەوەیە کە دووبارەی دەکەمەوە ئەوەی کە مارکسییەکان دەیڵێن و دەیانەوێت بیکەن، واتە دروستکردنی دەوڵەتی کرێکاری، سۆشیالیستی، لە هەقەتدا چانسی سفری هەیە، چونکە لە زەمینەی واقیعدا دووبارەو دەبارە کراوەتەوە لەبری خێرو خۆشی بۆ کۆمەڵگەکە کارەساتی بۆیان هێناوە، لەبری ئەوەشی بەرەو سۆشیالیزم نزیکمان بکاتەوەو بمانبات، بگرە گەورە ترین کۆسپی دروسکردوەو زۆر دووری خستوینەتەوە لەو ئامانجە. بەڵام کۆمەڵگەی ئەنارکیسزم - سۆشیالیزم بەلانی کەمەوە چانسی لەسەدا ٥٠ مان هەیە چونکە هێشتا بە شێوەیەکی فراوان ئەوە بەڕێوە نەچووە، واتە لە زەمینەی واقیعدا هێستا فەشەلی نەهێناوە چونکە بەو بەربەرینییە تاقی نەکراوەتەوە. دەبا هاوڕێیان چانسێکی بدرێتێ خۆ زەرەر ناکەین گەر قازانج نەکەین!

- بەشی شەشەم -

هەژێن:

لەبەرئەوەی کە ناتوانم لێرەدا بە تێروتەسەلی وەڵام بە پرسیارەکەی هاوڕێ تاهیر بدەمەوە، بۆیە زۆر بە کورتی لە چەند سەردێڕێکدا وەڵام بە شۆڕش لەیەک وڵات و دەوڵەتدا دەدەمەوە:

سەرەتا وەک وتم، من تەنانەت بە پێچەوانەی هەندێک لە ئەنارکیستەکانەوە، شۆڕش بە ڕووداوێکی ماوە و کات دیاریکراو نازانم؛ شۆڕش خۆبەخۆ پرۆسێسێکی مێژوویی جیهانییە، تا ئێستا لە هیچ جێیەک بەیەکجاری بەسەر سیستەم و سەروەری چینایەتییدا سەرنەکەوتووە و بە هیچ شێوەیەکیش تێکشکانەکان، تێکشکانی شۆڕش نەبوون و نین، بەڵکو تەنیا تێکشکانی تاکتیکێک یا ستراتیجی ڕەوتێکی دیارێکراوی نێو بزووتنەوەی سۆشیالیستیی بوون، باشترین نموونەش پاش تێکشکانی سۆشیالیزمی دەوڵەتییە لە بلۆکی خۆرهەڵاتییدا، کە دەستبەجێ لە دەهەی نەوەدی سەدەی ڕابوردوودا، هاوکاتی هەڵوەشاندنەوە و ناوگۆڕینی دەیان پارتی کۆمونیست، بینەری چەندین مانگرتن و نارەزایەتی پرۆلیتێری بووین، لەوانە خۆپیشاندانەکانی شیکاگۆ، مانگرتنی کەناسانی تورکیە، مانگرتنی کرێکارانی کانەکانی ئاڵمان ناسراو بە مەشخەڵبەدەستان، مانگرتنی کرێکارانی ئیسرائیل، مانگرتنی گشتی لوبنان و گۆڕینی حکومەت، مانگرتنی گشتی بەنگلادیش، مانگرتنی کرێکارانی پۆستە و گەیاندنی ئەمەریکا پاش چەند دەهە بێدەنگی و هەروەها لە سەرەتای هەزارەی سێیەمدا بینەری خۆپیشاندانە جیهانییەکانی دژی جەنگ و دژی کۆبوونەوەکانی لوتکەی (G8) و داگیرکردنی کارخانە و هۆتێل و چێشتخانە و چاپخانە و شەقامەکان لە ئەرجەنتین و پار و پیرار و لەم ڕۆژانەشدا ڕاپەرینەوەی جەماوەر لە تونس و میسر و مانگرتنە بەردەوام و نارەزایەتی و خۆپیشاندانەکانی یۆنان و پۆرتوگال و ئیسپانیا... تد. ئەمانە هەموویان هەم نیشانەی بەردەوامی شۆڕش و پشتڕاستکردنەوەی بزووتنەوەی کرێکاریی و جەماوەریی بوون لەژێر قورسایی کەلاکی بلۆکی ڕووسی و چینی و کوباییدا و هەم ناپێشڕەوبوونی پارت و دەوڵەتی بە ناوی کرێکارییان سەلماند. لەم بارەوە، سەرنجتان بۆ پەرتووکێکی هاوڕێ کایو براندیل Cajo Brendel کە یەکێکە لەو مارکسیستانەی ڕەخنەی پەیگیرانە لە بۆلشەڤیزم و لێنین دەگرێت، بەنێوی "شۆڕش، کاری پارت نییە" ڕادەکێشم، کە چەند دەهە پێش کرمۆڵبوون و پووکانەوەی بلۆکی ڕووسی، بابەتەکانی نووسیوون.

بە بۆچوونی من، ئەوەی بە شۆڕش ناسێنراوە و دەناسرێنێت، تەنیا ڕووداوی هەڵچوونی نێو ڕەوتی بەردەوامی شۆڕشن و تەنیا دەکرێت ناوی ڕاپەرینیان لێبنرێت و بە داخەوە هەندێکیان لە لایەن ڕەوتە بە ناو سۆشیالیستیەکانەوە سەرکوتکراون؛ لەوانە هەرەوەزییە کشتکارییەکانی ئۆکرانیا و سۆڤیەتە سەربەخۆکانی دەریاوانی کرۆنشتات، کە دەکرا لەو کاتەدا وەک نموونە و هەوڵێکی سۆشیالستی بواری تاقیکردنەوەیان بدرایە و بماندیایە، کە کام شێواز سەرکەوتووە، هەرچەندە هەر ئەوکات هەم لە ڕووی ڕێکخستن و هەم لە ڕووی خودکەفایی بەرهەمهێنان و هەم لە ڕووی سەربازییەوە لەبەرامبەر دوژمنانی دەرەکی و نێوخۆیی بەهێزتر و سەرکەوتووتر بوون. بەشەکەی دیکەیان هەرەوەزییە ئەنارکییەکانی ئەسپانیای ١٩٣٦ - ١٩٣٩ و کۆمیتەکانی کارخانە [ئۆتۆنۆمییە کرێکارییەکان]ی ئیتالیا ١٩٦٢ - ١٩٧٧ کە ئەمانیش وەک ئۆکرانیا و کرۆنشتات بەپێچەوانەی ئەزموونی بۆلشەڤیکی لەنێوخۆیانەوە کرمۆڵ نەبوون و جەماوەر تێکینەشکاندن و لە ڕووی ئابووری و پەروەردەیی پرۆلیتێرییەوە سەرکەوتووبوون و تەنانەت کاتێک کە پاش سەرکەوتنی سەربازیی فرانکۆ و گەڕانەوەی خاوەنکێلگە و کارخانەکان، بە داخەوە دونیایەکی ئاوەدان و پڕبەرهەمیان

بۆبەجێما. من ئەم نموونانە وەک ئەزموونی ئەنارکی گەشاوە دەخەمە بەرچاوی ئێوە و دەتوانن لە هەموو ڕوویەکەوە لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکەن و لەتەک رووسیای زلهێزی جیهانی ١٩١٨ - ١٩٨٩ بەراوریان بکەن، چونکە لەو ڕێگەیەوە دەتوانین ئاسۆیەکی ڕۆشن بۆ ڕاپەڕینەوە و ئەوەی ئێوە ناوی دەنێن بەرنامەی شۆڕش، بەدەستبهێنن.

هاوڕێ تاهیری ئازیز، ئەوەی کە لە ئەدەبیاتی مارکسیستیدا ناوی شۆڕشی لەسەر دەنرێت، فرەتر کودەتای پارتییانە بەسەر ڕاپەڕینی جەماوەردا و کودەتای سەربازییە بەسەر حکومەتی بۆرجوازیدا و دروستکردنی حکومەتی پارتە بە ناوی کرێکارانەوە لەسەر کەلاوەی دەوڵەت و چێکردنەوەی و دواتر ڕەوایەتیدان بە دیکتاتۆری سەرکردایەتی پارت بەسەر خودی ئەندامانی پارت و دواتر بەسەر کۆمەڵگەدا و ڕەوایەتیدان بە کوشتوبڕی مانگرتنەکان و کۆمەڵکوژی ناڕازییانی کۆمەڵگە چ مارکسیستە ئازادیخوازەکان و چ ئەنارکیستەکان بە ناوی سەپاندنی دیکتاتۆری پرۆلیتاریاوە. ئایا تا ئێستا مێژوو لەمە زیاتری نیشانداوین، یا پەنابردنەوە بۆ چەندبارەکردنەوەی دەوڵەتی پارت بە ناوی پرۆلیتاریاوە، بێجگە لەو شکستانە، دەتوانێت شتێکی دیکەمان بداتە دەست، ئەگەر وەڵام ئەرێیە، خۆشحاڵ دەبم بە خوێندنەوە و بیستنی.

بە بۆچوونی من نە لە قۆناخەکانی پێش سەرمایەداریدا ڕوبداوە، کە ڕاپەڕینەکان گشتگیر و جیهانی بن، نە لە یەک وڵاتیشدا یەکئاستبوون، نە لە ئێستاشدا یەکئاست دەبن. بۆیە قسەکردن لەسەر ڕاپەڕینی جیهانی تەنیا خەیاڵپلاوی ڕۆشنبیرانی نەخشەکێشە [تکایە لێرەدا قسەکەم مەیکێشنە سەر خۆتان مەبەستم ئێوە نییە] دەوەشێتەوە، وەک وتم مەبەستی من لە ڕاپەڕین هەمان شتە کە تۆ ناوی شۆڕشی لەسەر دادەنێیت، بۆ نموونە ئەوەی لە کۆمونە یا ١٩٠٥ و ١٩١٧ ی رووسیا، ١٩٣٦ ئیسپانیا، ١٩٥٦ هەنگاریا، ١٩٧٩ ئێران، ٢٠١١ی وڵاتانی عەرەبی ڕوویاندا تەنیا ڕاپەڕین بوون و بە هەندێکیان لە لایەن دوژمنە دەرەکییەکانەوە تێکشکاون و هەندێکیان لە لایەن دژە شۆڕشە نێوخۆییەکانەوە.

هەورەها لە ئاستی وڵاتیشدا بڕوام بە هاوجۆری و هاوئاستی نییە، ئەوەی ڕوودەدات بە ئامادەیی و خۆپەروەردەیی پرۆلیتێرەکانەوە پەیوەستە، ئەوەی کە لە ڕەوتی خەباتی ڕۆژانەدا چەندە توانیویانە خۆیان ڕێکبخەن و ڕێکخراوە ناقوچکەییە (ناهەرەمی / ناهیرارشیی) سەربەخۆکانیان پێکبهێنن و هەم وەک ئامرازی خۆهوشیاریی و خۆپەروەردەیی و هەم وەک ئامرازی بەرەنگاری و هەم وەک ئامرازی ڕێکخستنەوەی کۆمەڵایەتی کۆمەگەی داهاتوو، چەندە توانراوە لە ڕێکخراوە و هەرەوەزیی و کۆمونەکاندا ژیانی سۆشیالیستی و پەیوەندی سۆشیالیستی و کولتووری سۆشیالیستی جێگیربکەن و بەکردەوە نیشانی کۆمەڵگەی بدەن، کە دەکرێت و لە توانادا هەیە، مرۆڤ ئاوا بژی و خۆی لە پەیوەندییە سەروەرییەکان و سیستەمی کرێگرتەیی ڕزگار بکات . کاتێک کە ئەمە بوو بە بەشێک لە کولتووری ڕۆژ و مرۆڤەکان کەتوارییبوونیان دەرکرد و توانیان ئەزموونی بکەنەوە، ئەو کات من و تۆش زۆر بە ئاسانی دەتوانین دەرکی ئەوە بکەین، کە پێویستمان بە دەوڵەت و دیکتاتۆری و شوانەیی پارتەکان و ئامۆژگاری ڕامیارەکان نییە.

هاوڕێ، بە بۆچوونی گرفتی لەیەک تێنەگەیشتنمان لەوەدایە، کە تۆ باس لە پرۆسێسی دروستکردنی پارتێک وەک پێشڕەو دەکەی، کە دونیا بۆ پرۆلیتاریا تەخت بکات و دواییش سەرکردە و ڕابەرە خۆ بە ژیر و خەڵک بە نەزانکانی ئەوەندە بەخشندە بن، بێن و بڵێن، فەرموون پرۆلیتێرەکان، خۆتان ژیانی خۆتان لە سۆڤیەتەکاندا ڕێکبخەن و دەوڵەتێکی سەراپاگیر و توندوتۆڵ (مەحکەم)ی ئاواش کە بەرگەی هێرشی دەرەکی و گەندەڵی نێوەکی و هێرشی دێمۆکراسی بۆرجوازی و بیروکراسی نێوەکی بگرێت و جەنگی دار و بەرد بکات، پاشان بەخۆیشی، دیسانەوە بەخشندانە وەک پەشمەک بتوێتەوە [تکاتان لێدەکەم ئەمەم بە لاقرتێ و کەمرێزی لێوەرمەگرن] بە داخەوە وەها پارتێکی بەخشندە و دەوڵەتێکی پەشمەکی، تەنیا لە فیلمە کارتۆنییەکاندا توانای بوونیان هەیە. بۆیە من زۆرجار ئەوانەی هەموو تاوانەکانی (رووسیا)ی جاران و بلۆکی خۆرهەڵاتی دەدەنە پاڵ (جۆزێف ستالین)، بەبێویژدانی دەزانم. چونکە کەسێکی وەک ستالین [کە پەروەردەی پارتی کۆمونیست و شاگردی لێنین و جێمتمانەی ترۆتسکی و دەوڵەتی بە ناو

کرێکاران] لەوە زیاتر نەیدەتوانی نەرمتر بێت، لەوانەشە هەندێک جار چاوپۆشیشی لە پێداویستیی دیکتاتۆربوون کردبێت. هیوادارم دەربڕینەکانم زبر و برندارکەر نەبن و دڵی هاوڕێیانێکی وەک تۆ و کاک (فوئاد)م نەئێشاندبێت، کە هیچ کات ناتوانم گومان لە سۆشیالیستبوون و دڵسۆزیتان بۆ سۆشیالیزم و پرۆلیتاریا بکەم. هەروەها دڵنیام کە هیچ ئامانجێکی کەسیی (شخێی) هاندەری پێداگرییتان لەسەر پارت و دەسەڵات نییە، بەڵکو بەوپەڕی دڵسۆزیتانەوە بۆ سۆشیالیزم پێداگری لەسەر ئەم بۆچوونانەتان دەکەن. بەڵام دیسان بە داخەوە، ناچارم بڵێم هاوڕێیان، مێژوو وەڵامی خۆی بە پارتی پێشڕەو و دەوڵەتی بە ناو سۆشیالیستی و دیکتاتۆری بە ناو پرۆلیتاریا داوەتەوە و بڕواناکەم هوشیاریی و کەتواریی جیهانی ئەمڕۆ و تاکەکان، هیچ کات بواری دووبارەبوونەوەی تراجیدیایەکی ئاوا بە گاڵتەجارییەوە بدات.

لێرەدا وەک دوا ڕستە حەزدەکەم ئەوە بڵێم و بیدرکێنم؛ خۆزگە سۆشیالیزم بە پارت و دەوڵەت و دیکتاتۆری بهاتایەتەدی، بەدڵنیاییەوە ئامادەدەبووم گیانی خۆم بکەمە مۆمی ڕێی سەرکەوتنی ئەو پارت و دەوڵەت و دیکتاتۆرییە، بەڵام داخەکەم تەنیا یەک خۆزگە دەیتوانی ئەوە جێبەجێ بکات و بەر بەو شکستانە بگرێت، ئەویش دەیتوانی ئەوە بێت، کە لە ساڵی ١٩١٨ەوە لە رووسیا بواری ئەنارکییەکان و مەنشەڤیکەکان و نادرۆنیکەکان و سۆشیالیستە شۆڕشگێرەکان بدرایە، تاوەکو لەو جێیانەی کە جەماوەر بۆچوون و شێواز و کارکردی ئەوانی لەلا پەسەندە، تاقیبکەنەوە. چونکە بەدڵنیاییەوە نە ئەوەندە ئەنارکی و سۆشیالیست و کۆمونیست دەکوژران و نە ئەوەندەش جوتیار و کرێکاری بەدبەخت ڕەوانەی ئۆردووگە و دوورخراوگەکانی سیبریا دەکران و نە ئەو ئەزموونەش ئاوا بە ئاسانی بەو سەرنجامەی ١٩٨٩ دەگەیشت و نە من و تۆش لەم ساتەدا لەبری ئەم مشتومرە هەزاربارەبووەوە، چاومان لەدیار کۆمپیوتەرێک کزدەبوو و لەوانەشە لەم ساتەدا پارچە هۆنراوەیەکی پڕ یاداوەری پاش ڕاپەڕین یا بەسەرهاتی ئەڤینداریيەکی سەرکەوتوو یا باسی یارییەکی سەردەمی منداڵیمان بۆ یەکتر دەگێڕایەوە یا لەوانەیە پێداویستی یەکترناسیمان نەهاتایەتە بوون و (تاهیر و هەژێن)ێک بەم بۆچوونانەی ئێستە لە نێوماندا دروستنەدەبوون.

زۆر سوپاستان دەکەم و بە هاورییەتی و هاوەڵی کەسانی وەک ئێوە دڵخۆشم، کوردواتەنی "ئێمە مارکسیستەکان و ئەنارکیستەکان گوشتی یەکتر بخۆین، ئێسقانی یەکتر ناشکێنین" چونکە یەک ئامانجمان هەیە؛ ئەویش سۆشیالیزم و لەنێوبردنی سەرمایەدارییە، با هەر یەکەمان بە شێوازی خۆی لەو پێناوەدا درێژە بە خەباتی بدات.

تاهیر سائح شەریف:

ئەمشەو ڕەنگە نەتوانم هەموو سەرنجەکانم بنووسمەوە، چونکە بەڕاستی ماندووم و کۆمێنتەکانی بەڕێزیشتان تا ڕادەیەک درێژن و کۆمەڵێک بابەتی جیاوازیش تێکەڵ بەیەکترکراون... . سەرەتا لە هاوڕێ هەژێنەوە دەست پێدەکەم. هاوڕێ هەژێن سەدجار لەسەر هەقە کە مانا گریکییەکۆنەکە "پرۆلیتێر" بە هەموو ئەو کەسانە دەدات کە خاوەنی موڵکداری تایبەتی نین و کۆیلەی سەرمایەدارانن. تەعریفە گریکییەکە بە ڕای منیش دروستە و پێم وایە فەریدرەک ئەنگڵسیش لە پرەنسیپەکانی کۆمۆنیزمدا، وەڵامی ئەو پرسیارە [پرۆلیتاریا کێیە؟... پرۆلیتاریا ئەو کەسەیە جگە لە فرۆشتنی هێزی کاری خاوەنی هیچ هۆیەکی بەرهەمهێنان نییە - هەڵبەت ئێستا فرۆشتنی هێزی فیکر و تەنانەت هێزی سێکسیش هاتۆتە سەر "sex workers"، چونکە لەسەردەمی ئەنگڵسدا، بەکاربردنی هێزی فیکری و هێزی سێکسی لە پرۆسەی کەڵەکەکردنی سەرمایەدا وەک ئەمڕۆ گەشەی نەکردبوو] بە جۆرێکی دیکە دەداتەوە. لەم ڕووەوە من هاوڕام لەگەڵ بەکاربردنی ووشەی پرۆلیتێردا بۆ ئەو کەسانەی کەخاوەنی هیچ موڵکایەتییەکی تایبەتی نین، جگە لە فرۆشتنی هێزی کار، هێزی فیکر و هێزی سێکسیان و ژیانی خۆیان لەوڕێگانەوە دابین دەکەن، بەڵام ڕەنگە بەو زووییە نەتوانم لە نووسینەکانمدا ئەو دەستەواژەیە بەکار ببەم، چونکە ئەمە پێویستی بە کات هەیە بۆ ڕوونکردنەوە و جێگیرکردنی لە ئەدەبیاتی سیاسیی کوردیدا.

زاهیر باهیر:

کەواتە با هەموومان پێک بێین لەسەر واتای وشەی پرۆلیتاریا کە لە سەدا ٩٩ کە دەگرێتەوە نەک کوشەی کرێکاران کە فرۆشەری هێزی بازوو و زهنی و سێکسی دەفرۆشن کە کەمایەتین. دیسانەوە ببورن کە من بووم رام کێشان بۆ ئەو جەدەل، بەڵام سەرئەنجامێکی باشی دا بەدەستەوە کە ئەویش هەموومانی یەکخست لە سەر ئەوەی کە هەموومان مەبەستمانە، بەبەکارهێنانی پرۆلیتاریا کە نزیکەی هەموو کەس دەگرێتەوە. لە هەمان کاتیشدا من پێشنیازی ئەوە دەکەم گەر هاورێیان، هەمووتان بەلاتانەوە باش بێت، لە کۆتایی مشت و مڕەکانماندا ئەمەی کە کردومانە لەم بوارەدا لە ماڵپەڕەکەی هاورێ تاهیر و سەکۆی ئەنارکستاندا بلاو بکرێتەوە، دەشتوانیین هەواڵەی سایتەکانی تریشیان بکەین گەرچی دڵنیانیم کە هەموویان بلاوی دەکەنەوە، بەلام دڵنیام کە رەوەند و پێنووسەکان و کۆمۆنەش بلاوی دەکەنەوە. من دەزانم کە رەنگە لە کۆتاییدا نەگەینە سەرئەنجامێکت وا بەلام دڵنیام ئەمە بەسوود دەبێت گەر هاورێیانی تر لە لایەنە جیاجیاکانەوە ببینن و بینە زمان. ئێمە هیچمان نەکردبێت، هەندێک شتی گرنگمان وتتوە و، لە هەمووشی گرنگتر بە گیانێکی هاورێیانەی پڕ لە ڕێز و خۆشەویستییەوە لە یەکتری چوینەتە پێشەوەو، کە بێرێزی و سوکایەتی بە فکری یەکتری و نە گیانی خۆ بە مامۆستایی زان و گومرایی فکری تێدا بەدی ناکرێت. کە ئەمەش ڕەنگە هاندەرێک بێت بۆ نوسەری کورد و سیاسی کە زۆربەیان زمانییان زبرە بەرامبەر بە یەکتری.

- بەشی هەفتەم -

سیروان فاتیح:

پێمخۆشبوو، هەر لە سەرەتای مشتومڕەکەتاندا لەگەڵتاندا بوومایە، بەلام بە داخەوە، بەهۆی بێ بوارییەوە ئەو هەلەم بۆ نەڕەخسا.. تا لە ئێستادا ئەو هەلەم بۆ ڕەخسا و توانیم گشت کۆمێنتەکانی بەشداربووان بخوێنمەوە.. لێمببوورن، گەر بڵێم لە گشتدا ئەمە خۆی، تێپەڕاندنی گەڕانە بەدوای ئەڵگۆیەکی نوێ بۆ ڕزگار بوون لە سیستەمی چینایەتی، چونکە ڕەوتی باسەکە بووەتە ململانێیک لە نێوان دوو ڕەوتی تێئۆری یان بڵێن فکری و سیاسی. هەروەهاش بەو ئەندازەش نەچوونەتە سەر خوێندنەوەی مێژووی ململانێی چینایەتی تا ئەو ڕادەی گێڕانەوەی بەسەرهاتەکانی مێژوویەک خراوەتە پاڵ ڕەوتێکی سیاسی وەک ئەوەی هاوڕێ هەژێن دەستنیشانیکردووە بە (بەلشەویکەکان) . هاوڕێیان با وەلام و باسەکان لەسەر خودی مێژووی ململانێی چینایەتی بێت و لێکدانەوە لە ڕووداوەکان لە ڕاڤەی سیاسی تاقانەیی بهێنینە دەرەوە.. بەو مەبەستە، من ئەم چەند پرسە دەخەمە بەردەستی ئێوە.. من گومانم لەوەدا نییە، کە ئێوەش لەگەڵ مندا کۆکن، کە ململانێی چینایەتی ڕەوتی مێژووی مرڤایەتی ئاراستە دەکات.. گەر وایە با چەند پرسیارێک دژ بەم بۆچوونە بکەین، بۆ ئەوەی خەیاڵمان ڕاچەڵکێنین و بزانین بە چی دەگەین.

باشە بۆ قۆناغی سەرمایەداری بە دوای کۆتایی سەردەمی کۆیەلایەتیدا نەهات؟ بەڵکو سەردەمی فیوداڵی سەدان ساڵی تەمەن کرد ئەو کاتە قۆناغی سەرمایەداری لەدایکبوو؟!

با بپرسین بۆ لە هەناوی شۆڕشی فەرنسادا چینێکی نوێ لەدایکبوو، کە بە هەموو مانەیەک کەرستەی ژیان و ململانێ جیاوازی هەبوو لەگەڵ ڕابردووی خۆی؟ بەلام ئەم چینە (چینی بۆرجوازی) لە شۆڕشی سپارتاکۆسدا هەر بوونشی نەبوو؟

با بپرسین ڕەوتێکی سیاسی چۆن بە تەنها توانی ئاراستەی شۆڕشی چینێک لەناو بەرێت وەک ئەوەی هاوڕێ هەژین بۆ شۆڕش لە ڕووسیادا دەیکات؟

یان دەکرێت بڵێن ئایە بۆ ئەوەی مرڤایەتی لە قۆناغێکەوە بۆ قۆناغێکی زۆر جیاواز لە پێشووی تێپەڕێت، مەرج نییە چینێک یان توێژێک کە بەوە سەردەمە نامۆیە، لە هەناوی ئەو ململانێیەدا لەدایکبووبێت؟

لە ئەنجامدا، ناکرێت بپرسین کامەیە ئەو چینەی، کە لە قۆناغی سەرمایەداریدا سەریدەرهێناوە و خاوەنی جۆرێکی زۆر جیاوازترە لە ژیانکردن لەوەی کە لە سەرمایەداریدا هەیە؟

تکایە، کەس پێمنەڵێت چینی کرێکارانە! چونکە ئەو چینەی کە لە هەناوی چ لە قۆناغی کۆیەلایەتی و چی لە قۆناغی دەرەبگایەتیدا هەبوو بەهیچ جۆرێک لەناو خودی ئەو سەردەمەدا لە ململانێکەدا جیگەی نەبوو. بە واتایەکی تر، من پێموایە چینێک خۆی لە ئاستێک و قۆناغێکی ململانێدا بوونی هەبوبێت، ناتوانێت خەون و ئومێدی ژیانێکی جیاواز لەو ململانێیەدا بهێنێتە بەرهەم وەک ئەوەی چۆن کۆیلەکانی سەردەمی ململانی لەگەڵ خاوەن کۆیلەکاندا، هەرگیز ئەنگیزە و شرۆڤەی جوتیارەکانی سەردەمی فیوداڵیان پێنەبوو، هەروەک ئەوەی هەر ئەو جوتیارە نارازییانەی سەردەمی فیوداڵی، لە کۆتایەکانی قۆناغەکەدا خاوەنی خەونی دنیای سەرمایەداری نەبوون. هەربۆیە لای من، وەڵام بەم پرسیارانە وەڵامە بە وجوودی دەوڵەت خۆی یان فۆرمی ژیانکردن خۆی.

من پێموایە باکۆنین لە ڕەخنەگرتن لە فۆرمێک ئۆرگانیزەکراوی وەک دەوڵەت تێنەپڕیوە، چونکە دەوڵەت تەحصیل حاصلە نەک بنەما.. بۆ من چەندە تۆ دووژمنکار بیت لەگەڵ ئەم ئۆرگانەدا هەبێت، زۆر بایەخدار نییە، چونکە کۆمۆنیستەکانیش ئەم ڕەق و بیزاریەیان لێی هەیە. ئەوەی بۆ من گرنگە ئەوەیە، ئایا ململانێی چینایەتی ئەم سەردەمە تا ئێستا توانیویتی جۆرێک لە ژیانکردن بهێنێتە بەرهەم، کە ئەم فۆرمی ژیانکردنە تێپەڕاندبێت و لەناوئاخنەی خودی خۆیدا ناڵێم چینێک یان توێژێکی نوێ، بەڵکو هەر جوڵەیەک کە لە دەرەوە ئەو ململانێیەدا گەرای هەبێت؟

دوا شت، کە ماوە بیڵێم ئەوەیە، دەکرێت چینی کرێکار خاوەنی شۆڕش بێت، وەک چۆن کۆیلەکان و جوتیارەکان خاوەنی شۆڕش بوون، بەڵام گومانی گەورەم لەوە هەیە، کە چینی کرێکار هەڵگری خەونێکی تازە بێت بۆ مرۆڤاتی. بۆیە لە ئەزمونی ڕووسیاشدا نەیانتوانی بە سەر فۆورمی دەوڵەتدا تێپەڕ بکەنن، دواجار هەر شکڵێکی تری سەرمایەداریان بەرهەمهێنایەوە

تاهیر سالح شەریف:

پاش دابڕانێک... دووبارە سڵاو لە هاوڕێیانی بەشدار بوو. وەک لە کۆمێنتەکەی پێشوومدا وتم، باسەکان هەندێک تێکەڵ و پێکەڵ بوون و لەسەر سکەی ئەسڵی دەرچوون و چەند بابەتی جیاواز ئیزافەکراوە بۆ مناقشەکە. بەم حاڵەوەشەوە من دەمەوێت بگەڕێمەوە سەر پرسیارێک کە لەپێشەوە هاوڕێ زاهیر هێنایەکایەوە؛ چۆن دەوڵەت لەناو دەبرێت؟ پاش وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە، لە ڕوانگەی خۆمەوە، دەگەڕێمەوە سەر بابەتە فەرعییەکان... ئەم پرسیارە [دەوڵەت چۆن لە ناوبرێ، یان چۆن لە ناودەبرێت؟]، پرسیارێکە کە جیاوازییەکانی مارکسیستەکان و ئانارکیستەکان لە مامەڵە لەگەڵ کێشەی بوونی دەوڵەتدا دیاریدەکات. هەڵبەت هەم لەناو مارکسیستەکان و هەم لە ناو

ئانارکیستەکانیشدا، تێڕوانین و تێگەیشتنی جیاواز بۆ لەناوبردنی دەوڵەت بوونی هەیە. ئەوەندەی من لە بۆچوونەکانی مارکس و ئەنگلس تێگەیشتووم، ڕێگای لە ناوبردنی دەوڵەت، وەک ئامڕازێکی سەرکوتی چینی بۆرژوازی، شۆڕشی کۆمۆنیستییە. شۆڕشی کۆمۆنیستی لەڕوانگەی مارکس و ئەنگلسەوە، بریتییە لەشۆڕشێکی کۆمەڵایەتی کە لە ئەنجامی گەشەکردنی ئابوریی و مێژوویی کۆمەڵگەوە ڕوودەدات. گەشەکردنی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان لە هەر قۆناغێکدا، گەشەکردنی هێزەکانی بەرهەمهێنانی بەدوادا دێت. پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان، لە قۆناغی یەکەمدا، مەرجی گەشەکردنی هێزەکانی بەرهەمهێنانن، بەڵام لەقۆناغی دووەمدا هێزەکانی بەرهەمهێنان بەڕادەیەک گەشەدەکەن، کە ئیتر پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان، کە پێشتر مەرجی گەشەکردنیان بوون، دەبنەڕێگر لە بەردەمیاندا. ئەم ناکۆکییە لە ژێرخانی کۆمەڵگەدا، لەسەر ئاستی سەرخانیشدا ڕەنگدەداتەوە و کۆمەڵگە لەگەڵ قەیرانێکی ئابوریی، سیاسیی، کۆمەڵایەتی و فیکریدا بەرەوڕوو دەبێتەوە؛ ئەو قەیرانە ئەگەر نەگۆڕێت بە شۆڕشێکی کۆمەڵایەتی، ئەوا خولێکی نوێ لەگەشەکردن و بوژانەوەی سەرمایە [لێرەدا سەرنجی من لەسەر ناکۆکی نێوان هێزەکانی بەرهەمهێنان و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەدارییە، نەک کۆمەڵگەکانی پێش لەسەرمایەداری] دەستپێدەکاتەوە. شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری ناتوانێت بۆ هەتا هەتایە لەم سرکڵە [گەشەکردن - قەیران- گەشکردن]دا بخولێتەوە. بۆیە بە ناچاری، لە دواشیکردنەوە ئەم سرکڵە دەشکێنرێت و شۆڕشی کۆمەڵایەتی دەستپێدەکات. ئەم شۆڕشە، هیچ شتێک نییە جگە لە شۆڕشی کۆمۆنیستی پرۆلیتاریا، واتە ئەو چینەی کە خۆی بەشێکە لە هێزە بەرهەمهێنەرە مادییەکانی شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری. لەڕوانگەی مارکس و ئەنگڵسەوە، ڕوودانی ئەم شۆڕشە [شۆڕشی کۆمۆنیستی]، پێشمەرجی خۆیی هەیە. ئەوان دوو پێش مەرج لە کتێبی ئایدیۆلۆژی ئەڵمانییەکەیاندا دیاریدەکەن؛ یەکەم، گەشەکردنی هێزەکانی بەرهەمهێنان و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان لە چوارچێوەیەکی مێژوویی - جیهانیدا. دووەم، هوشیاری مرۆڤەکان دەربارەی کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی داهاتوو، کە لەودا، خاوەندارێتی تایبەتی، دەوڵەت، چینە کۆمەڵایەتییەکان و نەتەوەکان لە نێودەچن و جیهان دەبێتە کۆمەڵگەیەک بۆ هەموو مرۆڤەکان. ئەوەی کە وتم تێڕوانینێکی گشتی و ئەبستراکی مارکس و ئەنگڵسە دەربارەی شۆڕشی کۆمۆنیستی کە دەوڵەت لە ناو دەبات، بەڵام لە ئاستێکی کۆنکرێتیشدا، ئەوان کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی دابەش دەکەن بەسەر دوو قۆناغدا، هەروەک هاوڕێ زاهیریش لەسەرەوە ئاماژەیەکی نارۆشنی پێداوە؛ قۆناغی یەکەم، قۆناغێکە کە [دەوڵەت] هێشتا بە مانای دەوڵەت لەناوناچێت. ئەم دەوڵەتە، ناو لێدەنێنن [دەوڵەتی سۆشیاڵیستی - دیکتاتۆری پرۆلیتاریا]. پێویستی ئەم دەوڵەتە چییە؟ ئایا ئەزموونی سۆڤیەت، کە بەردەوام هاوڕێ هەژێن و هاوڕێ زاهیر ئاماژەی پێدەکەن و یەکسانی دەکەن بە شکستی [تیۆری دەوڵەتی پرۆلیتاریاکەی مارکس]، هەمان "ئەزموونی کۆمۆنەی پاریس"ە، کە مارکس تێزی [دەوڵەتی پرۆلیتاریا، یان دیکتاتۆری پرۆلیتاریا]ی لێ ئیستنتاج کرد؟... ئەم باسە بەجێدەهێڵم بۆ سبەی شەو... درێژەی دەبێت. تکایە ڕێگەبدەن ئەم باسە لەسەر "دەوڵەت چۆن لە ناو دەچێت"، کە تەوەرەی سەرەکی جەدەلەکەمان درێژە پێبدەم و باسەکە لەسەر سکەی خۆی ڕابگرن تا دوا ئەنجامگیری خۆم دەنووسمەوە.

زاهیر باهیر:

هاوڕێ سیروان گەلێک بەخێربێت بۆناو ئەم جەدەلەو دڵنیاشم بە سەلیقەو ڕاو بۆچونەکانت، جەدەلەکە بەرەوە پێشەوە تر دەبەیت. من هەندێک سەرنجم هەیە بەڵام کە ئەوەی هاوڕێ هەژێنم بینی، لەوە دەکات کەم و زۆر یەک سەرنجمان هەبێت، هەر لەبەر ئەمەش من بەجێی دەهێڵم بۆ ئەو تاکو خۆمان لە بێوەختی و دووبارەکردنەوە بپارێزین. هاوڕێ

تاهیر سەڵاوی گەرمم: من لێرەدا تاکو سەرنجەکانت دەنوسیتەوە یەک دوو شتێک دەڵێم بۆ ئەوەی شتەکانم بەسەردا کەڵەکە نەبێت. یەکەمیان، بە داخەوەم کە یا ژیان بواری مارکسی نەدا تاکو ئەو چەواشەیە لە مەسەلەی دەوڵەت بە گشتی و دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاری بەتایبەتی نەهێڵێت، یا خوود خۆی پێشبینی ئەوەی نەدەکرد کە ئەوەی کە لە بەرنامەی غۆتادا، لەسەر دەوڵەت نووسیوێتی، لە پاش خۆی دەبێتە کێشەیەکی گەورەو کارەسات بۆ هەر هەموو سۆشیلیستەکان و ئەوانی تریش بەجی دەهێڵێت. بەهەرحاڵ ئەوەندەی من هەستی پێبکەم مارکس لەگەڵ دەوڵەتدا نەبووە چونکە ئەو یەکەم پارتی و پاتگەڕایی نەخواستووە قەتیش لە ژیانیا سەر بە پارتێک نەبووە، دووەمیشیان ئەو ئەوەی، کە وەکو تۆش یادت خستینەوە، کۆمۆنەی پاریسی بە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاری زانیوە نەک دەوڵەتێکی پڕۆلیتاری. کە من ئالەمەیاندا ناکۆکیم نییە لەگەڵ مارکس دا جگە لە ڕونکردنەوەی هەندێک شتەوە نەبێت. دووەمیان، من داوای لێبوردنتان لێدەکەم کە دوو مەسەلەم کێشکردبێتە ناو جەدەلەکەوە کە یەکەمیان قسە لەسەر چینی کرێکاران بوو کە من بە کەمایەتیم زانیوە و دەزانم، ئەمەش هەر لەبەر دەوڵەت بوو کە ئەوە بڵێم وەکو پێشتر وتومە، کە دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتارییەکەیان حوکمی کەمایەتی دەبێت. بەڵام سوپاس بۆ هەمووتان بە تایبەت هاوڕێ هەژێن کە لای من ئێستا ئەو کێشەیە حەلبووە. دووهەم کێشەی دەوڵەت، من بۆیە پێم لەسەر زیاتر لە سەر هەڵوەشاندنەوەی دەوڵەت دادەگرت، تاکو چۆن کۆمەڵگەی کۆمۆنیزم، سۆشیالیزم، بینا دەکرێت بێ دەوڵەت. چونکە من ئەوە بەگرنگ دەزانم کەگەر هەموومان دەرک بە مەترسی دەوڵەت بە هەموو چەشنەکانییەوە، دەوڵەتی پڕۆلیتاریش بە تانبەتی، بکەین. خۆ گەر هاوڕا نەبین لەسەر ئەم هەنگاوەی یەکەم، ساغکردنەوەی مەسەلەی دووهەم کە کۆمەڵگەی داهاتووە، زۆر گران، دەبێت، گەرچی ئەمەش ئەوە ناگەیەنێت کە نابێت قسەی لەسەر بکەین.

تاهیر ساڵح شەریف:

دووبارە سڵاو لە هاوڕێیانی بەشداربوو... پێم وایە کە ئیدیتۆرەکەی فەیسبوک تەنها چەند سەد ووشەیەک زیاتر پۆست ناکات. بۆیە ناچارم بە دوو یان بە سێ جار درێژەی باسەکەمتان بۆ پۆست بکەم و دوا بەشیش لە شەوانی داهاتوودا پۆستی دەکەم. دوای ئەوە چاوەڕێی سەرنج و تێبینییە ڕەخنەییەکانی هاوڕێیان کاک زاهیر و کاک هەژێن و هاوڕێیان بەشداربووی دیکە دەکەم.

لێرەوە دەست دەکەمەوە بە درێژەدان بە باسەکەم و بەم پرسیارانە دەستپێدەکەم؛ بۆچی شۆڕشی کۆمۆنیستی پرۆلیتاریا دەبێت قۆناغبەندی بکرێت؟ پێویستی، دەوڵەت و دیکتاتۆری پرۆلیتاریا لە ڕوانگەی شۆڕشی کۆمۆنیستییەوە چییە؟ ئایا ئەوەی کە لە سۆڤییەتدا بەڕابەرایەتی مەنشەفییەکان و بۆڵشەفییەکان ڕوویدا شۆڕشی کۆمۆنیستی پرۆلیتاریا بوو بەو چەمکەی کە مارکس و ئەنگڵس لە نووسراوەکانی خۆیاندا هێناویانەتەکایەوە؟

ئەزموونی مێژوویی گۆڕانکاری لە شێوەکانی بەرهەمهێنان و فۆرماسیۆنە ئابوریی - کۆمەڵایەتییەکاندا پیشانیدەدات کە هیچ یەکێک لەشێوەکانی بەرهەمهێنان و فۆرماسیۆنە ئابوریی - کۆمەڵایەتییەکان لە ناکاو و کتوپڕ جێگۆڕێکیان نەکردووە. نە شێوەی بەرهەمهێنانی کۆیلەداری کتوپڕ جێگای خۆی چۆڵکردووە بۆ شێوەی بەرهەمهێنانی دەرەبەگایەتی و نە شێوەی بەرهەمهێنانی دەرەبەگایەتیش بە خێرایی و بە ئاسانی جێگای خۆیداوە بە شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری. ئەم کێشەیە، ئەوە پێمان دەڵێت کە گۆڕانکاری لە شێوەکانی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتیدا، بە ڕاستە

هێڵێکی مێژووییدا نەڕۆیشتووە و هیچ یەکێک لە شێوەکانی بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی نەیتوانیوە یەک شەوە شێوەی بەرهەمهێنانی پێش لەخۆی بەیەکجاری بسڕێتەوە. لەگەڵ سەرهەڵدانی هەر شێوەیەکی بەرهەمهێنانی نوێ لە منداڵدانی شێوەی بەرهەمهێنانی کۆندا، پرۆسێسێکی درێژخایەن لە گەشەکردن، گەورەبوون، پیربوون و پوکانەوەی توخمە پێکهێنەرەکانیان تێکچڕژاون و لێکئالاون کە مێژووی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیان تووشی پێچاوپێچ و هەوراز و نشێوی سەیرو سەمەرەکردووە. ئەمەش بەو مانایەیە کە مێژووی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بە ڕاستە هێڵێکی بێ گرێ و گۆڵدا نەڕۆیشتوە و ناڕوات، بەڵکو بە ڕێگایەیەکی پڕ لە گرێ و گۆڵ و هەوراز و نشێودا ڕۆیشتووە و دەڕوات.

ئەوە لە ئیرادەو توانای کەسەکان، چینە کۆمەڵایەتییەکان و تەنانەت دەوڵەتەکانیش، وەک ئۆرگانی زەبروزەنگ و ئامرازی سەروچینایەتیدا نەبووە و نییە کە مێژوو بخەنە سەر ڕاستەهێڵێک کە خۆیان مەبەست و ئامانجیان بووە، واتە ڕەوتی گەشەکردنی مێژوویی کۆمەڵگە بخەنەدەرەوەی ئەو هێڵە پێچاوپێچ و پڕلە گرێ و گۆڵەی کە ناکۆکی نێوان پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان و هێزەکانی بەرهەمهێنان لە هەر فۆرماسیۆنێکی ئابوری - کۆمەڵایەتیدا بۆ گەشەکردنی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی دیاریدەکات. ئەوەش بۆمان ڕووندەکاتەوە کە مێژوویی مرۆڤایەتی خاوەنی یاسای گەشەکردنی خۆیەتی و ئەو یاسایانەش لە دەرەوەی ئیرادەی کەسەکان و چینە کۆمەڵایەتییەکانەو بەسەر بەخۆ لە ئیرادەو مەیلی ئەوان کاردەکەن و دەجوڵێنەوە. لە ناوبردنی یەکجاری دەسەڵاتی ئابوری، سیاسیی و ئاینی دەرەبەگەکان و ئەرستۆکراتی، خواست و ئارەزووی چینی بۆرژوازی تازەپێگەیشتووی سەدەکانی ناوەڕاستی ئەوروپا بوو، بەڵام لەبەرئەوەی کە گەشەکردنی هێزەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری لە منداڵدانی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی دەرەبەگیدا بە ئاستێک لەگەشەکردن نەگەیشتبوو تا چوارچێوەی ئەو پەیوەندییانە تێکبشکێنێت کە ڕێگربوون لەبەردەمی گەشەکردنی زیاتریاندا، چینی بۆرژوازی توانای نەبوو کە خواست و ئامانجەکانی خۆ بەدیبهێنێت و پراکتیزەیان بکات. چینی بۆرژوازی لە ئەنجامی زنجیرەیەکی درێژ لە ئاڵوگۆڕ و گۆڕانکاری لە پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان و بازرگانیدا توانی وەک چینێکی کۆمەڵایەتی بێتە مەیدانی ململانێی ئاشکراوە لەگەڵ چینی دەرەبەگی دەسەڵاتداردا. ئەم چینە دەستیدایە خەباتێکی هەمەلایەنە لە دژی دەسەڵاتی دەرەبەگایەتی. ئامرازی یەکالاکردنەوەی ئەو خەباتە پێکهێنانی دەوڵەتی نەتەوەیی و ڕێکخستنی پەیوەندییەکان و هێزەکانی بەرهەمهێنانی نوێ [سەرمایەداری] بوو لە چوارچێوەی دەوڵەتێکی نەتەوەییدا. دەوڵەتی نەتەوەیی، ئاڵۆزترین پێکهاتەی سیاسیی بوو کە دەبووایە نەک تەنها پاشماوەکانی دەسەڵاتی فیوداڵی پێڕابماڵێت، بەڵکو دەبووایە وەک شمشێرێکیش بەسەر ئەو چینە نوێیە [پرۆلیتاریا]وە ڕایبگرێت کە تازە لە منداڵدانی شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا گەشەیکردبوو. چینی بۆرژوازی لەگەڵ ئەوەدا کە لەڕووی مێژووییەوە چینێکی لە ڕادەبەدەر شۆڕشگێر بوو بەرامبەر بە سیستەمی دەرەبەگایەتی و لەهەر شوێنێک دەسەڵاتی سەقامگیر دەبوو، بێڕەحمانە پەیوەندییە ئابوریی، سیاسیی و کۆمەڵایەتییەکانی دەرەبەگایەتی لەبەریەکهەڵدەوەشاندەوە، یان لاوازی دەکردن، بەڵام بەو حاڵەشەوە پرۆسەی سەقامگیربوونی مێژوویی دەسەڵاتی ئابوریی، سیاسیی، کۆمەڵایەتیی و کلتورییەکانی سەرمایەداری و چینی بۆرژوازی، چەندین سەدە درێژەی کێشا. جێگیربوونی سەرمایەداری وەک فۆرماسیۆنێکی ئابوری - کۆمەڵایەتی و مێژوویی، لە هەنگاوی یەکەمدا نەیتوانی کۆمەڵێک توخم و پاشماوەکانی شێوەی بەرهەمهێنانی دەرەبەگی لەناوببات و لە هەنگاوەکانی دواتردا ئەو پرۆسەیەی بەسەرئەنجامی یەکجاری خۆی گەیاند. لەم ئاستە لە باسەکەدا، من دەمەوێت بگەمە ئەنجامگیرییەکی کۆنکرێت دەربارەی گۆڕانی شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بۆ شێوەی بەرهەمهێنانی کۆمۆنیستی؛ شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری، ئاڵۆزترین، تێکچڕژاوترین و بە تواناترین شێوەی بەرهەمهێنانە لە مێژوویی کۆمەڵگە چینایەتییەکاندا.

ئەم سیستەمە سەرەڕای قەیرانە کوشندە دەورەییەکانی، توانای خۆ نوێکردنەوە و خۆ بوژاندنەوەی هەیە و تا ئێستا چەندین قەیرانی مەرگهێنەری تێپەڕکردووە. ئەم شێوە بەرهەمهێنانە، بە خێرایی و بەئاسانی جێگای خۆی نادات بەشێوەی بەرهەمهێنانی کۆمۆنیستی. ئەم پرۆسێسە درێژ خایەنە، بەڵام سەرئەنجامی هەیە و جێگۆڕکێکردنی بە شێوەی بەرهەمهێنانی کۆمۆنیستی حەتمییە، چونکەئەم شێوە بەرهەمهێنانە ناتوانێت بۆ هەتا هەتایە خۆی لەدەست حوکمی ئەو یاسا کوێرانە ڕزگار بکات کە لە دەرەوەی دەسەڵات و ئیرادەی چینی بۆرژوازی دەسەڵاتداری ئەمڕۆ خۆیان بەسەریدا سەپاندووە.

ئەمڕۆ هێزەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بە ڕادەیەک گەشەیانکردووە، کە ئیتر گونجاندنیان لە شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا مەحاڵە، بەڵام ئەوەی کە ئەم هێلکەیەی بەسەر پەتەکەوە ڕاگرتووە، دەوڵەتە. دەوڵەت، تەنها ئەو تەعریفە گشتییە نییەکە ئامڕازی چینێکە بۆ سەرکوتکردنی چینێکی دیکە، دەوڵەتی بۆرژوازی ئەمڕۆ پێویستی بە شیکردنەوەیەکی کۆنکرێتر و هەمەلایەنتر هەیە؛ دەوڵەت حیزبەکانە، دەوڵەت سوپایە، دەوڵە ڕاگەیاندن و میدیایە، دەوڵەت ڕێکخراوە پیشەییەکانە، دەوڵەت ئایدیۆلۆژییە، دەوڵەت ئیستبداد، دیموکراسی و سیاسەتە، دەوڵەت ئاین و کلتورە، دەوڵەت، پەروەردەوفێرکردنە، دەوڵەت نەتەوە و نیشتمانە و... دەوڵەت ئەختەبوتێکە هەموو پەیوەندییە جۆراوجۆرەکانی ژیانی مرۆڤی هاوچەرخی بەخۆیەوە بەستۆتەوە. بەم حاڵەشەوە، دەوڵەت، ئامڕازێکە بۆ بەرگرتن بە ئاڵوگۆڕێکی نوێ کە دەبێت لە مێژووی کۆمەڵگەی جیهانیدا ڕوو بدات. ئەو ئاڵوگۆڕە، هیچ شتێک نییە جگە لە ڕزگارکردنی مرۆڤی بەرهەمهێنەر لە دیلێتی کرێ گرتەیی. ڕزگاربوونی مرۆڤی هاوچەرخ لە دیلێتی کرێگرتەیی، ڕزگارکردنی هێزە بەرهەمهێنەرە مادییەکانی کۆمەڵگەشە لەو تەوقەی کە پەیوەندییەکانی شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری وەستاو لەسەر خاوەندارێتی تایبەتی لە گەردنی کردووە و نایەڵێت هێزە بەرهەمهێنەرە مادییەکانی کۆمەڵگە تا ئەو ڕادەیە گەشە بکەن کە گشت مرۆڤایەتی لە سایەیاندا بحەسێتەوە. بۆیە لە ناوبردنی دەوڵەتی بۆرژواکان، هەنگاوی یەکەمە بۆ ڕزگاری مرۆڤایەتی لە کۆیلەیەتی کرێگرتەیی. دەوڵەتیش، بەو پێکهاتە عەنکەبوتییەی ئێستایەوە لەناو ناچێت، مەگەر ئەوە مرۆڤی بەرهەمهێنەر و کۆیلەی کرێگرتە لەم ڕژێمەدا دەست بۆ شۆڕش و ڕاپەڕین ببات. شۆڕش و ڕاپەڕین، بە واتای لەناو بردنی دەوڵەتە، بەڵام ئەی دوای ئەمە چی؟ ئایا بۆرژواکان، دەست لە پلانگێڕی و خۆ سازدانەوە بۆ گرتنەوە دەستی دەسەڵات و دروستکردنەوەی [دەوڵەت] هەڵدەگرن؟! بێگومان، وەڵامەکە نێگەتیڤە و ئەزموونی کۆمۆنەی پاریس ئەم ڕاستییەی سەلماند. کۆمۆنەی پاریس، هیچ شتێک نەبوو جگە لە دەوڵەتی پرۆلیتاریا. دەوڵەتێک کە پایەی سەرەکی خۆی لەسەر دیکتاتۆری بۆ سەرمایەداران و دیموکراسی بۆ زۆرینەی کۆمەڵگە داڕشت بوو. دووبارەبوونەوەی کۆمۆنەی پاریسێکی دیکە لە هەرشوێنێکی دنیادا، بە ناچاری هەمان تایبەتمەندی [دەوڵەت بوون و دیکتاتۆری پرۆلیتاریا بوون] لە خۆی دەگرێت. تۆ هەر ناوێکی دیکەی لێبنێیت، لە ڕووی کارکردەوە هەمان شتە. ڕێگای دووەم بۆ گواستنەوە لە قۆناغی سەرمایەدارییەوە بۆ قۆناغی کۆمۆنیزم، جگە لە [دەوڵەتی پرۆلیتاریا؛ یان دیکتاتۆری پرۆلیتاریا] بوونی نییە [ئەگەر هاوڕێیان ئانارکیست ڕێگەی دووەمیان لایە، با پێشنیاری بکەن، ڕێگایەک کە جیاوازتر لە ئەزموونی کۆمۆنەی پاریس بێت]. پرسیار ئەوەیە کە ئابوریی سەردەمی دەوڵەتی پرۆلیتاری چ جۆرە ئابورییەکە؟ لە دیدگای مارکس و ئەنگلسەوە، ئابوریی ژێر دەسەڵاتی دەوڵەتی پرۆلیتاریا، ئابورییەکی کۆمۆنیستییە کە لە هەناوی کۆمەڵگەی سەرمایەدارییەوە هاتۆتە دەرەوەو بە ناچاری مۆرکی شێوەی بەرهەمهێنانی پێش خۆیی [سەرمایەداری] پێوەیە، بەڵام لە قۆناغی گەشەکردنی دواتریدا، واتە قۆناغێک کە دەوڵەتی پرۆلیتاریش هەموو زەرورەتێکی خۆی لەدەستدەدات و دەوڵەت بۆ هەتاهەتایە لەناودەچێت، ئابوریی

کۆمۆنیستی کۆمەڵگە لەسەر بناغەی تێزی [لە هەر کەس بە پێی تواناییەکەی و بۆ هەکەس بە پێی پێویستییەکەی] بینادەکرێت [مارکس- ڕەخنە لە بەرنامەی گۆتا].

بۆ ئەمشەو ئەوەندە دەتوانم و لێرەدا ناچارم باسەکە ڕابگرم بۆ شەوانی داهاتوو، کە وەڵامی دواپرسیاری سەرەوە [ئایا ئەوەی کە لە سۆڤییەتدا بەڕابەرایەتی مەنشەفییەکان و بۆڵشەفییەکان ڕوویدا شۆڕشی کۆمۆنیستی پرۆلیتاریا بوو بەو چەمکەی کە مارکس و ئەنگڵس لە نووسراوەکانی خۆیاندا هێناویانەتەکایەوە یان شتێکی دیکە بوو؟] دەدەمەوەو دواتر گوێگر و خوێنەری سەرنج و ڕەخنەکانی هاوڕێ زاهیر و هەژێن دەبم لەسەر ئەوەی کە لە ڕوانگەی خۆمەوە دەربارەی لەناوبردنی دەوڵەت وتومە.

* * * * *

ئایا ئەزموونی شکستخواردووی سۆڤیەت، بەڵگەیە بۆ شکستی تیۆری و تێزی "دیکتاتۆری پرۆلیتاریا" مارکس؟ ئایا ئەوەی کە لە ١٩١٧ی ڕووسیادا ڕوویدا" شۆڕشی کۆمۆنیستی" بوو بەو چەمکەی مارکس و ئەنگڵس لە کتێبی ئایدیۆلۆژیای ئەڵمانی و مانیڤێستی کۆمۆنیستدا پێشنیاریانکردووە؟ با لە پرسیاری یەکەمەوە دەستپێبکەم. بە بڕوای من و ئەوەندەی کە سەرنجم داوەتە سەر سیاسەت و ئابوریی دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ی ڕووسیا، هەرگیز "دیکتاتۆری پرۆلیتاریا" لە سۆڤیەتدا جێگیر نەبووە. واتە شۆڕشێک بە گەورەی و شکۆداری وەک شۆڕشی ئۆکتۆبەر، هەرگیز شۆڕشێکی کۆمۆنیستی نەبووە بەو چەمکەی کە من لە کتێبی ئایدیۆلۆژی ئەڵمانیا، مانیڤێست و ڕەخنە لە بەرنامەی گۆتای مارکس و ئەنگلسدا خوێندوومەتەوە و لێیتێگەیشتووم. هەربەم هۆیەشەوە، ناتوانم بڵێم ئەو دەوڵەتەی کە بەدوای ڕوخانی ئیمپراتۆریەتی قەیسەر و سەرکەوتنی شۆڕش لە ڕووسیادا هاتە کایەوە، "دەوڵەتی سۆشیالیستی سەردەمی گواستنەوە بووە بۆ قۆناغی کۆمۆنیزم"، واتە ئەو سەردەمەی کە "دەوڵەت" هەرجۆرە زەرورەتێکی مێژوویی خۆی لەدەستدەدات و کۆمەڵگە بە بێ بوونی دەوڵەت خۆی بەڕێوە دەبات.

ئەو چینە کۆمەلایەتییەی کە پایەی بابەتی تیۆری "دیکتاتۆری پرۆلیتاریا" و "شۆڕشی کۆمۆنیستی "مارکس و ئەنگڵسی لەسەر بنیاتنراوە، لە ڕووسیای سەردەمی قەیسەر تا ڕوخانی ئەو ڕژێمە لە ١٩١٧دا، ئەو چینە تا ئەو ئاستە گەشەی کۆمەلایەتی نەکردووە کە بتوانێت وەک چینێک پەیامی مێژوویی خۆی بەسەرئەنجام بگەیەنێت و شۆڕشی کۆمۆنیستی بەرپا بکات. ئامارەکانی ئەو سەردەمە لە لایەک و دەقی نووسراوەکانی لینین، ترۆتسکی، بوخارین، پراوپراژنیسکی و باسەکان دەربارەی سیاسەتی ئابوریی نوێ "نیپ" و پرۆژەی پیشەسازیکردنی سۆڤیەتی ساڵانی ١٩٢٨ و بۆ سەرەوە، هەموویان پێمان دەڵێن کە چینی کرێکار، لە ڕووی کۆمەلایەتی و چەندایەتییەوە لەو ئاستەدا نەبووە کە بتوانێت "شۆڕشی کۆمۆنیستی" بەرپا بکات. کۆمەڵگەی ڕووسیای سەردەمی قەیسەرو تا ساڵانی دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر، کۆمەڵگەیەکە کە ژێرخانەکەی لە کۆمەڵێک توخمی ئابوریی جیاواز [سەرمایەداری، دەرەبەگایەتی و تەنانەت پەتریاکی] پێکهاتووە. ئابوریی و ژێرخانێکی لەوجۆرە، کە تێیدا پەیوەندییەکان وهێزەکانی بەرهەمهێنان بە ئاراستەی سەرمایەداریدا گەشەی نەکرد بێت و لە ناکۆکیدا نەبن، ناتوانرێت شۆڕشی کۆمۆنیستی لەسەر بەرپابکرێت [هەروەکو ئەوەی کە مارکس و ئەنگڵس لە کتێبی ئایدیۆلۆژی ئەڵمانیدا ئاماژەی پێدەکەن و ناکۆکی نێوان پەیوەندییەکانی بەرهەم هێنان و هێزەکانی بەرهەمهێنان بە پێشمەرجی ماددی شۆڕشی کۆمۆنیستی دەزانن]. ئەو شۆڕشەی کە لە ڕووسیای ١٩١٧دا ڕوویدا، شۆڕشێکی گەلی و پۆپۆلیستی بوو. سەربازان، جوتیاران، وورده بەرهەمهێنەران، خوێندکاران و کرێکاران هێزی بزوێنەری بوون، بەڵام ئەم شۆڕشە گەلییە [کە وورده بۆرژوازی بەرفراوانترین بەشی کۆمەلایەتی ئەو

شۆڕشە بوو] لە ژێر ناوی شۆڕشی کرێکاری و سۆشیالیستیدا ڕوویدا. ئەوەشی کە ڕابەرایەتی شۆڕش ئەو چین و توێژانەیکرد بۆ ئەم شۆڕشە، مەنشەفییەکان و بەلشەفییەکان بوون و لەژێر ناوی مارکسیزم و بە ئیلهام وەرگرتن لە تیۆرییەکانی مارکس و ئەنگلس،ئەو چین و توێژانەیان خستە قالبی حیزبییەوە بۆ ململانێ لەگەڵ دەوڵەتی ئیستبدادی و دیکتاتۆری قەیسەردا، کە سەرئەنجام بە ڕووخانی قەیسەر و گرتنە دەسەڵاتی سیاسیی و دەوڵەت لە لایەن بەلشەفییەکانەوە کۆتایی پێهات...

حیزبی بەلشەفیک، ئەگەرچی توانی لە پێوەرێکی بەرینی کۆمەڵایەتیدا، چینی کرێکاری ساوای ڕووسیا لە دەوری سیاسەت و ئامانجەکانی کۆ بکاتەوە، بەڵام سەرەڕای هەموو نییەت پاکی، سەمپاتی و دڵسۆزییەکی ڕابەرانی بۆ ڕزگاری چینی کرێکار و دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستی، نەیدەتوانی حیزبی ئەو چینە بێت و بە ناچاری دەبووایە خۆی تەسلیم بە ڕەوەندێکی مێژوویی بکات کە لەدەرەوەی، مەیل و خواست و ئیرادەی ئەو، یاساکانی گەشەکردنی هێزەکانی بەرهەمهێنان و پەیوەندییە ئابوری و ژێرخانییەکانی کۆمەڵگەی ڕووسیا بەسەریدا دەیسەپاند. شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ نەیدەتوانی دەسەڵاتی سیاسیی بخاتە دەستی چینێک کە هەم لە ڕووی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و چینایەتییەوە کەمایەتییەکی کۆمەڵگەی ڕووسیای ئەو سەردەمەی پێکهێناوەو گەشەی مێژوویی نەکردووەو هەم هوشیاری دەربارەی شۆڕشی کۆمۆنیستی نەبووە. حیزبی بەلشەفیک نەیدەتوانی ئەو بۆچوونەی مارکس و ئەنگلس، کە لە مانیڤێستی حیزبی کۆمۆنیستدا بەیانیانکردووە [کۆمۆنیستەکان بەرژەوەندیەکی جیاواز لە بەرژەوەندی پرۆلیتێرەکان نییە... - یان؛ کۆمۆنیستەکان پرەنسیپێکی تایبەت ناهێننەکایەوە کە بزووتنەوەی پرۆلیتاریا بخاتە چوارچێوەی خۆیەوە.. - یان؛ کۆمۆنیستەکان لەخەباتی پرۆلیتاریای نەتەوە جیاوازەکاندا، ئەوان تەنها بەرژەوەندی گشت پرۆلیتاریای جیهان لەبەرچاو دەگرن] پراکتیزە بکات. حیزبی بەلشەفیک، بە پێچەوانەی ڕێنماییەکانی مارکس و ئەنگلس لە مانیڤێستدا؛ بەلشەفییەکانی پرەنسیپێکی تایبەتیان هێنایە کایەوە کە بزووتنەوەی پرۆلیتاریای ڕووسیای خستە قالبی خۆیەوە؛ حیزب ئەو پرەنسیپەیە کە پرۆلیتاریای ڕووسیای لە قالبدا. مارکس و ئەنگلس حیزبیان بە هۆکارێک بۆ بەرەوپێشبردنی خەباتی پرۆلیتاریا بە پێویست دەزانی، بەڵام هەرگیز حیزبیان بە مەرجی ڕزگاری پرۆلیتاریا و بەرپاکردنی شۆڕشی کۆمۆنیستی نەدەزانی. ئەوان یەکێتی کۆمۆنیستەکان و ئەنتەرناسیۆناڵی یەکەمیان، وەک یەکەمین حیزب و ڕێکخراوەی کۆمۆنیستی دروستکرد، بەڵام هیچ یەکێک لەو دوو ڕێکخراوە سیاسییەیان بە پیرۆز نەزانی و خۆشیان بەشداریان لە هەڵوەشانەوەیدا کرد. لێنین و بەلشەفییەکان وایان نەکرد. ئەوان حیزبیان لە جوڵانەوەی پرۆلیتاریای ساوای ڕووسیا پێگرنگتر بوو. ململانێ حیزبییەکانی لینین و ئەوانی دیکە کە لە سەرەوەی حیزبی بەلشەفی [حیزبی کۆمۆنیستی دواتر]دا بوون لەسەر ئینشقاق، یان یەکگرتوویی، لەسەر یەک ڕوانگەیی و یەک دروشمی حیزب، هەموویان بەو ئاکامە شکانەوە کە حیزب نەک پرۆلیتاریای ڕووسیا، بەڵکو گشت کۆمەڵگەی ڕووسیای خستە قالبی ئەو مەبادیئانەوە کە حیزبی بەلشەفی دایهێنابوون. ئەم حیزبە سەرەڕای ئەوە کە پاڵپشتێکی لە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و پرۆلیتێری دنیا بەدەست هێنا، بەڵام تەنها بەرژەوەندی دەسەڵاتە ڕووسییەکەی خۆی لە بزووتنەوەی کۆمۆنیستی و پرۆلیتێری جیهانی بەلاوە گرنگتر بوو!. ئینشقاق دروستکردن لە ئەنتەرناسیۆناڵی دووەم و دروستکردنی ئەنتەرناسیۆناڵی سێهەم، کە خۆی تێیدا باڵا دەست بوو، نموونەیەکەو سەدان نموونەی دیکە لە بەرژەوەندی نەتەوەیی ڕووسیانەی حیزب و دەسەڵاتی بەلشەفیکی لەبەردەستدان کە بەرژەوەندی جیهانی کۆمۆنیستی و پرۆلیتاری کراوە بە قوربانیان... لەم ئاستە لە باسەکەدا، دەمەوێت بە ئەنجامگیرییەکی کۆنکرێتر بگەم؛ لەپێشەوە وتم، کە بەجیا لە نیەت و ئارەزووە کۆمۆنیستییەکانی ڕابەرانی بەلشەفیک، کۆمەڵگەی ڕووسیا لەگەڵ کێشەو گرێ کوێرەیەکی بابەتی و

مێژووییدا بەرەوڕوو بوو بوو. ڕژێمی قەیسەری نەیتوانی ئەو کێشەیە چارەسەر بکات و ئەو گرێ کوێرەیە بکاتەوە. ئەو کێشە و گرێ کوێرە بابەتی و مێژووییە، شتێک نییە جگە لە [گەشەکردنی پەیوەندییەکان و هێزەکانی بەرهەمهێنان] لە چوارچێوەیەکی سەرمایەداریدا. سیاسەتی داگیرکارانە و شەڕەکانی ڕژێمی قەیسەر لەگەڵ دنیای دەرەوەدا، هێزی کۆمەڵایەتی و فیکری کاری ڕووسیای لە بوارێکی نابەرهەمهێنی فراواندا بەگەڕ خستبوو؛ بواری سەربازی و چەکهەڵگرتن بۆ سوپا. ئەمە، ئابوریی ڕووسیای لەبواری گەشەکردنی پیشەسازی و تەکنەلۆژیدا ئیفلیج و لاواکردبوو. لەبواری کشتوکاڵیشدا، پەیوەندییە ئاغاو رەعیەتییەکانی لە پێوەرێکی بەریندا هێشتبووەوە و کۆمەڵگەی ڕووسیا، کۆمەڵگەیەکە کە پێویستی بە گۆڕانکارییەکی ئابوریی و مێژوویی هەیە، بەڵام ڕژێمی قەیسەر ڕێگرە لەبەردەم ئەو ئاڵوگۆڕە ئابوریی و مێژووییەدا. لەڕوانگەی مێژوویی کۆمەڵگەی ڕووسیاوە، دەسەڵاتی ٣٠٠ ساڵەی قەیسەر مەحکومە بە ڕوخان.

مەنشەفییەکان و بەڵشەفییەکان ئەم کارەدەکەن و قەیسەر دەڕوخێنن. دواتر بەڵشەفییەکان دەسەڵاتی سیاسیی و دەوڵەت لەدەست دەگرن و دیکتاتۆری خۆیان بە ناوی دیکتاتۆری [کرێکاران، جوتیاران و سەربازان]ی ڕێکخراو لە شوراکاندا بەسەر کۆمەڵگەی ڕووسیادا دەسەپێنن. شوراکان، بەکردەوە شورای کرێکاران، سەربازان و جوتیاران نین [هەرچەندە ئەوان هێزی پێکهێنەری شوراکانن]، بەڵکو شوراکان لە لایەن حیزبی بەڵشەفیکەوە، لە سەرەوەڕا کۆنترۆڵ کراون و بەرەو بەهێزکردنی دیکتاتۆریەتی حیزبی ئاڕاستە دەکرێن. دەوڵەتی سۆڤیەتاتی دوای شۆڕش، دەوڵەتی حیزب و سەرانی حیزبی بەڵشەفیکە. دەوڵەتی حیزبی بڕیارە سیاسیی و ئابورییەکان دەدات. ئەم دەوڵەتەلە ڕووی سیاسییەوە، هەنگاو بە هەنگاودەست دەکات بە پێشێلکردنی ئازادییەکانی هاوڵاتیان، تەنانت بەشێک لەو ئازادیانەی کە چەندین ساڵ دروشمی قۆناغی ئۆپۆزسیۆنبوونی خۆیشی بوون لەسەردەمی قەیسەردا. لەڕووی ئابورییشەوە، دەوڵەتی بەڵشەفیکی دەست دەکات بە کردنەوەی گرێ کوێرە مێژووییەکەی ڕووسیا؛ لە چەند پلانی ئابوریی پێنج ساڵەدا، کۆمەڵگەی ڕووسیا لەڕووی پیشەسازییەوە دەباتە ئاستی وڵاتانی پیشەسازی پێشکەوتووی ڕۆژئاوا. دەوڵەت دەبێتە خاوەنی ئابوریی و پیشەسازییەکی بەهێز و گشت ئابوریی سۆڤیەت دەکەوێتە ژێر دەستی دەوڵەتی بەڵشەفیکییەوە، بەڵام ئەم دەوڵەتە ناتوانێت ئەرکی مێژوویی گەشەکردنی سەرمایەداری ڕووسی لە ئەستۆ بگرێت، مەگەر ئەوە کە کەسێکی دیکتاتۆری بەهێز سوکانەکەی لەدەست بگرێت؛ ئەو کەسە لە ناو حیزبی کۆمۆنیستدا ئامادەکراوە؛ ستالین. ستالین ئەو کاراکتەرە بەهێزەیە کە مێژووی گەشەکردنی سەرمایەداری دەوڵەتی دەیهێنێتە سەر شانۆکە. سەرمایەداری لە ڕووسیای دوای شۆڕشی ئۆکتۆبەردا نەیدەتوانی گەشەبکات، مەگەر ئەوە کە دەوڵەتێکی بەهێز زەمینە جۆراوجۆرەکانی بۆ برەخسێنێت و خۆی ببێت بە بەشێک لە پرۆسەی گەشەکردنەکە. دەوڵەتی کۆمۆنیستی دوای شۆڕش، تەنها بە ناو دەوڵەتی [کۆمۆنیستی]یە. ئەو دەوڵەتێکی سەرمایەدارییە و ئەرکی مێژوویی گەشەکردنی سەرمایەداریانەی ئابوریی ڕووسیا جێبەجێ دەکات. بۆ ئەوەی ئەم دەوڵەتەبە باشی و بەخێرایی ئەرکەکانی بەجێبهێنێت، دەبێت دیکتاتۆریەتی ڕووتی بێ پەردە لە وڵاتی سۆڤیەتدا پیادە بکات. ستالین ئەو کاراکتەرە مێژووییەیە کە ئەم دیکتاتۆریەتە سەرمایەدارنە لەنێوان دەوڵەت و حیزبدا ڕێک دەخات و یەکانگیری دەکات... لەڕووی ئابورییشەوە، سەرەڕای بوونی کۆمەڵە هەرەوەزییەکان، کە پایەی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستین، بەڵام هەرگیز دروشمی لە [هەرکەس بە بڕی کارەکەی]، کە مارکس بە ئابوریی قۆناغی یەکەمی کۆمەڵگەی کۆمۆنیستی [یان قۆناغی دیکتاتۆری پرۆلیتاریای] دەزانێت، لە سۆڤیەتدا نەخرایە قۆناغی جێبەجێکردنەوە و بڕی زیادەی کاری هەر مرۆڤێکی کارکەری ئەو وڵاتە دەچووە سەر خەزێنەی دەوڵەتەوە و دەبووە سەرمایەی ژێر دەستی دەوڵەت. دەوڵەتیش، حیزبی کۆمۆنیست لەسەرەوەی ڕاوەستابوو.

لێرەوە، دەگەمە ئەو ئەنجامە کە لە سۆڤیەتدا تیۆری "دیکتاتۆری پرۆلیتاریا"ی مارکس لە سۆڤیەتدا هەرگیز پراکتیزە نەکراوەو جێبەجێ نەکراوە. لەبەرئەوە،ئەزموونی شکست و داڕمانی سۆڤیەت،شکست و داڕمانی تیۆری "مارکسیزم" لە بواری شۆڕشی کۆمۆنیستی و دیکتاتۆری پرۆلیتاریدا نییە، بەڵکو شکست و داڕمانی سەرمایەداری دەوڵەتی و ئەو مۆدێلە لە دەسەڵاتی سەرمایەدارانەیە کە حیزبی بەڵشەفیک لە ژێر ناوی کۆمۆنیزم و مارکسیزمدا بۆ کۆمەڵگەی ڕووسیای داهێنا. ئەمە تێگەیشتن و خوێندنەوەی منە لەسەر ئەوەی کە لە سۆڤیەتدا ڕوویدا. لەم ڕووەیەشەوە هاوڕێیان دەتوانن بۆچوون و ڕەخنەکانیان بخەنە ڕوو. ئەم باسانە، هەرچەندە لە ڕوانگە و جیهانبینی جیاوازەوە بهێنرێنە کایە، بەڵام دڵنیام سودی باشیان هەیە، بە تایبەتی کە تا ئێستا چەپی عێراق و کوردستان نەیوێراوە، یان لە توانای تیۆریدا نەبووە کە لە دەرگای ئەمجۆرە باسانە بدات. لەگەڵ هیوای سەرکەوتن بۆ ئێوە.

- بەشی هەشتەم -

سەلام عارف:

هاوڕێیان سڵاو ئەو کاتەتان شاد، لە ڕاستیدا، دەبووایە بەشداربوونم گەرماوگەرم لە کاتی خۆیدا بووایە، بەداخەوە لە کاتی خۆیدا کاتم نەبوو، کورد واتەنی "نەچووە و بچێت" وا ئێستا هەوڵدەدەم بەپێی توانا بەشداری بکەم و پێتانبگەمەوە، بەو هیوایە بەشدارییەکەم پۆزەتیڤ بێت.

ناسینەوەی ئەوە، کە (دەوڵەت یان چینایەتییە، یان نییە) مایەی دڵخۆشییە، لەبەر دوو هۆی سەرەکی:

یەکەم، دەشێت هەنگاوێک بێت بەرەو ڕەتکردنەوەی ڕێکخستنی سیاسی قوچکەیی (هەرەمی hierarchy)ی واتە ئەوەی پێیدەڵێن پێشڕەوی پارت، کە ڕێکخراوەیەکی بچووکراوەی پێشکاتی دامەزراندنی دەوڵەتی بە ناو پرۆلیتاریایە!!!

دووەم، هاوکاتە لەگەڵ ئەوەدا، کە ناسیۆنالیزمی کورد (ئەمڕۆ نا سبەی بانگی دروستبوونی دەوڵەتی کوردی) دەدات. هاوێیان بەبۆچوونی من لە باسکاریی مەسەلەیەکی وەها گەورە و گرانی بێسنووری پڕ پارەدۆکسدا، بەر لە هەموو شتێک، دەبێت واز لە ئەقڵییەتی (بەراوردکردن) بهێنین، واتە ئەقڵییەتی (باش، باشتر، باشترین)، چونکە دوورنییە بە بێ خواست و ویستی خۆمان بمانخاتە سەر کەڵکەڵەی هەڵبژاردنی دەوڵەتێکی باش، یان باشترین، دواتر وردەبۆرژوا ئاساییەک بە ئارەزووی خۆمان ناوێکی لێبنێن "میلی، دیموکراتی، دیکتاتۆری... تد".

هەردوو باڵە سەرەکییەکەی بزووتنەوەی سۆسیالیستی (مارکسیزم) و (ئەنارکیزم) لە دێر زەمانەوە، لەسەر دیاریکردنی (سروشتی چینایەتی دەوڵەت) هاوڕان، ئەو هاوڕاییەشیان بۆ بنەمای فەلسەفی هاوبەشی شیکردنەوەی نێوانیان دەگەڕێتەوە، واتە ماتەریالیزمی مێژوویی، لەبەر هاوبەشی ئەو بنەما زانستییە، ناتوانرێت بوترێت، ئەمیان لەوی تریان زانستیانەتر (سروشتی چینایەتی دەوڵەت)ی دیاریکردە، لێرەدا پرسیارێک خۆی دەسەپێنێت، جا کە ئەو دووانە بەو جۆرە و تا ئەو ڕادەیە هاوڕا بن، ئەی ئەو هاتوهاوار و ململانێیەیان لەسەر چییە؟

ئەوە ناشاردرێتەوە، جیاوازی و ململانێی ئەوان لەسەر دیاریکردنی (سروشتی چینایەتی دەوڵەت) نییە، جگە لە هەندێک جیاوازی دیکە، ناوەڕۆکی ململانێکەیان لەسەر چارەنووسی دەوڵەتە دوای شۆڕشی کۆمەڵایەتی. مارکسیستەکان لەو بڕوایەدان، کە دوای کەمێک ڕتوشکردنی دەوڵەت، دەبێت دەست بە باڵای دەوڵەتەوە بگیرێت، تا دواتر خۆی هێدی هێدی (الاضمحلال décadence) دەپووکێتەوە، لە بەرامبەردا ئەنارکیستەکان وەهای بۆ دەچن، کە پاش شۆڕشی کۆمەڵایەتی، دەبێت بەبێ یەک و دوو لێکردن دەوڵەت لەنێوببرێت، جگە لەو ناکۆکییە مەزنە، چەند مەسەلەیەکی هزری تریش هەن بۆ نموونە:

- خۆبەخۆیی بزووتنەوەی کارگەران و خەباتی سەندیکایی ئارەزوومەندانە، لە خوارەوە بۆ سەرەوە، یان بە سیاسیکردنی، واتە بە حیزبیکردنی ئەو بزووتنەوەیە؟
- شۆڕشی ئابووریی و کۆمەڵایەتیی، یان شۆڕشی کۆشک (سیاسی)؟
ئەوانە و هەندێک مەسەلەی دیکە. ...

لێرەدا دەگەڕێمەوە سەر ناوەڕۆکی مەسەلەکە، واتە لەنێوبردن (annulé)ی دەستبەجێی دەوڵەت یا پووکانەوەی خۆبەخۆیی (الاضمحلال décadence)ی دەوڵەت، یەکلاکردنەوەی ئەو دوو هزر و هەڵوێستە، بەبێ گەڕانەوە بۆ سەنگی مەحەک، واتە یاسا بنەڕەتییەکانی ماتەریالیزمی دالێکتیک، کارێکی هەروا سانا نییە، مەبەستم لە یاسا بنەڕەتییەکان ئەمانەیە:

- یەکێتی ململانێی دژەکان.
- ڕەتکردنەوەی ڕەتدکردنەوە (نفی النفی).
- کەڵەکەبوونی چەندایەتیی و گۆڕانی چلۆناییەتی...

لە ڕاستیدا ئەو سیانە هاوڕەگەزن، هەر کامیان وەربگریت، ئەوانی دیکەی لە هەناوی خۆیدا هەڵگرتووە، بۆ یەکلاکردنەوەی مەسەلەکە (لەنێوبردن) یا (پووکانەوە)؟ بەبۆچوونی (سۆسیالیزمی لیقن و خاوخلیچ - سۆسیال دیموکرات) نا، بەڵکو بە بیروبۆچوونی (کۆمونیزمی ئازادیخواز)، شۆڕشی کۆمەڵایەتی لەوە زیاتر، بریتییە لە ڕاکێشانی فەرشی ئابووری لەژێر لاقەکانی چینی سەروەر، دەستبەجێ ڕاخستنی ئەو فەرشە لەژێر هەنگاوەکانی هەرەوەزییەکان و سۆڤییەتەکاندا. بەڵێ لای کۆمونیزمی ئازادیخواز (ئەنارکیزم) ئەوەیە شۆڕشی ڕیشەیی، واتە شۆڕش لە (ژێر ژێرخانی) کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا، نەک دەرهێنانی فەرشە ئابوورییەکە لەژێر لاقی سەرمایەداری و ڕاخستنەوەی لەبەردەم دەستەبژێری خۆ بە هۆشمەند و پێشڕەوزان(حیزب).

ئەو کەسەی لە ئەلف و بای سۆسیالیزم بزانێت، لەوە بەئاگایە، کە ململانێی دژەکان لە دەرەوەی کۆمەڵگەی سەرمایەداریدا نییە، واتە ئەو دژانە لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکاندا بوونیان هەیە، کەواتە ئەو (یەکێتی)یە خودی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانن، تەنها شۆڕشی کۆمەڵایەتی دەتوانێت ئەو پەیوەندییە کۆمەڵایەتییانە و شێوازی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بگۆڕێت بۆ شێوازی بەرهەمهێنانی سۆسیالیستی، ئەوەش بەبێ لەنێوبردنی یەکێک لە دژەکان ئەنجامنادرێت لەو هاوکێشەشدا بە لەنێوبردنی یەکێک لە دژەکان، هیچ پاساوێکی مادی و بابەتی نامێنێتەوە بۆ مانەوەی دژەکەی دی. بەبۆچوونی من، پرۆلیتاریا شۆڕشەکەی بۆ لەنێوبردنی خۆی وەک (چینێک) دەکات، واتە هەلومەرجە مادیی و بابەتییەکانی بوونی خۆی هەڵدەتەکێنێت.

لێرەدا پرسیارێک دێتە پێش، چ عەجەب داهێنانێکە دەوڵەتێک بۆ چینێک دروستبکرێت، کە خۆی شۆڕشی بۆ لەنێوبردنی خودی خۆی کردووە؟

ئەگەر کەمێک خۆمان خەریک بکەین، مەتەڵی داهێنانەکە دروستکردنی دەوڵەتێکی حیزبی پۆلیسییە، بۆ جێگە لێژکردن بە دەسەڵاتی ئابووری سۆڤییەتەکان، کەواتە لەو حاڵەتەدا شۆڕشێکی سیاسییە، نەک کۆمەڵایەتیی ڕیشەیی.

سەرباری ئەو هەموو قسەوباسانە، بەپێویستی دەزانم ئەوەش ڕوون بکەمەوە، کە هەندێک هەن بزووتنەوە کۆمونیزم (ئەنارکی) بە بەرەڵاخانە دەزانن و دەڵێن برِوای بەهیچ دەسەڵاتێک بۆ بنیاتنانی سۆسیالیزم نییە، باسی تێکۆشەرەکانی ئەو بزووتنەوەیە دەکەن و تەنها بۆ لەزەتی کەسیی خۆیان بوونەتە (ئەنارکی)، ئەوانە درۆزنن، ئەو درۆزنییەشیان لەوێوە سەرچاوەی گرتوە، یا ئەوەتا زانیارییەکی کەم و کورتیان دەربارەی مێژووی خەباتی هزری و عەمەلی ئەو بزووتنەوەیە هەیە، یان ئەوانەن، کە دیکتاتۆریەتخوازی وەهای لێکردوون، دژایەتیکردنی (ئازادیخوازیی) لە شادەمارەکانیاندا بێت و بچێت.

دەربارەی ئەوەی کە ئەنارکیزم بێڕێکخستن و دژی ڕێکخستنە و (بەرەڵاخانە)یە، نەخێر ئەوە قسە و قسەڵۆکی هەڵبەستراوە، چونکە تیئۆریسیۆنانی هزری (ئەنارکی) بەتایبەتی (پرۆدۆن) و(باکۆنین) و (ماتیستا) زۆجار باسی دەسەڵاتیان کردووە. (پرۆدۆن) هەمیشە جەختی لەسەر ئەوە کردۆتەوە و وتوویەتی "ئێمە دەسەڵاتی ئابووری دەخەینە جێگەی دەسەڵاتی سیاسی"، هەروەها باسی لایەنی کەمی دەسەڵاتی شۆڕشگێڕی کردووە، کە لەسەر سەکۆی خۆڕێکستن و خۆبەڕێوەبردنی ئابووری ڕاوەستاوە، زۆر جار وتوویەتی "دەسەڵات لای ئێمە بەو واتایە دێت، کە دەبێت دادپەروەریی کۆمەڵایەتی لە یەکسانی ئابوورییەوە سەرچاوەی گرتبێت.".

(مالاتیستا) چەند جارێک ڕەخنەی لە هاوڕێکانی خۆی گرتووە و وتوویەتی بەداخەوە نەفرەتکردنی دەسەڵات وای لە هەندێکمان کردووە، کە پابەندی هیچ جۆرە ڕێکخستنێک نەبیین. ئێمە بڕوامانوایە، کە سۆسیالیزم بەبێ ڕێکخستن نایێتە دی، لای ئێمە ئەو ڕێکخستنە واتای دەسەڵات دەبەخشێت.".

بە بۆچوونی منیش خۆبەڕێوەبەرایەتی هەرەوەزییە فیدرالییە هەماهەنگەکان، جێگەی حکومەت دەگرنەوە، بەڵام حکومەت بەواتا باوەکەی کۆمەڵگەی سەرمایەداریی نا. بەڵێ ئەو جۆرە کەسانە ڕقیان لە کۆمونیزمی ئازادیخوازە، چونکە کۆمونیزمی ئازادیخواز (ئەنارکیزم) دژی تێکۆشانی سیاسی و کەسانی پیشە سیاسی و پارت (ڕێکخستنی سیاسی و دەسەڵاتی سیاسییە).

هیوادام هەموو ئەو کەسانەی کە بە جۆرێک پاگەندەی سۆشیالیستبوون دەکەن، لەم جۆرە مشتومڕانەدا بەشداری بکەن و تێڕوانین بۆچوونی کەسیی و ئەزموونەکان بخەنەڕوو، تاوەکو ئێمەش لێیان بەهرەمەند بین.

شێخ عەبدول:

دەستخۆش بابەتەکە ئەوە هەڵدەگرێ مشتومڕی تیروتەسەلی لەسەر بکریت دەوڵەت دەوڵەتی چینەکانە بەبی بوونی جینەکان دەوڵەت بوونی نییە لەگەل نەمانی چینەکاندا دەوڵەتش بوونی نامینێ، بەڵام پرسەکە ئەوەیە ئەو چینەی کە ئەرکیتی کوتایی بە چینەکان بە خوشیەوە بهینی، کە پرولیتاریایە ئایا ئەو ئامرازە یان بلیین پروسەیە چییە کە پێویستە بو گەیشتن بە کومەڵگای بی چینایەتی گەر دەولەتی پرولیتاریایەکەی لینین و هاوراکانیەتی ئەوا بیشک هەمان دەولەتی سەرکوتکەرە.

هەژێن:

سڵاو هاوڕێ سیروان، خۆش هاتی و بانچاو هاتی، دەستخۆش بۆ سەرنجەکانت، بە بۆچوونی من، شتی گرنگت وروروژاندووە. بەڵام لەبەرئەوەی کە ڕاستەوخۆ قسەت لەسەر دەوڵەت [وەک ئامرازێکی شۆڕشگێڕانە یا دژەشۆڕشانە] نەکردووە، لەو بڕوایەدام هاوڕێیانی بەشداربووش، هەر لەبەرئەوە و بۆ ئەوەی کە مشتومڕەکە لەسەر دەوڵەت بمێنێتەوە و بەخۆی نەبێتە باسێکی لاوەکی و پرسی دیکە جێگەی نەگرێتەوە، بەجۆرێک خۆیان لە وەڵامنەدانەوەی سەردێر و پرسیارەکانت لادابێت. هەڵبەتە ئەوەش بڵێم، کە تۆ پرسگەلێکی زۆر گرنگت وروژاندووە و من بۆخۆم مشتومڕکردن لەسەریان لە مشتومڕکردن لەسەر دەوڵەت پێویستتر و دەستبەجێتر و گرنگتر دەزانم. بەڵام وەک وتم، بۆ ئەوەی لەسەر ئەم بابەتە بوەستین، ناچار وەڵامی پرسیارەکانت [هەڵبەتە وەڵامم بە پرسیار و سەرنجەکانت داوەتەوە، بەڵام لێرەدا دایاننانێم] بۆ کۆمەڵێک مشتومڕی زنجیرەیی دیکە هەڵدەگرم، کە دەکرێت ئەمانە هەندێکیان بن [سەرهەڵدانی چینەکان، پێداویستیی مێژوویيان؟ چینەکان لە کوێدا سەرهەڵدەدەن و لە کوێدا کۆتاییيان دێت؟ ئایا ئەو چینانەی کە بوونەتە سەروەر و جێگەی سەروەریی چینەکانی پێشووتریان گرتووەتەوە، شۆڕشگێڕ و مۆتۆڕی شۆڕش بوون؟ ئایا لە کرۆکدا جیاوازیی چینایەتیی لەنێوان سەرخانە سەردەمییەکانی کۆیلایەتی، دەرەبەگایەتی و سەرمایەداریدا هەیە؟ ئایا شۆڕش بەواتای هەڵگێڕانەوەی سیستەمی چینایەتی، لە هیچ کوێیەکی مێژوودا سەرکەوتنی بەدەستهێناوە؟ ئایا کرێکاران وەک چین یان توێژ بەگشتی، شۆڕشگێڕن؟ ئایا بۆ لەنێوبردنی سەرمایەداری پێویست بە سەرهەڵدانی چینێکی دیکە یا سەروەرییەکی دیکە، هەیە؟... تد] ئەمانە و دەیان سەردێر و پرسیاری دیکە، کە دەکرێت لە مشتومڕێکی زنجیرەییدا بە ئامادەیی و بەشداری هاوڕێیانی سۆشیالیستخواز چ کۆمونیست و چ ئەنارکیست یا هەر ئاراستەیەکی دیکە، کە خەبات بۆ کۆمەڵگەیەکی دیکە دەکات، بدرێنەبەر لێدوان و لێکۆڵینەوە.

هەربۆیە لێرەدا بەناچاری خۆم لە وەڵامی پرسیار و سەرنجەکانت لادەدەم، بەڵام ئەگەر سەردێر و پرسیارەکانت ئاراستەی چەمکی دەوڵەت و پێویستبوون و پێویستنەبوونی بکردنایە، بە دڵنیاییەوە، هاوڕێیانی دیکەش وەڵامیان دەبوو. ڕاستییەکەی تەنیا سێ ڕستەت پەیوەندی بە مشتومڕی دەوڵەتەوە هەیە، کە ئەمانەن:

"من پێم وایە باکۆنین لە ڕەخنە گرتن لە فۆڕمێک ئۆرگانیزەکراوی وەک دەوڵەت تێ نەپڕیەوە، چونکە دەوڵەت تەحسیل حاسلە نەک بنەما"، "بۆ من چەندە تۆ دووژمنکار بیت لەگەڵ ئەم ئۆرگانە زۆر بایەخدار نییە چونکە کۆمۆنیستەکانیش ئەم ڕەق و بیزاریەیان لێی هەیە ئەوەی بۆ من گرنگە ئەوەیە. ئایە ململانی چینایەتی ئەم سەردەمە تا ئێستا توانیویتی جۆرێک لە ژیانکردن بهێنێتە بەرهەم کە ئەم فۆڕمی ژیانکردنە تێپەڕاندبیت؟"، "دەکرێت چینی کرێکار خاوەنی شۆڕش بن وەک چۆن کۆیلەکان و جوتیارەکان خاوەنی شۆڕش بوون بەڵام گومانی گەورەم هەیە کە چینی کرێکار هەڵگری خەونێکی تازە بن بۆ مرۆڤاتی. بۆیە لە ئەزموونی رووسیاشدا نەیان توانی بە سەر فۆورمی دەولەت تێپەڕن، هەر شکڵێکی تری سەرمایەداریان هێنایە بەرهەم".

هاوڕێ، وەک بەقسەکردن پێمگوتیت، من لە ڕستەی یەکەم ناگەم، دەترسم لەسەر بنەمای تێگەییشتنی خۆم وەڵامت بدەمەوە و مەبەستەکەی تۆم نەپێکابێت، تەنیا دەتوانم بڵێم، بەڵێ باکۆنین و ئەنارکیستەکان چ لە خەبات و لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیاندا و چ ئەنارکیستە کۆلەکتیڤیستەکانی ئەمڕۆ، بەجۆرێک توانیویانە دەرکی ئەودیو دیوارەکانی ئەو فۆڕمەی زیندانەکە بکەن، بۆیە، ڕەتیدەکەنەوە، نەک دژایەتی هەڕەمەکییانەی دەوڵەت. چونکە پرسی دەوڵەت جیاوازیی سەرەکی ئەنارکیستەکان و مارکسیستەکان لەسەر دەوڵەت و پارت نییە، وەک هاوڕێ مارکسیستەکان دەیانەوێت ئاوای نیشانبدەن، بەڵکو شتێکی زۆر بنەڕەتیترە، ئەویش لەسەر ئەوەیە "ئایا کار (گۆڕان) لە هۆشیاریی و ژیریی و تیئۆری (هۆش)ەوە سەرچاوەدەگرن یا هۆشیاری و ژێریی و تیئۆرییەکان بەرهەمی کار (گۆڕان)ن، بە واتایەکی دیکە هۆش پێش مادە دەکەوێت یا مادە پێش هۆش دەکەوێت؟" کە ئەنارکسیستەکان هەر لە سەرەتاوە لەسەر ئەوە

پێداگرییان کردووە، کە ڕزگاری ژێردەستان بەرهەمی خەباتی خۆیانە و هوشیاری (تیئۆری شۆڕشگێڕانە)ش بەرهەمی ئەزموونگیرییە لە خەباتی ڕۆژانە و دەوڵەت و پارت و ڕابەر و قۆناخبەندی سۆشیالیزمیش لێرەوە ڕەتدەکەنەوە.

بنەڕەتی ڕەخنەی ئەوان لە مارکس و ئەنگلس ئەوەیە، کە نەیانتوانیوە لەو دیو دیوارەکانی ئەم زیندانەوە ئەگەری لەتواناداببوونی ژیان و ڕێکخستێکی دیکە، بە بێ فۆرمی دەوڵەت وێنابکەن، واتە بنیاتنانی سۆشیالیزم لە خوارەوەڕا نەک لە سەرەوە و لەسەر بنەمای دیمۆکراتی ڕاستەوخۆ و خۆبەڕێوەبەرایەتی هەرەوەزییە سەربەخۆکان، نەک لەسەر دەستی دەوڵەت. وەک وتم لە شوێنی دیکە دا دەکرێت فرەتر لەم بارەوە مشتومڕ بکەین.

لە درێژەی وەڵامی ڕستەی دووەمدا، هەر بە پێی مشتومڕەکانی نێوان پرۆدۆن و مارکس و دواتر باکۆنین و مارکس و ئەنگلس لە نیونەتەوەیی یەکەمدا و پێداگری هەموو مارکسیست لێنینستەکانی دونیا لە سەرەتای سەدەی ڕابوردووەوە تا ئەمڕۆ و تا ئەم مشتومڕەی نێوان ئێمە، بە داخەوە بەپێچەوانەی بۆچوونەکەی تۆ، هەردەم پێداگرییان لەسەر دەوڵەت کردووە و دەکەن و شەیداییەک لە لای ئەوان بۆ دەوڵەت هەیە، من لە لای لیبراڵەکان نایبینم، ئیدی ئەو ڕق و بێزارییە، کە تۆ ئاماژەی پێدەکەیت، کامەیە و لە کوێدا؟ ئایا هەر لەسەر پێداگری لەسەر دەوڵەت و شەیدایی بۆی نییە، کە ئەنارکیستەکانیان کردووەتە جڕوجانەوەری سەراپای مێژوو؟

بە زۆریی نەک تەواوەتی هاوبۆچوونی ڕستەی سێیەمم، بۆیە دەڵێم بە تەواوەتی نا، چونکە ئەو کرێکارانەی کە لە رووسیای ١٩١٧دا لە ڕێگەی کۆمیتەی کارخانەکانەوە، کارخانەکانیان داگیرکردبوون و بەڕێوەبەرایەتی سەربەخۆی خۆیان پێکهێنابوو، ئەو کرێکارانەی کە لە پترۆگرادی پێش کوشتوبڕی بە کۆمەڵ ڕاپەڕیوانی کرۆنشتات، لە مانگرتنی گشتیدابوون، ئەو ڕاپەڕیوانەی کە لە کرۆنشتاتدا خوازیاری دەسەڵاتی سۆڤیەتی لە جێی دەسەڵاتی بۆلشەڤیکی بوون، ئەو جوتیارانەی کە لە ئۆکرانیا هاوکات خەریکی جەنگ دژی داگیرکەرانی ئیمپراتۆرییەکانی ئاڵمانیا و نەمسا بوون و لەنێوخۆشدا خەریکی ڕێکخستنی ژیانی هەرەوەزییانەی کۆمونەکان بوون، بەڵێ دەرکی ژیانێکی دیکەیان لە دەرەوەی فۆرمی دەوڵەتی کردبوو، هەر بۆیە دەوڵەتی بۆلشەڤیکی لەپشتەوەڕا هێرشی کردەسەریان و لەنێوبردن و سەرکوتیکردن!

هاوڕێ گیان، بمبەخشە، لێرەدا کۆتایی بە وەڵام و سەرنجەکانم لەسەر پرسیار و سەرنجەکانی تۆ دەهێنم وەک وتم، لە مشتومڕێکی زنجیرەییدا دەتوانین لەو بارەوە لێدوان و بۆچوونگۆڕینەوە بکەین، بەدڵنیاییەوە کارێکی ئاوا، خزمەتێکی گەورە بە بزووتنەوەکە لەم سەردەمەدا دەکات و بەدڵنیاییشەوە لەویدا بۆچوونگەلێکی نوێ و وەڵامگەلێکی نوێ لە نێوان هەمووماندا سەرهەڵدەدەن و لەوانەیە لە لایەکەوە ببنە هۆی لەیەکنزیکبوونەوەی کۆمەڵێک مارکسیست و ئەنارکیست تا ڕادەی هاوخەباتی ڕۆژانە و لە لایەکی دیکەوە بۆی هەیە کۆمەڵێک ئەنارکیست یا مارکسیست لەنێوخۆیاندا لەیەکدی دووربخاتەوە! بە بۆچوونی من وەها سەرنجامگەلێک لەوە پێویستتر و گرنگترن، لەوەی ئەمڕۆ ئێمە (سۆشیالیستەکانی هەنووکە) بە شێوەیەک لە شێوەکان بە خۆپارێزییەوە خۆمانیان لێدەدزینەوە. هاوڕێ گیان، بە هیوای هاتنەپێشی ڕۆژێکی ئاوا، کە گۆمە لیخنەکەی بێدەنگیی ئەمڕۆ بەجۆرێک بشڵەقێت، کە ڕوخساری دوژمنانی ئازادی و یەکسانی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی بۆ هەمیشە سواق بدات.

- بەشی نۆیەم -

هەژێن:

هاوڕێ تاهیر، ئەوەی کە لەنێوچوونی سەرمایەداری لە گرەوی شۆڕشێکی کۆمەڵایەتییدایە، منیش هەمان بۆچوونی تۆم هەیە، بەڵام ناتوانم ناوی کۆمونیستبوون لەسەر ئەو شۆڕشە کۆمەڵایەتییە دابنێم، لەبەرئەوەی کۆمونیستبوون لەتەک ناو و ڕابوردووی پارتە کۆمونیستەکان و دەوڵەتە بە ناو کۆمونیستەکان، هاوتا و هاوواتابووە، هەر لەبەرئەوە من شۆڕشی سۆشیالیستی، کە خاڵی هاوبەشی نێوان ئەنارکیستەکان و مارکسیستەکانە بەکاردەبەم. ئەو لێکدانەوەیە بۆ بەسەرەنجامگەیشتنی ململانێکە و خاڵی تەقینەوەی ناکۆکییە چارەسەرهەڵنەگرەکان، بە دروست دەبینم، بەڵام هیچ پێشمەرجێکی تەکنۆلۆجی و پەسەرەندنی ئابووری و ڕێکخستنێکی ڕامیاریی بە پێویست نازانم و تەنیا بە خاڵی دووەمەوە گرێیدەدەمەوە، کە هوشیاریی و ئامادەیی و ناچاریی پرۆلیتێرەکانە بۆ ڕزگاربوون لە نەهامەتییەکانی سەرمایەداری و خۆڕزگارکردن لە ژێردەستەیی سەروەریی کەسانی دیکە. وەک پێشتر وتم ئەمە لە هەموو سەردەمەکاندا ئەگەری دەبوو، ئەگەر هوشیاریی شۆڕشگێڕانە بۆ ڕەتکردنەوەی سەروەریی لەئارادابووایە. هەڵبەتە هوشیاریی لەخۆیەوە نایێتەبوون و بەرهەمی بەرەو لوتکەکشانی ململانێکەیە، کە بە پێی ئەزموونگیریی لە شکستەکان، شۆڕشگێڕەکان [لێرەدا مەبەست لە دەستەیەکی ڕامیارپیشە یا ئاراستەیەکی دیارێکراوی نێو بزووتنەوەی سۆشیالیستی نییە، بەڵکو مەبەست هەموو کەسێکە کە ژیان لە سایەی سەروەریی کەسانی دیکەدا بە کۆیلەتی دەزانێت و خوازیاری یەکسانی بەهرەمەندی لە توانایییە ئابوورییەکان و دادوەریی کۆمەڵایەتییە] بە پلەیەکی باڵاتر لە هوشیاریی شۆڕشگێڕانە دەگەن.

بەڵام بە داخەوە، وەک پێشتر وتم، هەم مارکس و ئەنگلس، هەم پاشڕەوانیان، لەبەرئەوەی کە پرۆسێسی شۆڕش و ڕۆنانی کۆمەڵگەی سۆشیالیستی یا داهاتوو بە دوای ڕووخانی سەرمایەداری دەبەستنەوە و بە پێچەوانەی ئەوەی کە تۆ لە پەرەگرافەکانی پێشووتردا بە یاسای گۆڕان و گەشەی مێژووی مرۆڤایەتی ناوی دەبەیت، هەروەک تۆ، دان بەوەدا دەنێن، کە ڕەتگەرەوەی سیستەمەکانی پێشتر (کۆیلایەتی و دەرەبەگایەتی) لە مناڵدانی هەمان سیستەمەوە سەرهەڵدەدەن و لەڕووی بنەمای ئابووریی و پەیوەندی بەرهەمهێنان و گۆڕانی کۆمەڵایەتی و ئامادەیی هوشیاریی شۆڕشگێرانەوە گەشەدەکەن، بەڵام کاتێک کە دەگەنە سەر چۆنیەتی لەنێوبردنی سەرمایەداری و ڕۆنانی کۆمەڵگەی سۆشیالیستی، یاساکانی گەشەکردن و ڕەتکردنەوەی سەرەتا، ڕەتدەکەنەوە، هەر بۆیە سەرەتا بۆ ڕووخاندنی سەرمایەداری دەستەوداوێنی پارتی پێشڕەو و دواتر بۆ بەرگرتن بە گەڕانەوەی سیستەمی ڕوخاو، ناچار بە دروستکردنەوەی دەوڵەت دەبن و لەبەرئەوەی کە ناتوانن نکۆڵی لە کرۆکی دیکتاتۆریی دەوڵەت بکەن، بۆیە دێن و پرۆلیتاریا دەکەنە پاشگری دیکتاتۆری دەوڵەتەکە. بەڵام ئیدی لێرەوە دەستەوداوێنی خەیاڵبافی دەبنەوە و تا مردنی خۆشیان و پاشڕەوانیان نەیانتوانی مەتەلی خۆبەخۆپووکانەوەی دەوڵەتەکە شیبکەنەوە و وەک تەوقێک کردیانە ملی پرۆلیتاریا و بوو بە ئامرازێک بۆ ڕامکاربازی ڕامیارپیشەکان.

لەبەرئەوەی پێشتر وتارێکم لەژێر سەردێری (کێ دیکتاتۆرە، پارت یا پرۆلیتاریا؟)دا نوویسوە، بۆیە لێرەدا زۆر لەسەر ئەم بابەتە ناوەستم، تەنیا دەپرسم ئەگەر شۆڕشی پرۆلیتاریا بۆ لەنێوبردنی دژەکەی واتە بۆرجوازییە، ئەدی خۆی وەک چینێک پاش لەنێوبردنی دژەکەی، چۆن دەمێنێتەوە؟ ئایا بەبێ بوونی بۆرجوازی پرۆلیتاریا وەک چینێکی کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگەی چینایەتی دەتوانێت بوونی هەبێت؟ ئەگەر وەڵام ئەرێییە، کەواتە ئەو کات هێشتا سەرمایەداری ماوە، کە ئەویش مابێت، ئیدی قسەکردن لە سەرکەوتنی شۆڕش، بێواتایە! ئەگەر بۆرجوازی وەک چینی سەروەر نەمابێت، وەک پێشتریش وتمان، دەبێت زەمینەی مانەوە و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی بۆرجوازی تێکشکابن. کاتێک کە تێکشکانێکی ئاواش لە پرۆسێسێکی مێژووکردی شۆڕشگێرانەدا ڕوویدابێت، گەڕانەوەی ئەستەمە، هەروەک گەڕانەوەی سیستەم و سەروەریی کۆیلایەتی و دەرەبەگایەتی نەیتوانی بگەڕێتەوە، ئەوەش لەبەر تێداچوونی ئامادەیی ڕاپەڕیوان بۆ مانەوە و ملدان بە سەروەریی داراکان. کاتێک ئامادەییەکی ئاوا بۆ گێڕانەوەی سەرمایەداری

لەنێو ژێردەستانی کۆمەڵگەدا مابێت، کەواتە قسەکردن لە سەرکەوتنی شۆڕشی کۆمەڵایەتی و یەکلاکردنەوەی ململانێی چینایەتی بەلای سۆشیالیزمدا، لە هەراوهوریای ڕامیارپیشەکان بەولاوەتر نابێت!

بەڵێ هاوڕێ، من دەرک و تێگەییشتنم لەوە زیاتر بوارم نادات، بڕوا بە خۆم بهێنم، کە ئەوەی لە ڕووسیە ڕوویدا، شکستی تیئۆری دەوڵەتە بە ناو پرۆلیتێرەکەی مارکس و ئەنگلس نەبوویێت و لەو بڕوایەشدام، ئەگەر لەجێی لێنین و هاوڕێکانی، مارکس و ئەنگلس و هەژێن و تاهیر و زاهیر و فوئاد و... تد بوونایە، لەوان باشترمان جێبەجێنەدەکرد. بەپێچەوانەوە، من لە شکستی ئەو تیئۆرییەدا سەرکۆنەی لێنین ناکەم، هەروا کە لە دادگەییکردنەکانی سەردەمی (ستالین)دا لەبری سەرکۆنەی ستالین، بۆ یەکەمین پاکتاو یا پاڵافتەکردنی ڕیزەکانی پارت لەیەکەمین کۆنگرەی پاش ١٩١٧ لەسەر دەستی لینین دەگرێمەوە، هەروا شکستی ئەو تیئۆرییەش بۆ هەڵەتێگەیشتینی (مارکس و ئەنگلس)ی دەگێڕنمەوە، کە بە داخەوە لە کاتی نێونەتەوەیی یەکەمدا چەپلە و پیداهەڵدانی پاشڕەوانیان، بواری پێداچوونەوە و پاشگەزبوونەوەیان لەو هەڵە مێژووییە، کردە نەنگێک و ئەو دوو هاوڕێیە نەیانتوانی بچنە ژێری.

بە پێچەوانەوەی ڕەخنەی گشت هاوڕێ مارکسیستەکانەوە لە کۆمونەی پاریس، یەکەم هۆکاری شکستخواردنی نەبوونیی پارتی پێشڕەو نەبوو و هەروەها بەڕێوەربردن لەوێدا بەرەو دەوڵەتیبوون نەچوو، بەڵکو بەڕێوەبردنی کۆمونەیی (سۆڤیەتی) بوو؛ کە شانازی بۆلشەڤیزم بۆ ئەوە دەگێڕنەوە، ئەوەی لە کۆمونەدا نەتوانرا دەستی بۆ ببرێت، ئەوان ئەنجامیانداوە؛ واتە پارت و دەوڵەت، ئەوەی لە ئۆکتۆبەردا پێیهەستان. بە بۆچوونی من سەرەنجامگیریی مارکس لە کۆمونە و ڕێکخستنی کۆمونەیی، گەورەترین هەڵەی مێژوویی بوو، کە بەسەریدا تێپەڕی. هۆکاری ئەوەش، بۆ کارایی بلانکییەکان لەسەر مارکس و ئەنگلس لەمەڕ شۆڕش و دەوڵەت و سۆشیالیزم دەگەڕێتەوە، ئەوەی کە لێنین لە پارتی پۆلایین و دواتر لە دەوڵەتدا گەشەی پێدەدا و مەنسووری حیکمەت لە پرسی "دەسەڵاتی ڕامیاریی و کۆمەڵگە"دا بە لووتکەی دەگەیێنێت و بلانکیزم دەهێنتەوە نێو سەردەمی ئێمە.

لە درێژەی وەڵامەکانی هاوڕێ تاهیردا ئاوا هاتووە " بۆچی شۆڕشی کۆمۆنیستی پرۆلیتاریا دەبێت قۆناغ بەندی بکرێت؟ پێویستی، دەوڵەت و دیکتاتۆری پرۆلیتاریا لە ڕوانگەی شۆڕشی کۆمۆنیستییەوە چییە؟ ئایا ئەوەی کە لە سۆڤییەتدا بەڕابەرایەتی مەنشەفییەکان و بۆڵشەفییەکان ڕوویدا شۆڕشی کۆمۆنیستی پرۆلیتاریا بوو بەو چەمکەی کە مارکس و ئەنگڵس لە نووسراوەکانی خۆیاندا هێناویانەتەکایەوە؟"........

بە داخەوە هاوڕێ، دەبێت ئەوە بڵێم، کە لەم سەرنجانەی دواییتدا، بەخۆشت باسەکەت فراوانترکردووەتەوە، بۆیە منیش ناچارم و بەناچاری دەبێت قسە لەسەر گەشەی ئابووریی و کۆمەڵایەتی بکەم. بەڵێ منیش لەوەدا کە گۆڕانە ئابووریی و کۆمەڵایەتییەکان بە ڕاستەهێڵ و بە شێوەی یەکسان و لەدوای لاوازبوونی شێوەیەک لە بەرهەمهێنان، یەکسەرە کۆتایی پێنەهاتووە و شێوەیەکی دیکە لە سنووری کۆتایی ئەودا دەستپێینەکردووە، بەڵکو هەمیشە پرۆسێسێکی بەیەکداچوو بووە و هەرواش دەبێت، چونکە گۆڕانی ئەوان وەک ڕووخاندنی خانوویەکی کۆن و ڕۆنانی خانوویەکی نوێ نییە، کە ڕۆنانی نوێیەکە لە خاڵی کۆتایی پرۆسێسی ڕووخانی کۆنەکەوە دەستپێبکات، نەخێر بە پێچەوانەوە، لە سەردەمی کۆیلایەتیدا زەمینداره ئازادەکان هەبوون، کە بە هاوڵاتی ئازاد یا ئازادەکان ناوبراون، هەروەک چۆن لە سەردەمی دەرەبەگایەتی و سەرمایەداریشدا بەتایبەت لە ئەمەریکا، لە کێڵگەکاندا کۆیلە ڕەشپێشتەکان هەبوون و کاریاندەکرد.

دیسانەوە بە بۆچوونی من و لە ڕوانگەی ئەنارکیزمێکەوە، کە من پاگەندەی دەکەم [چونکە لەوانەیە ئەنارکیستانێک هەبن، دژی ئەم بۆچوونەی من بن]، ئەمە یەکێکی دیکەیە لە جیاوازییە بنەڕەتییەکانی تێڕوانینی ئەنارکیستی و

مارکسیستی، کە هاوڕێیانی مارکسیست، هەموو گۆڕانێک و هەموو هەنگاونانێک بۆ لاوازکردن و بنکۆڵکردن لە سیستەمی سەرمایەداریدا بۆ پاش سەرکەوتنی ڕاپەڕینی سۆشیالیستی ئەوەی ئەوان بە شۆڕش ناوی دەبەن، هەڵدەگرن، واتە ئەو کاتەی کە پارتی پێشڕەو دیکتاتۆریی خۆی بە ناوی پرۆلیتاریاوە ڕادەگەیێنێت و لەوێوە وەک ڕووخاندن و ڕۆنانی خانووەکە، دەست بە ڕۆنانی ژێرخانی ئابووریی و سەرخانی ڕامیاریی دەوڵەتیی بە ناوی سۆشیالیزمەوە دەکەن و ئیدی ئەوی بەهەر بۆچوون و ئەڵتەرناتیڤێکەوە دژی یا لەتەک بڕیارەکان ناکۆک بوو، ئەوا مادامەکی لەتەک نەخشە و بڕیاری پارتدا ناکۆکە، ئۆتۆماتیکی دەبێتە دوژمنی کۆمونیزم و پرۆلیتاریا.

بەڵام بە پێچەوانەوە، ئەنارکیبیەکان [لایەنیکەم من] هەم لەبەرئەوە دەوڵەتبوونی سۆشیالیزم ڕەتدەکەنەوە و هەم لەبەرئەوەی کە لەو بڕوایەدان، سۆشیالیزم وەک ئەلتەرناتیڤی ئابووریی و کۆمەڵایەتی لە منداڵدانی سیستەمی سەرمایەداریدا دەبێتە ئەڵتەرناتیڤ و بەشێک لە کولتووری تاکی چەوساوە، هەڵبەتە لەوێوە کە تاکە هوشیارەکان بەکردەوە، لە ژیان و خەباتی ڕۆژانەدا، هەم ڕێکخراوە جەماوەرییە پرۆلیتێرییە سەربەخۆکان دەکەنە فێرگەی پەروەردەی تاکی کۆمەڵگەی نوێ و هەم هەرەوەزییە ئابووریی و کۆمەڵایەتییەکان دەکەنە شێوازی ڕێکخستنی سەربەخۆی ناکۆک بە سیستەمی زاڵ؛ لەم بارەوە پێویست نییە بگەڕێمەوە سەر ئەزموونەکانی ئۆکرانیا و ئیسپانیا و ئیتالیا، بەڵکو ئەوەندە بەسە سەرنجی داگیرکردنی کارخانەکان لە ئەرژەنتین لە سەرەتای هەزارەی سێیەمەوە و بەڕێوەبردنیان لە لایەن خۆبەڕێوەبەرایەتی بە کۆمەڵی کرێکارانەوە، کە ئەم ڕۆژانە لە یۆنان و میسر و ئیسپانیا هەوڵی بۆ دراوە و دەدرێت و تەنانەت لە ئیسپانیا هاوڕێیانی کۆمونیست [کۆمونیستی نا حیزبی و نا لینینی] لەم هەوڵەدا بەشدارییان هەیە و لە شارەوانی ناوچەیەکدا وێرای دارمانی ئابووری ئەو وڵاتە و بێکاری و نەبوونی لەڕادەبەدەر، لە کۆمونەکەی ئەواندا، بە پێی دانپێدانانی ماسمیدیا، کە وەک پەرجووی ئابووری ناوی دەبەن، کە هەم ئابوورییان ڕوو لە گەشەیە و هەم بێکارییان نییە و هەم لە ئاشتی و ئارامیدا دەژین و هەم کۆمەکی دەوروبەریشتیان دەکەن و هەم تێروتەسەلن.

بەڵێ، لەبەر ئەو دوو هۆیە، واتە ناهاوئاستبوونی گۆڕانەکان لە هەموو شوێنەکان و سەردەمەکاندا و نەڕۆشتنیان بەهێڵێکی ڕاستدا، ئەو ئەزموونەی بە ئەنارکیبیەکان چ لەسەردەمی پرۆدۆن و چ لە سەردەمی من و تۆدا بەخشیوە، کە لە دەرەوەی تێڕوانینە ڕامیاریی و تیئۆرییەکانەوە بۆ ئەڵتەرناتیڤ بگەڕێن، واتە لەنێو خودی ڕووداوەکان و گۆڕانە کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکاندا، هەر بۆیە، یەکەم، دەستپێکردنی گۆڕانی سۆشیالیستی لە پاش ڕووخانی سیستەمی سەرمایەداری نابینین، بەڵکو ڕووخان و تیاچوونی سیستەمی سەرمایەداریی وەک بەرەنجامی بوون و گشتگیربوونی کۆمەڵایەتییکردنەوە (سۆشیالیزەکردن)ی کەرتەکانی بەرهەمهێنان و خزمەتگوزاری و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان و ڕێکخستنی کۆمەڵگە و بەڕێوەبەرایەتی کۆمەڵایەتی دەبینن و ڕووخانی سەرمایەداریی لە خاڵێکدا ڕوودەدات، کە ئیدی نە سیستەمی ئابووریی و نە پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان و نە سەرخانە ڕامیارییەکەی، ناتوانن وەڵام بە کۆمەڵگە و پێداویستییەکانی بدەنەوە و لە ململانێییەکی ڕۆژانەی توند و گشتگیر و سەرتاسەرییدا، بەلای ڕووخاندا ناهاوسەنگ دەبێت، هەروەک سیستەمەکانی پێش خۆی؛ کۆیلایەتی و دەرەبەگایەتی بەو چارەنووسە گەییشتن. دووەم، دروستکردنەوەی سیستەمی ڕامیاریی و دەوڵەتیکردنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و کەرتەکانی بەرهەمهێنان، تەنیا شکست و گەڕانەوە بۆ سەر بنەمای چینایەتی بەرهەمدەهێننەوە. سێیەم، هەروا کە چین و توێژە پرۆلیتێرەکان بەخۆیان ڕاگری بەردەوامی ژیانی کۆمەڵایەتی و کۆمەڵگەن، ئاواش ڕێکخستنە جەماوەرییەکانیان دەتوانن باشترین یەکەی ڕێکخستنەوەی کۆمەڵگە و ئامرازی خەبات بن و هەر ئاواش لە ڕامیارەکان باشتر دەتوانن نێوەندەکانی کار و فەرمان و ژیانی خۆیان ڕێکبخەن و دیسانەوە نە پێویستیان بە پارت و نە ڕامیارپێشەکان و نە دەوڵەتتی سەروو خەڵکی و نە بیروکراسییەتی توێژی فەرمانڕەوای خاوەن بەرتەریی ئابووریی و دەسەڵات، هەیە.

ئەمانە تەنیا بۆچوونی خودی منن و نازانم تا چەندە بیریارانی کلاسیک و هاوچەرخی ئەنارکیست، هاوبۆچوونی ئەمەن، بەڵام من ئاوا لە تێڕوانینی ئەوان گەیشتووم و ئەگەر بێت و ئەوان دژی ئەمە بیربکەنەوە و کاربکەن، ئەوا من لێرەدا تەنیا خۆمم و دژی ئەوان بیردەکەمەوە.

پاشان هاوڕێ تاهیر دەڵێت "ئەوە لە ئیرادەو توانای کەسەکان، چینە کۆمەڵایەتییەکان و تەنانەت دەوڵەتەکانیش، وەک ئۆرگانی زەبروزەنگ و ئامڕازی سەروچینایەتیدا نەبووە و نییە کە مێژوو بخەنە سەر ڕاستەهێڵێک کە خۆیان مەبەست و ئامانجیان بووە،".

هاوڕێ گیان، لە وەڵامی ئەوەی کە بە بۆچوونی تۆ، ئەوەی لە رووسیا لەسەر دەستی بۆلشەڤیکەکان [بۆیە دەڵێم بۆلشەڤیکەکان، چونکە بڕوام بە جیاکردنەوەی سەردەمی لێنین و ستالین و تا پێش کۆتایی سەرۆکایەتی گرباچۆڤ نییە و ئەوانی دواییش درێژە و تەواوکەری سەرەتاکەن]، هەمان شت نەبێت، کە مارکس و ئەنگلس لەبارەیەوە دواون. من یەکەم ئەم نیوەپەرەگرافەی خۆت، دەکەمە وەڵام، ئەگەر: یەکەم مێژوو لە دەرەوەی ویست (ئیرادەی)ی تاکەکانەوە بێت، ئەوا قسەکردن لەسەر شۆڕش و گۆڕینی سیستەمی سەرمایەداری، دەچێتە خانەی خەیاڵی فڕینی مرۆڤ... . دووەم، پێویستبوونی پارت و ڕابەر و دیکتاتۆری پرۆلیتاریا و دەوڵەت بە ناوی سۆشیالیزمەوە، دەچێتە ژێر پرسیار... . سێیەم، بێتاوانی بۆلشەڤیکەکان لەوەی کلێشە ئامادەکانی (مارکس و ئەنگلس)یان پیادەنەکردبێت، دەردەخات!

بەڵام من پێچەوانەی ئەوە دەبینم، یەکەم مێژوو ویستی تاکەکان [چ ئەوانەی بەرەنگاری دەکەن و چ ئەوانەی دەستەمۆیانە چارەنووسی خۆیان دەدەنە دەست ڕامیارەکان و سیستەمی ڕامیاریی] ئاراستەی دەکەن. بۆ نموونە ئەگەر کۆیلە ڕاپەڕێوەکان هوشیاریی دژی سەروەرییان هەبووایە و ئەو هوشیارییە پێگەی کۆمەڵایەتی هەبووایە [نەک لێواری شمسیر و نووکی ڕم و تیری کەوان]، ئەوا زەمیندارە ئازادەکان لە شکستی ئیمپراتۆریی کۆیلەدارەکاندا نەدەبوونە، سەروەری نوێ، هەروا، ئەگەر لە ڕاپەڕینی جوتیاران و نەدارانی شارەکاندا ئەو هوشیارییە دژەسەروەرییە پێگەی کۆمەڵایەتی هەبووایە، ئەوا بازرگان و خاوەنکارخانەکان و ڕۆشنبیرە بۆرجواکان و ڕامیارکاران، نەدەبوونە سەروەری نوێ، دیسان هەرئاوا ئەگەر ئەو ئامادەییە کەمەی هوشیاریی دژەسەروەریی لە ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەری ١٩١٧دا گشتگیر بووایە، ئەوا سەروەریی پارتی بۆلشەڤیک و خاوەنداریێتی دەوڵەتی (سەرمایەداری دەوڵەتی) جێگەی دەوڵەتی کاتی و ئەنجومەنی دامەزرێنەران و خاوەنداریێتی تایبەتی (سەرمایەداری ئازاد) نەدەگرتەوە!

هەڵبەتە وەک پێشتر وتم، منیش لەوەدا بە تەواوەتی هاوبۆچوونتم، کە ڕەوتی مێژوویی پەرەسەندنی کۆمەڵگە و گۆڕانی شێوەکانی بەرهەمهێنان و سیستەمە ئابووریی و ڕامیارییەکان، لەپاڵیەکدا ڕیزکردنی کۆمەڵێک خانوو نییە، کە ئەندازیارێک و کۆمەڵێک کرێکار نەخشەی بکێشن و ڕۆیانبنێن، بەڵکو لە شێوەی پێکهاتەی چینەکانی زەمین، تێکەڵ بەیەکدی بوون و ئەو بەیەکداچوون و تێکەڵبوونەش گۆڕانی دروستکردووە، نەک پێچەوانەکەی. بەڵام ئاراستەکردنی مێژووی مرۆڤایەتی ئافەرێنراوی کارکردی تاکەکانە!

هەروەها بە پێچەوانەی دیتنی تۆوە، من پلانە ئابووریی و ڕێکخستنە ڕامیارییەکانی بۆلشەڤیزم دەقاودەق بە وەرکردنەوە و پیادەکردنی تێڕوانینە ڕامیاریی و بنەما دەوڵەتیەکانی مارکس و ئەنگلس دەبینم. بۆیە ناچارم لە هەموو هاوڕێیانی مارکسیست بپرسم، ئەگەر ئەنگۆ لەجێی بۆلشەڤیکەکان بوونایە یا ئەمڕۆکە ڕاپەڕینێکی ئاوا بێتەڕوودان، وەک مارکسیستێک چیدەکەن، بۆ نموونە ئەگەر چەند شار و ناوچەیەک دژی بوونی ڕۆڵی پارتی پێشڕەو بوون، ئەگەر کرێکاران ملیان بە پلانە ئابوورییەکان نەدا، ئەگەر ناوچەیەک داوای جیابوونەوەی کرد، ئەگەر کۆمونە کشتکارییەکان ئامادەنەبوون لە پلانی دەوڵەتیدا بتوێنەوە و ببنە ئامرازی کاری زۆرەملێ، ئەگەر لە دەروونی پارتدا، فراکسیۆنی کرێکاریی و کۆمونیستی دژ بە سەرخەتەکانی پارت و ڕامیارییەکانی دەوڵەت دروستبوون، چیدەکەن؟

بە بۆچوونی من، وەڵامدانەوە بەم پرسیارە زۆر بە ئاسانی گرێکوێرەی مارکسیستبوون و نەبوونی ئەوەی لە رووسیا ڕوویدا، دەکاتەوە و لەباری سەلماندنی ئەرێیبیانەدا، دەتوانێت پشتیوانییەکی تیئۆریی پتەو بێت بۆ پێویستبوونی دەوڵەت و پارت و نێوەندگەرایی ڕێکخستنی ئابووریی و کۆمەڵایەتی کۆمەڵگە و پێویستنوونی دەسەڵاتی ڕامیاریی!

لە ساڵی (١٩٨٣)وە من بەردەوام، ئەم پرسیارەم لە هاوڕێ مارکسیست و لێنیست و مائۆئیست و ستالینیست و حیکمەتیستەکان هەبووە، بە داخەوە نە ڕاستەوخۆ لە دەمی خۆیانەوە و نە لە دەقی ئەو ڕەخنانەدا، کە لە ئەزموونی بۆلشەڤیکەکان گرتوویان، تا هەنووکە وەڵامم وەرنەگرتووەتەوە، چونکە نەیانتوانیوە بیسەلمێنن، کە مارکسیزم لەمەر پارت و دەوڵەت و سۆشیالیزم شتێکی دیکەیە و ڕۆشنی بکەنەوە، بە کامە جیاوازی مارکسیزم شتێکی دیکەیە، بۆیە تەنیا هیوایەک بۆ ڕۆشنبوونەوەی ئەو جیاوازییانە، وەڵامدانەوەیە بەو پرسیارەی لای سەرەوە.

لێرەدا پاش پرسیارەکە دەگەرێمەوە سەر پرسی گەشەی مێژووی مرۆڤایەتی،... بەڵام ناتوانین، ئامانج و خواستی کۆیلە ڕاپەڕێوەکان لەتەک ئامانج و خواستی زەمیندارە ئازادەکانی سەردەمی کۆیلایەتی لە دژایەتی و ململانێی بەرامبەر ئیمپراتۆری کۆیلەدارەکان یەکبگرین و هەروەها ئەوە زمیندارە ئازادەکان نەبوون، کە هەرەسیان بە ئیمپراتۆری کۆیلەدارەکان هێنا، بەڵکو ئەوە یاخیبوون و ڕاپەڕینی بەردەوامی چەند سەدەی کۆیلەلان بوو و زمیندارە ئازادەکان، خوازیاری لەنێوچوونی کۆیلایەتی نەبوون و پاش داڕمانی ئیمپراتۆرییەکان، درێژەیان بە کۆیلەراگرتنی ڕەشپێشتەکان و دیلگیراوەکانی وڵاتانی دیکە لەسەر کێڵگەکانی خۆیاندا و ئەمەش بووە بنەمای کۆیلەتی جوتییاران بۆ دەرەبەگەکان و هەروا ململانێی بازرگان و خاوەنکارگە و ڕۆشنبیرە بۆرجوازییەکان لەتەک سیستەمی فیئۆداڵیدا هاوتا و هاوسەنگەری نارەزایەتی جوتیاران لەو سیستەمە نەبوو و ئەوە بۆرجواکان نەبوون، کە دەرەبەگایەتیان ڕووخاند، بەڵکو ئەوە ڕاپەڕین و یاخیبوونی چەندین سەدەی جوتیاران و دوانەوەکانی کۆیلان بوو، کە سیستەمی دەرەبەگایەتی ڕووخاند، بەڵام لە نائامدەیی هوشیاریی دژەسەروەرییدا، بۆرجواکان هەلی سەروەربوونی خۆیان دەقۆزنەوە و مێژوو بەو جۆرە ئاراستە دەکرێت، کە دەیبینین، بەواتایەکی دیکە ئەوە هوشیاریی چین و توێژە کۆمەڵایەتییەکانە کە مێژوو ئاراستەدەکات، نەک پێچەوانەکەی. چونکە ئەگەر ئاوابێت، کە تۆ دەریدەبڕیت، ئەوا ئێمە سەرنشینانی شەمەندەفەر و کەشتییەکین، کە ڕەوت و ئاراستەی مێژووی ئێمە دیاریدەکات!

هەرچەندە خەریکە لە چەقی مشتومڕەکە دووردەکەوینەوە، بەڵام لێرەدا بە پێویستی دەزانم، کە جیاوازی بۆچوونی خۆم لەمەڕ ڕۆڵی چینە دارا و سەروەرەکان بخەمەڕوو، چونکە هاوڕێ تاهیر وروژاندوویەتی و ناکرێت بازی بەسەردا بدەم، ئەویش ئەوەیە، شۆڕش لە لای من واتە هەوڵی گێڕانەوەی ویست و مرۆڤایەتی و سەربەخۆیی بۆ تاکە ژێردەستەکان، ئیدی ئەو تاکانە سەر بە چینێک، ڕەگەزێک یا نەتەوەیەک بن، وەک ئەزموونەکانی سەراپای مێژووی مرۆڤایەتی نیشانماندەدات، ئەو گێڕانەوەیەش بەبێ شۆڕشی کۆمەڵایەتی، واتە وێرانکردنی بنەما ئابووریی و کۆمەڵایەتییەکانی سەروەری چینایەتی، نایەتەدی و هەر هەوڵێک بە ئاراستەیەکی دیکە، دیسانەوە سەری لە نۆژەنکردنوەی سەروەری چینایەتی دەردەچێتەوە، وەک پاش ڕووخانی سیستەمی کۆیلەکان، پاش ڕووخانی سیستەمی دەرەبەگایەتی و پاش ڕووخانی دەوڵەتی بۆرجوازیی لە ڕووسییە، کە بە ناوێکی دیکەوە سەروەریی چینایەتییان بەرهەمهێنایەوە. لەبەرئەوە هیچ کات خانزادەکان و زەمیندارە ئازادەکانی لاورگی کۆیلایەتی و بۆرجواکانی لاورگی دەرەبەگایەتی و بۆلشەڤیکەکان یا سۆشیالدێمۆکراتەکان [مەبەستم لە تاکە ئازادیخواز و شۆسیالیستخوازەکانی خوارەوەی ڕیزی ئەو پارتانە نییە، تەنیا مەبەستم سەران و دەسەڵاتخوازنی نێو ئەو پارتانەیە]ی لاورگی بۆرجوازی، شۆڕشگێڕ نەبوون و ناشبن، چونکە تەنیا شۆڕشی چینایەتییان لەباربردووە و سەروەری چینایەتییان لە تیاچوون ڕزگارکردووە و تاکە ژێردەستە نارازییەکانیان بە ناوێکی دیکە و بە کایەیەکی ڕامیاریی دیکە، دەستەمۆ کردووەتەوە!

- بەشی دەیەم -

هەژێن:

"دەوڵەتی نەتەوەیی، ئاڵۆزترین پێکهاتەی سیاسی بوو کە دەبووایە نەک تەنها پاشماوەکانی دەسەڵاتی فیوداڵی پێڕابماڵێت، بەڵکو دەبووایە وەک شمشێرێکیش بەسەر ئەو چینە نوێیە [پرۆلیتاریا]وە رابیگرێت کە تازە لە منداڵدانی شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداریدا گەشەیکردبوو." [تاهیر سائح]

لێرەدا زۆر بە سەلیقە و وردەکارییەوە، پێناسەی دەوڵەتی نەتەوەیی یا هاوچەرخت کردووە و دێوجامەکەیت داماڵاندووە و هیچ بوارێکت بۆ خۆشباوەڕیی بە دەوڵەت و نەتەوەییبوونی دەوڵەت نەهێشتووەتەوە، بەڵام بە داخەوە من لەم وەڵامانەی دواییتدا ناکۆکیی و دوو بۆچونیی دەبنم، لەوێدا کە هاوڕێ تاهیری ٢٠١٣ لەتەکماندا دەکەوێتە گفتوگۆ، بە تەواوی دەست بۆ کردنەوەی کرێکوێرەکان دەبەیت، بەڵام لەو ڕستانەدا کە هانا بۆ مارکس و ئەنگلس دەبەیت، کە لەجیاتی خۆت گفتوگۆمان لەتەکدا بکەن، نەک هەر دژی خۆت دەوەستیتەوە، بەڵکو خۆت لەبیردەکەیت، کە لە ساڵی ٢٠١٣دا دەژیت و ئەزموونەکان دێوجامەی شۆڕشگێڕبوونی دەوڵەت و پارت و بۆرجوازییان شندڕ وندڕ کردووە. ئەگەر تەنیا هاوڕێ تاهیری ٢٠١٣ لەم وەڵامانەی دواییدا بدوایە، بەدڵنیاییەوە منیش زۆر ناچار بە وەڵامدانەوەی باسی لاوەکی نەدەبووم و زۆرتر لەسەر چارەسەر و ئەڵتەرناتیڤی دەوڵەت دەوەستام، کە خواست و پرسیاری تۆ و هاوڕێ فوئاد بوو لە سەرتایی ئەم مشتومڕەدا.

بەڵام لەبەر ناکۆکیبوونی چەمکی شۆڕش و شۆڕشگێڕیی لە بۆچوونەکاندا، کە لە لای من شۆڕش واتە لەنێوبردنی سەروەری چینایەتی، لە لای تۆ بە پێی ڕستەکانت دەکاتە گۆڕینی سەروەری چینایەتی چینێک بە چینێکی دیکە، بۆیە لە ڕستەکانی دواتردا، کە بۆرجوازی دەکەیتە سۆپەر شۆڕشگێڕ، دیسانەوە، لەتەک ئەو بۆچوونەت، کە 'یاسای گەشەکردنی مێژووی مرۆڤایەتی لە دەرەوەی ویست (ئیرادەی) مرۆڤەکان' دادەنێت، دەکەوێتە ناکۆکی و بۆرجوازی بەسەر ئەو یاسایەدا زاڵدەکەیت، واتە دەیکەیتە سەرنشینێکی ڕۆڵدار و بڕیاردەر! دەکرێت من لە مەبەستی تۆ تێنەگەییشتبم، بەڵام بە پێی تێگەییشتنم، بەو سەرەنجامە دەگەم، کە دوو بۆچوونی ناکۆک بە درێژایی وەڵامەکانی ئەم دواییە دێن و دەڕۆن، وەک وتم کاتێک کە خۆت قسەدەکەیت، مرۆڤەکان، مێژوو ئاراستە دەکەن و کاتێک هاوڕێیان مارکس و ئەنگلس قسەدەکەن، ڕۆڵەکە لە مرۆڤەکان دەستێنیتەوە و بە یاسا سەروو مرۆییەکەی دەبەخشیت. ...

هاوڕێ، دەبێت بمبەخشیت، کە بڵێم، بە تەواوەتی دوا ڕستەی ئەنجامگیریی "گۆڕانی شێوەی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری بۆ شێوە بەرهەمهێنانی کۆمونیستی" تێناگەم یا تێنەگەییشتم، چونکە نازانم هەڵەی داڕشتنی ڕستەکەیە یا دروستی ڕستەکە و درێژەدانەوەیە بە بێرۆڵی و بێویستی تاک و چینەکان؟

من لەوەدا هاوبۆچوونتم، کە لەچاو سیستەمی کۆیلایەتی و دەرەبەگایەتی، سیستەمی سەرمایەداری ئاڵۆزترین سیستەمە کە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بەخۆیەوە بینیبێتی، بەڵام ئەو یاسا کوێرانەیە، کامەیە کە لە دەرەوەی دەسەڵات و ویستی چینی بۆرجوازیدا، خۆی بەسەر دەسەڵاتەکەیدا سەپاندووە؟ ئەگەر بگەڕێمەوە سەر پەرەگرافەکانی پێشوو و پرسی یاساکانی گەشەی مێژووی مرۆڤایەتی و گۆڕانی سیستەمەکان، ئەوا جارێکی دیکە دژی ویست و شۆڕشگێڕبوونی بۆرجوازی دەوەستیتەوە و بۆرجوازیش وەک پرۆلیتاریا دەکەیتە ڕۆبۆت و کۆیلەی یاسای کوێرانەی گەشەی مێژوو و هەموو

لێپرساوەتییەکی مێژوویی لێدەستێنیتەوە و لە قەفەزی تاوانباریی بەرامبەر مرۆڤایەتی ڕزگاری دەکەیت. وەک وتم من ئاوا لەم پەرەگرافە تێدەگەم، ئەگەر ئاوا نییە، تکایە لە درێژەی مشتومڕەکەماندا ڕۆشنی بکەرەوە.

هەروەها بێجگە لەوە لە هەمان پەرەگرافدا، بە پێچەوانەی سەندنەوەی ڕۆڵ و ویست لە بۆرجوازی، بەرهەمهێنانی کۆمونیستی دەکەیتە فەرمانێکی بێچەندوچوون، ئایا ئەو بێچەندوچوونییە (حەتمیەتە) لە کوێوە سەرچاوەدەگرێت؛ لە یاسای کوێرانەی گەشەی مێژوو یا لە ناچاریی شۆڕشی کۆیلانی سەرمایەداری؟ ئەگەر وەڵام، یەکەم بێت، ئەوا ئەمە بۆچوونێکی دیتێرمینیستی گەشەی ئابووریی و ملکەچی تاکەکانە بۆ ئەو گەشەیە و نە بۆرجوازی ڕۆلی لە گۆڕانی سیستەمی دەرەبەگایەتیدا هەبووە و لە پرۆلیتێرەکانیش دەتوانن ڕۆلیان لە سەرهەڵدانی بەرهەمهێنانی کۆمونیستیدا هەبێت!

بەڵێ هاوڕێ تاهیر، دەوڵەت ئەوەیە کە تۆ باسی دەکەیت و زیاتریش، بەڵام جارانیش هەمان شتبووە و هەر ناوەڕۆکە چینایەتییەکەیەتی، کە ئەو بوونە ئەختەبوتییەی پێبەخشیوە، خۆ ئەگەر دەوڵەت، ئاوا کە لایەنگرانی پاگەندەی بۆ دەکەن، بێلایەن بووایە، بەدڵنیاییەوە دەبوو شەڕی زۆرێک لەو هێزانەی بکردایە، کە تۆ ناوتهێناون. لێرەدا زۆر بە جوانی خەڕێکی کرۆکی دەوڵەتمان بۆ دەخەیتەڕوو، هۆیەکەشی ئەوەیە، کە خۆتی قسەدەکەی، بەڵام کە دەکەویتە هەوڵی خۆگرێدانەوە بە بەجێماوەکانی نێو پەرتووکەکان، دیسان ناچار دەبیت، ئەو خودای خراپەیە، کە لە لەنێوبردنیدا ڕزگاری مرۆڤایەتی دەبینی، دووبارە زیندووی بکەیتەوە، بە یاسای دۆناودۆن بیکەیتە نێو جەستەیەکی پاکژ و چاکەکاری پێدەسپێریت. ئیدی من لێرەوە لەتەک تۆدا نایبێنم، چونکە من خەریک دەبم، کە ئامادەکاریی بۆ کۆمەڵگەی نوێ، لەنێوبەری دەوڵەت بێت، نەک پاش لەنێوبردنی دەوڵەت، ئینجا بۆ پێکهێنانی یەکەکانی کۆمەڵگەی داهاتوو، بکەومەخۆ. بە بۆچوونی من، هۆکاری ئەوەی کە تۆ یا هاوڕێیانی مارکسیست ناچار بە زیندووکردنەوەی گیانی خراپەکاری دەوڵەت لەنێو جەستەیەکی پاکژدا دەبن، ئەوەیە کە تاکە ژێردەستەکان بۆ سەربازبوون لە پارتی پێشرەودا بانگەوازدەکەن و هەموو ڕۆڵێکیان جەنگکردنە بۆ پلانەکانی پارت و کاتێک کە دەوڵەتە بۆرجوازییەکە دەڕووخێنن، خودی سەربازەکان لە تاکە بۆرجواخوازەکان خراپتر، هیچ ئامادەییەکیان بۆ کۆمەڵگەی نوێ نییە و بە هەمان کولتوور و ڕاهاتنی جاران، زۆر ئاسایی دەبنەوە هاوولاتی نادەربەست و ژێردەستی دەوڵەت، وەک وتم کاتێک کە هیچ ئامادەکارییەک بۆ کۆمەڵگەی نوێ چ بە پەروەردەی تاکی سۆشیالیست و چ بە ڕۆنانی ڕێکخراوە ئابووریی و کۆمەڵایەتییە سەربەخۆکان و چ بە بەجێخستنی هەروەزی و خۆبەڕێوەبەرایەتی بەکۆمەڵ لەنێو ئەو تاک و گروپانەدا نەکردبێت، نەک مەترسی گەڕانەوەی بۆرجوازی بۆ دەسەڵات چ بە کودەتای سەربازی و چ بە فریودان و وروژاندنی کۆنەپەرستی ئایینی و... تد، زۆر نزیکە، بەڵکو بێجگە لە قوتکردنەوەی دەوڵەت وەک ڕێکخستنی قوچکەیی و کۆیلەڕاگری دانیشتووان، هیچ چارەیەکی دیکەت، نابێت.

گرفتەکە لەوەدایە، کە ئێوە هاوڕێیانی مارکسیست، بە هەمان شیمانەی ڕووخاندنی دەوڵەتی بۆرجوازی بە هۆی سەرکردژایەتی پارتی پێشڕەو و پاشڕەویی پڕۆلیتێرەکان و دۆشدامان لە دووڕیانی گەڕانەوەی بۆرجوازی یا سازکردنی جەستەی پاکژ بۆ گیانێکی شەڕەنگێزدا دۆشدادەمێنن. هەر ئەو دۆشدامانەش بوو، کە ئاوای لە بۆلشەڤیکەکان کرد ڕەوایەتی بە سەرکوتی هاوڕێکانی خۆیان بدەن.

هاوڕێیان، بە داخەوە لەبەرئەوەی کە هزری ئەنارکی لە سەرچاوەی یەکەمەوە لە پەرتووکخانەی کوردیدا بوونی نییە، هەرچەندە دەزانم هاوڕێ تاهیر تۆ هەم فارسی و عەرەبی و ئینگلیزی دەزانیت، بەڵام لەوە ناچێت ئارەزوومەندیت لە خوێندنەوەی بۆچوونە ئەنارکییەکان هەبێت، ئەگینا دڵنیام ئەو بۆچوونەت نەدەبوو، کە ئەنارکییەکان بەبێ ڕێگەچارە و ئەڵتەرناتیڤ، خوازیاری لەنێوبردنی دەوڵەت بن. لێرەدا بۆ یەکەم جار، ناچار دەبم وتەی هاوڕێیەکی ئەنارکی (ئێرێکۆ مالاتێستا) بهێنمەوە، چونکە قسەی خۆم نییە. مالاتێستا دەڵێت "ئەگەر هەر ئەمڕۆ بە بێ ئامادەکاری و

ئامادەبوونی ئەڵتەرناتیڤ بۆ ڕێکخستن و دەزگە بۆرجوازییەکان، دەوڵەت، پۆلیس، پۆست،... تد لەنێوبەرین، کارەساتێک ڕوودەدات، چونکە تاکی گۆشەکراو بەم دەزگە و ڕێکخستنانە، توانای دەرکی کۆمەڵگەی ئەنارکی نییە...".
بەڵێ وەک ئەو دەڵێت، پێویستە هەنگاوی یەکەم، لەنێو ژیانی ڕۆژانەی خەڵکیدا، خەریکی ئامادەکردن و جێخستنی ئەڵتەرناتیڤەکان بین، کەی توانیمان ئەوە بکەین، ئەوا بەدڵنیاییەوە پێداویستی دەوڵەت و ڕێکخستنی بۆرجوازی نامێنێت و ڕوخاندنی هەر زۆر ئاسان دەبێت. ئەمە هەر ئەو پلەی گەشەکردنەیە، کە هاوڕێ تاهیر باسی دەکات، بەڵام وردی ناکاتەوە.

من ناتوانم مل بە کۆیلەتی کرێگرتە نەدەم، ئەگەر هەرەوزەییە سۆیالیستەکان هەر ئەمڕۆ هەلی سەربەخۆبوونم بۆ نەڕەسخێنن، چونکە زیندوومانەوە و ناچاریی ژیان، بەرەو چوونەوە سەرکاری کۆیلەگەرانە بەڕێمدەکات. من ناتوانم پۆلیس ڕەتبکەمەوە، ئەگەر پێکهاتەیەکی کۆمەڵایەتی جێگەی ئەوی نەگرتبێتەوە و ئاساییشی هەمووان نەپارێزێت! هەر بۆیە بۆ گۆڕینی ئەم سیستەمە قوچکەییە (هەرەمی / هیرارشی)یە، پێویستمان بە هوشیاربوونەوە و پەروەردەی ئەو تاکانەیە، کە ژیان لە سایەی وەها سیستەمێکدا بۆیان ئەستەمە. بەڵام کاتێک کە تۆ لە سیستەمی قوچکەیی پارتدا تاکە ناڕازییەکان بەهەمان ڕێکخستنی قوچکەیی چینایەتی ڕێکدەخەیتەوە، ئیدی لۆجیک سەرەنجامی کارەکە بەرەو پێداویستی نۆژەنکردنەوەی دەوڵەت دەتبات. چونکە تەنانەت سەربازەکانی پارتیش پێویستیان بە دەزگەیەکی سەرکەوتگەری وەک دەوڵەت هەیە، ئەگیا وەک دڕندە بەردەبنە گیانی ژێردەستەکانی کۆمەڵگە، ئیدی با هێزە تێکشکاوەکانی بۆرجوازی لەولاوە بوەستن. من بەتەواوەتی لەوە تێدەگەم و دەرکی دەکەم، کە بۆ ئێوە ناتوانن دەرکی کۆمەڵگەی ئازاد لە دەرەوەی دیوارەکانی ئەم زیندانەوە بکەن، چونکە سەرەتا دەزگەیەکی قوچکەیی وەک پارت دەکەنە کەڵەگا بەسەر بزووتنەوەی سۆشیالیستییەوە و پاشان بەبێ پەروەردە و جێخستنی ئەڵتەرناتیڤی سۆشیالسیتی لەم کۆمەڵگەدا، دەتانەوێت بە شەورۆژێک بە پلانە ئابووریی و ڕامیارییە زۆرەملێییەکانی پارت، سۆشیالیزم بەرپابکرێت، هەر بۆیە لەوەها بارێکدا بەبێ دەوڵەت، نە سەپاندنی پلانەکان مەیسەر دەبێت و نە ڕاگرتنی تاکە بۆرجوازییە حەپەساوەکانی پاش ڕوخانی دەوڵەتی بۆرجوازی ئاسان دەبێت. بەڵام تۆ وەرە لەبری پارت، ڕێکخراوە ئابووریی و کۆمەڵایەتییەکان لە شوێنی کار (کارخانە و کیڵگە) و خوێندن و فەرمان و نیشتەجێبووندا وەک فێرگە و پەروەردگەی سۆشیالسیتی و ئامرازی خەباتی ڕۆژانە، هەرەوەزییەکان لە بواری پیشەسازی و کشتکارییدا وەک نموونەی کۆمەڵگەی سۆشیالیستی بکەرە سەنگەری ئازادکردنی تاک لە کاریکرێگرتە، بزانە چۆن سیستەمی چینایەتی سەرمایە لەبەردەم گۆڕانی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنان و ڕێکخستنی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و هوشیاریی تاکی ئازادیخواز و سۆشیالیستدا دەبێتە ئەو شتە زیادەیەکی کە کۆمەڵگە وەک کاژێک ناچار بە فریدانی دەبێت و بزانە وێناکردنی کۆمەڵگەی سۆسیالستی پاش نەمانی پێداویستی دەوڵەت و سیستەمی بۆرجوازیی، چەندە ئاسانە و ڕۆنانی زۆر بە ئاسانی لە توانای تاکە ئامادەکانی ئەو کۆمەڵگە نوێیەدا هەیە و دەبێت!

بەڵێ، تا ئەو کاتەی کە کۆمەڵگە ئەو ئامادەیی پەیدانەکردبێت و تاکەکان بەو جۆرە خۆیان پەروەردە نەکردبێت، هەم سۆشیالیزم خەیاڵپڵاوییە و هەم بوون و مانەوەی دەزگە بۆرجوازییەکان پێویستییەکی ناچاریی کۆمەڵگە دەبێت. بە بۆچوونی من، تا ئەو کاتەی کە ئەو ئامادەییە بۆ کۆمەڵگەی سۆشیالیستی نەبووبێتە هەڕەشەی لەنێوبردن و ناپێویستکردنی سیستەمی سەرمایەداری، ڕێکخستنی بۆرجوازی لە ڕێکخستنی پارتی پێشرەوی کۆمونیستەکان بۆ کۆمەڵگە پێویستتر و ناچارییترە، بەڵام وەک سوشیالیستێک ئەگەرچی هێشتاکە ئەو ئامادەییە لە قۆناخی کۆرپەلەیی خۆیدایە و لێرەو لەوێ لە ئەوروپا و ئەمەریکا و ئوستralia هەرەوەزییەکان و ڕێکخراوە سەربەخۆکان وەک سەرەتایەک سەریانهەڵداوە و هێشتا لە قوناخی ئاڵوگۆڕی بنەڕەتیدا نین، بەڵام بۆ تەنیا ساتێکیش نابێت لە دژایەتی دەزگە سەرکوتگەرەکانی بۆرجوازی (ئەختەبوتەکەی دەوڵەت) بوەستین، ئەگەرچی هێشتاکە لە نائامادەیی ژێردەستاندا بۆ لەنێوبردنیان، پێویست دێنەبەرچاو.

هاوڕێ گیان، لەبەرئەوەی کە وەڵامەکان لەوە زیاتر درێژنەبنەوە، ناچارم خۆم لە وردەکاریی لەمەڕ کۆمونەی پاریس لابدەم و تەنیا ئەوەندە بڵێم، کۆمونەی پاریس ڕاپەڕینێک بوو، کە نەهامەتی جەنگ و شکستی هێزەکانی فەرەنسە لە بەرامبەر پروسەکاندا زەمینەیان ڕەخساند، هەروەک ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەر و ئازاری ١٩٩١ی لای خۆمان بەرەنجامی شکستی جەنگبوون، دەزانم لە خوێندنەوەی ئەم ڕستانەدا، تا من ئەم ڕستەیەی دوایی بۆ زیاددەکەم، زۆر هاوڕێ پەرێشان و دڵتەنگ دەبن، بەڵێ تەنیا ڕاپەڕینێک بوو وەک بەرەنجامی شکستی جەنگ، هیچ ئامادەکارییەکی بۆ بنیاتنانی سۆشیالیزم نەبوو، جەماوەری ڕاپەڕیو وەک لە هەموو ڕاپەڕینەکانی دیکەدا دوای قەرەباڵخی و زاڵی دەنگەکان کەوتن، کە لەو کاتەدا سۆشیالیستەکان (مارکسیستەکان، بلانکیستەکان، ئەنارکیستەکان و زۆرێکی دیکە هەرە دیارترینیان بوون) دەنگی زاڵ و هزری باوی کۆمەڵگە بوون و پاریس پەناگەی سۆشیالیستەکانی دونیا بوو، هەروەک لە ڕاپەڕینی ١٩١٧دا زۆرینە دوای دەنگی زاڵکراوی بۆلشەڤیکەکان، لە ١٩٧٩ی ئێراندا زۆرینە دوای دەنگی زاڵکراوی ئیسلامییەکان و لە ئازاری ١٩٩١دا دوای دەنگی زاڵی ناسیونالیستەکان کەوت، هەر ئاواش لە کۆمونەدا زۆرینە دوای سۆشیالیستەکان کەوت، بەڵام بە داخەوە لەبەر دوو هۆ؛ یەکەم، نەبوونی ئامادەیی سۆشیالیستی بۆ وەڵانانی سەروەری و تەریکەوتنەوەی ڕاپەڕینەکە لە پاریس و نەبوونی پشتیوانی، دووەم ئاگربەستی پروسەکان بۆ خۆسازدانەوەی لەشکری تێکشکاوی فەرەنسە بۆ سەرکوتی کۆمونەی شۆڕشگێڕ، کە بۆی هەبوو لە درێژەکێشان و مانەوەیدا، ڕاپەڕین هەموو ئەوروپا بگرێتەوە و ئاگر لە سەراپای بوونی بورجوازی لە ئوروپا بەربدات. بە داخەوە ڕاپەڕین تێکشکاو و زۆرینەی جەماوەری ڕاپەڕیو تێداچوو. بەڵام ئەگەر بهاتایە هەلی بەردەوامی هەبووایە و لەسەر مۆدێلەکەی بلانکییەکان بۆ سۆشیالیزم دەوڵەتیان دروستبکردایە، ئەوا شەرەفی سەرکوتگەرییەکانی پاش ١٩١٨ی بۆلشەڤیکەکان بەوان [بلانکییەکان] دەبرا. لێرەوەیە کە تێزەکانی مارکس بۆ دەوڵەتیکردنی سۆشیالیزم سەرچاوەیان بۆ سۆشیالیزمی بلانکییەکان دەگەڕێتەوە و هەر ئەوەش بوو، کە لێنین و ترۆتسکی و ستالین و بۆلشەڤیکەکان لە ڕووسیەی پاش ١٩١٧ بە ئاگر و ئاسنباران پیادەیانکرد و ئەوەش سەرەنجامەکەی بوو، کە دیتمان و بۆ ئێمەش تەنیا خەم و شکست و ئەفسوسخواردنی بەجێهێشت!

ئینجا هاوڕێ گیان، وەک تۆ دەوڵەتبوونی سۆشیالیزمت کردووەتە ناچاریی بۆ داهاتووش، من بۆ خۆم ئەگەر هیچ ڕێگەیەکی دیکەم نەبێت و ناچاربم بە ژیان لەو دەوڵەتەدا، وەک ئەوەی تۆ زۆر بەدڵنیاییەوە دەڵێت سەرەنجامی هەموو هەوڵەکان هەر دوڵەتیبوون دەبێت، ئەوا هەر لە ئێستاوە من واز لە خەباتکردن بۆ شتێک کە بە ناچاریی سەرەنجامەکەی هەر دەوڵەت و سەروەری هەندێک بەسەر هەندێکیدا بێت، دەهێنم و لەبەرامبەر ئەو ناچارییەدا، ئازادییە ڕواڵەتی و سکبرسیبوونەکەی سەرمایەداریم لە سکتێربوونە زیندانییەکەی ئەو سۆشیالیزمە دەوڵەتییە پێباشترە، چونکە وەها سۆشیالیزمێک [تکایە ئەمەم بە سووکایەتیپێکردن لێوەرمەگرە، چونکە فەرماندانەکەی تۆ بە مێژوو، بە وەها دەربڕینێک ناچارم دەکات] تەنیا بە (گاوداری و جوجەسازی) دەبینم، کە ئاژەڵ و پەلەوەرەکان لە لایەن خاوەن و سەرپەرشتکارەکەیانەوە، مشەبوونی خواردنیان، بە مەرجی لەدەستدانی ئازادی بۆ دابیندەکرێت!

لێرەدا دیسان ناچارم بگەڕێمەوە سەر "یاسای کوێرانەی دەرەوەی ویستی مرۆڤەکان" کە تۆ بە پاڵنەری گەشە و گۆڕانی مێژوویی دادەنێیت، کە بەو سەرەنجامەی گەیاندووی، دەوڵەتیبوونی سۆشیالیزم لە دەرەوەی ویستی مرۆڤەکانەوەیە و دەبێت ملی پێبدرێت، ئەگینا ڕۆنانی سۆشیالیزم ئەستەمدەبێت. کەواتە خودی سەرمایەداریش وەها سەرەنجامێکی ناچارییە و ئەو یاسا کوێرانەیەی سەرووی ئێمە سەپاندوویەتی و دەبێت ملی پێبدەین و ئیدی بۆچی لە دژی خەبات بکەین و لەنێوبردنی دەوڵەتی بۆرجوازی لەپێناو چی و چ سوودێکی هەیە؟ ئایا ناکرێت هەر بە پێی ئەو یاسا کوێرانە سەروو مرۆییە، دەوڵەتی بۆرجوازی خۆی بگۆڕێت بە دەوڵەتێک کە تۆ پاشگری سۆشیالیستبوونی بۆ زیاددەکەیت؟ خۆت دەزانیت من هەم خوازیاری ڕوخانی دەوڵەتی بۆرجوازیم و بەبێ ئەوە گەیشتن بە کۆمەڵگەی سۆشیالیستی بە خەیاڵ دەزانم، هەم دژی دەوڵەتیکردنی سۆشیالیزمم، لەبەرئەوەی کە دەکاتەوە سیستەم و پێکهاتەی چینایەتی و سەرکوتگەر؛ ئایا ئەو بۆچوونەی تۆ کە گەشەی مێژووی مرۆڤایەتی لە دەرەوەی ویستی کەسەکانەوە

دادەنێیت و هەرواش بەناچاری دەوڵەت بەسەر سۆشیالیزمدا دەسەپێنێت و پێماندەلێت، هەرچی بکەین و بکۆشین، سەرەنجام دەبێت دەوڵەتمان هەبێت، ئایا گۆرانی بەرەبەرەی دەوڵەتی بۆرجوازی لە روانگەی سۆشیالدیمۆکراتەکانەوە بەرەو دەوڵەتی سۆشیالیستی، کەتوارییتر و ئاوەزپەسندتر نییە، لەچاو ئەوەی کە دەوڵەتی سۆشیالیستی خۆبەخۆ بپووکێتەوە؟

منیش هاوبۆچوونتم، ئەگەر کۆمونەی پاریسی ١٨٧١ و ئۆکتۆبەری ١٩١٧ بە هەمان ساتی مێژوویی و بە هەمان ئامادەیی تاکەکان و لە کەشی تێکشکانی جەنگدا دووبارەببنەوە، بەدڵنیاییەوە ئەم جارە بەتەنیا وەک تراجیدیا دووبارە نابنەوە، بەڵکو گاڵتەجارانەتریش دەبن. بۆیە ئەگەر ئەو بۆچوونەی تۆ "دووبارەبوونەوەی کۆمۆنەی پاریسێکی دیکە لە هەرشوێنێکی دنیادا، بە ناچاری هەمان تایبەتمەندی [دەوڵەت بوون و دیکتاتۆری پرۆلیتاریا بوون] لەخۆی دەگرێت. تۆ هەر ناوێکی دیکەی لێبنێیت، لە رووی کارکردەوە هەمان شتە. رێگای دووەم بۆ گواستنەوە لە قۆناغی سەرمایەدارییەوە بۆ قۆناغی کۆمۆنیزم، جگە لە [دەوڵەتی پرۆلیتاریا ؛ یان دیکتاتۆری پرۆلیتاریا]بوونی نییە" دروست و ناچاری بێت، ئەوا بۆ مرۆڤایەتی، تێزەکەی سۆشیالدیمۆکراتی ئاوەزگیراتر و کەم کارەساتبارتر دەبێت. لەبارەی رێگەی دووەم یا ئەڵتەرناتیڤی ئەنارکییەکان لە روانگەی منەوە [چونکە نازانم چەند ئەنارکیست ئەم روانگەیەی من پەسەنددەکەن] لە سەرەوە لەسەری دوام و لەو بڕوایەشدا نیم تەنیا دوو رێگە هەبن، چونکە دەکرێت هەم رێگەچارەکەی تۆ و هەم ئەوەی منیش هەڵبێت و رێگەچارەی سێیەم و چوارەم و پێنجەم و شەشەمیش هەبن. تاکو ئێستا مێژووی رووداوەکان و ئەزموونەکان هەڵەبوونی رێگەچارەی هاورێیانی مارکسیستی سەلماندووە، رێگەچارەی ئەنارکییەکانیش لە هەنگاوناندایە بۆ خۆئامادەکردن و تاقیکردنەوە [هەرچەندە خاوەنی چەند ئەزموونی درەخشانە و وەک وتم ئەزموونی ئەنارکییەکان لەنێوخۆرا کرمۆڵنەبوون و نەپوکانەوە، بەڵکو بەهێزی سەربازیی تێکشکێندران، بۆیە تەنیا جوانییەکانمان دیتوون و نازانین چەندە سەرکەوتوو دەبن، ئەگەر هەلی پیادەکردنیان هەبێت و لە رووی سەربازییەوە بتوانن بەرەنگاری هێرشی دەرەکی دەوڵەتانی بۆرجوازی بکەن]، بەڵام وەک وتم سەرکەوتنی ئەڵتەرناتیڤی ئەنارکییەکان، بە ئامادەیی هۆشی و کردەیی تاکە ئازادیخوازەکانەوە پەیوەستە و بە بێ ئەوە، دەبێتە پلانێکی خۆشخەیاڵانە و بەس.

بەڵام هاورێ گیان، لەبیرت نەچێت، کۆمونەی پاریس ئەوەندەی لەژێر کاریی هزری ئەنارکییەکاندا بوو، ئەوەندە لەژێر کاریی هزری مارکسیستەکاندا نەبوو، رێکخستنی سۆڤیەتی یا کۆمونەیی پێش کۆمونە پێشنیاری ئەنارکییەکان بوو لە نێونەتوەیی یەکەمدا، پیادەکردنیشی لە راپەرینی کۆمونەدا لەژێر ئەو کارییەدا بوو، هەروەها بۆلشەڤیکەکان وەک بەڵگەنامەکانی خۆیان نیشانیدەدەن، بە ناچاری دروشمی هەموو دەسەڵات بۆ سۆڤیەتەکانیان بەرزکردەوە. لەتەک ئەوەشدا پێموانییە، کە دەبێت کۆمونە وەک خەلافەتی یەکەمی ئیسلامی لە مەکە و مەدینەدا بگەرێینەوە سەری، هەرچەندە کۆمونەی پاریس یەکەمین بەرگرتنی هەوڵی ئەنارکییەکان دەژمێردرێت، بەڵام لەچاو هوشیاریی ئەمرۆی تاکە سۆشیالیستە ئازادیخوازەکان، زۆر سەرنجراکێش نییە و ئەگەر بەو هەرەمەکییەی ئەوسا بەتەمابین، کۆمەڵگەی سۆشیالیستی بنیاتبنێین، ئەوا خاکبەسەر سۆشیالیزم. دەکرێت لە لایەنە پۆزەتیڤەکانیدا وەک ئەزموونگیری بگەرێینەوە سەر کۆمونەی پاریس وەک یەکەمین راپەرینی پرۆلیتێری، بەڵام بۆ ئەمرۆی سەردەمی جەنجاڵی تەکنۆلۆجیا و ئەنکەبوتی دەوڵەت و جیهانیبوونی بازار و گوندبوونی جیهان لە تۆرێکی ئینتەرنێتییدا، لەو بڕوایەدانیم، کە زۆر کۆمەکگەربێت.

هاورێ گیان، بە داخەوە پاش ئەوەی کە وەک هاورێ تاهیری ٢٠١٣ ناوبە ناو لێکدانەوەی دروست بۆ دەوڵەت و درندەیی و جیهانگری سیستەمی سەرمایەداری دەکەیت، بەڵام زوو زوو دەگەرێتەوە سەر ئەوەی کە مارکس و ئەنگلس ١٤٢ ساڵ لەمەوبەر چیانگوتووە. ئەمە مشتومرەکە بەملاو و بەولادا دەبات و منیش ناچار بە درێژدادریی بێزارکەر دەکات، بروابکە هەر ئێستا کە ئەم رستانە دەنووسم، خۆم لە ناچاریی دووبارەکردنەوەی هەندێک شت بێزاربووم، ئینجا

قوربەسەر خوێنەری ئازیز، کە ئەم ڕستانەی من دەخوێنێتەوە. بەڵام وەک وتم، ناتوانم خۆم لە وەڵامدانەوەیان لابدەم، چونکە قسەکردن و وەڵامدانەیان هەم بە هەندوەرگرتنی بۆچوونەکانی تۆیە و هەم بەدڵنیاییاوە بێسوود نابێت و بەلایەنی کەمەوە، وەڵام و ئەرگومێنتێکی باشتر لە لای تۆدا بەرامبەر من دەئافرینێت. بەڵام داواکارییەکی هاوڕێیانەم لە تۆ و هاوڕێیانی دیکەی مارکسیست هەیە، کە بۆ ئەوەی مشتومڕەکە بابەتی لاوەکی لێنەبێتەوە و بابەتە لاوەکییەکان نەبنە بابەتی سەرەکی و بابەتە سەرەکییەکە کە دەوڵەتە لەبیرنەچێتەوە، هەوڵبدەن بۆچوونی خۆتان بکەنە وەڵام نەک هێنانەوەی بۆچوونی مارکس و ئەنگلس و دیگەران... وەک وتم تەنیا بە خاتری درێژنەبوونەوە و بەملا و بەولادا نەچوونی بابەتەکە و بەس، ئەگینا زۆرم پێخۆش دەبێت، ئەگەر هاوڕێیانی مارکسیست نووسینەکانی مارکس و ئەنگلس وەربگێڕن، بۆئەوەی ئێمەش هەلی خوێندنەوەیانمان بۆ بڕەخسێت.

- بەشی یازدەم -

هەژێن:

هاوڕێ تاهیر، لەبارەی ئابووری سۆشیالیستییەوە لە ڕوانگەی (مارکس و ئەنگلس)ەوە، بەو پێیەی تۆ ئاماژەت پێداوە و خۆشیان نکۆڵی لێناکەن و بۆلشەڤیکەکانیش هەر هەمان پلانیان پیادەکرد، واتە نێوەندیانەی ڕێکخستنی ئابووری وەک ژێرخان و نێوەندیانەی ڕێکخستنی ڕامیاریی وەک سەرخان، هەر پێداویستی وەڵامدانەوە بەو نێوەندگەراییەیە، کە دەوڵەت دەکاتە ناچاریی و مارکس و ئەنگلس هەرچی دەکەن، وەک تەوقێک لە ملیان نابێتەوە و هەر ئەمەشە ئاوایان لێدەکات، کە بەناچاریی دەبێت سۆشیالیزمەکەیان شێوە بەرهەمهێانی پێش خۆی (بۆرجوازیی) لە بۆرجواکان بەقەرزوەربگرێت. بێجگە لەوەی کە من باوەڕم بەوە نییە و سەرلەبەری بەنادروست و ناپێویست دەزانم، بەڵام پرسیارێک کاتێک کە ئابووری کۆمونیستی مۆرکی سەرمایەداری پێوەبێت، ئیدی چۆن کۆمونیستییە؟ کەواتە بە ناچاریی لەبەر مۆرکە سەرمایەدارییەکەی، پەیوەندییە سەرمایەدارییەکانی بەرهەمهێنانیش لەخۆدەگرێت، چونکە مۆرک بە بێ بوونی کرۆک ناتوانێت بوونی هەبێت یا بمینێت! کاتێک کە ئەو ئابوورییە بە ناو کۆمونیستییە مۆرکی سەرمایەداری و پەیوەندی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری هەبێت، کەواتە بۆ پاراستن و گەشەپێدانی پێویستی بە ڕێکخستن و سەرخانی سەرمایەدارییش دەبێت، وەک هەموومان دەزانین پەیوەندی و گونجانی ژێرخان و سەرخانی کۆمەڵگە (بەرهەمهێنان و بەڕێوەبردن) ڕانکوچۆخەی کوردی نییە، کە سەرەوەی ڕەنگێک بێت و بنەوەی ڕەنگێکی دیکە بێت. کەواتە دەوڵەتەکەش بە ناچاری و هەر بە پێی ئەو یاسا کوێرانەیەی کە مێژوو ئاراستە دەکات، دەبێت بۆرجوازیی بێت. دەکرێت جۆرێکی دیارێکراو یا ڕواڵەتجیاوازی بۆرجوازی بێت وەک لە ڕووسیەی بۆلشەڤیکیدا بینیمان، بەڵام کرۆکی چینایەتی ڕێکخستنی ئابووری و پەیوەندییەکانی بەرهەمهێان و دەوڵەت، هەر هەمان کرۆکی پێش خۆی بوو. ئەمەش بۆ نەزانی بۆلشەڤیکەکان ناگەڕێتەوە، بەڵکو بۆ هەڵەبوونی تێزەکەی مارکس و ئەنگلس دەگەڕێتەوە. کاتێک کە لە ڕاپەڕینی ١٩١٧دا کرێکاران کارخانەکان و جوتیاران زەمینەکان لە داگیرکەرە بۆرجوا و خانزادەکان دەستێننەوە و لە شێوەی خۆبەڕێوەبەرایەتی کارخانەکان لەڕێگەی کۆمیتەکانی کارخانە و خۆبەڕێوبەرایەتی هەرەوەزیی زەمینەکان کە سوونەتێکی هەرە کۆنی ڕووسیا بوو، لێنین ددان بەوەدا دەنێت، کە لەبەرئەوەی ئابووری سۆشیالیستی بە پێی تێزەکانی مارکس و ئەنگلس و پلانەکانی خۆی، هێشتا مۆرکی سەرمایەداری هەیە و ناکرێت لە شەوڕۆژێکدا هەموو شت کۆمەڵایەتی (سۆشیالیزە) بکرێت، بۆیە ناچارە بەڕێوەبەرانی جاران بگێڕێتەوە و لەجێی خۆبەڕێوەبەرایەتی کرێکاران گەشە بە ئابووری و پلانە ئابوورییەکانی ئەوان بدەن. ئایا ئەمەی ئەو کردی هیچ جیاوازی لە تەک تێزەکەی مارکس و ئەنگلس هەبوو؟ ئەگەر وەڵام ئەرێیە و بە بۆچوونی هەر هاوڕێیەک جیاوازی هەبووە و هەیەتی، دەی با وەک

مارکسیستێکی سەدەی بیست و یەک خۆی بخاتە شوێنی لینین و پێمانبڵێت، ئەو [بێجگە لە ئەڵتەرناتیڤی کۆمونیستەکانی کرۆنشتات و ئەنارکییەکانی ئۆکرانیا و پترۆگراد] چیدەکات، بۆ ئەوەی ڕاپەڕینی ئۆکتۆبەر و سۆشیالیزم لەو ناوچەیە ئاوای بەسەردا نەیێت یا هەر ڕاپەڕینێکی ئەگەریی دیکە، کە لە ئێستادا ڕوودبدات، چۆن لەو چارەنووسە شکستاوییە ڕزاگار دەکات، بەواتایەکی دیکە تێزەکەی مارکس و ئەنگڵس لەمەڕ ئابووری سۆشیالیستی نێوەندگەرای سایەی دەوڵەت، چۆن کردەییدەکاتەوە، بە بێ ئەوەی ناچار بە کوشتوبڕی ناڕازییە کۆمونیست و ئەنارکییستەکان ببێتەوە ؟

با ئاوا وێنای ئەمڕۆ بکەین، کە هیچ ئەنارکییەک و ئەڵتەرناتیڤێکی ئەنارکی و نائەنارکی بوونی نییە و تەنیا دەنگێک لە کۆمەڵگەدا بۆ سۆشیالیزم، هەر دەنگی مارکسیستەکانە، دەکرێت بزانین چۆن سۆشیالیزم لە سایەی دەوڵەت و نێوەندگەرایی ئابووریی، بە بێ دووبارەکردنەوەی هەڵەی بۆلشەڤیکەکان ڕۆدەنێن و ئەوە چییە کە ئەوان دەیکەن، کە بۆلشەڤیکەکان نەیانکرد یا ئاوەزییان بەسەریدا نەشکا، ئایا ڕێگە و شێوازی ئابووری و ڕامیاریی جیاواز لەوەی بۆلشەڤیکەکانیان پێیە و شکدەبەن، کامەیە و چۆن ؟

هاوڕێ گیان، شۆڕش لەسەر ڕەچەتەی نێو پەرتووکەکان ڕوونادات، بوونێکی زیندووی نێو کەتوارە و کۆمەڵێک هۆکار، کارایيان لەسەر هەنگاوە کردەییەکانی هەیە؛ لەوانە هوشیاری شۆڕشگێرانە کە بەرهەمی خەباتی ڕۆژانەیە، ئامادەیی بۆ ژیان بە بێ سەروەریی، کە بەرهەمی هوشیاری شۆڕشگێرانەیە، ڕێکخستنی شۆڕشگێرانە، کە ئامراز و پێویستی و وەڵامدانەوەیە بە سەرکەوتنی خەباتی سەربەخۆی ڕۆژانە، شکانەوەی هاوسەنگی هێز بە لای بەرەی دژە سەروەرییدا و نەمانی پێویستی مانەوەی دەزگە و سیستەمی سەروەری بۆرجوازیی و کەتوارییبوونەوەی ژیانی هەرەوەزیی لەسەر بنەمای خاوەنداریێتی گشتی و بەرهەمهێنان و دابەشکردنی کۆمەڵایەتی (سۆشیالیستی)، دیسانەوە ڕەوتی پێگەیینی ئەمانەش لەژێر کارایی هۆکارە دەرەکییەکانی وەک دەسەڵاتی کولتووری و بەکولتووربوونی ژیانی بۆرجوازی، مێنتاڵێتیبوونی سەروەریی چینایەتی و ڕاهاتن لەسەر نادەربەستبوون و زۆر شتی دیکەی کۆمەڵگەی چینایەتی، کە وەلانانیان تەنیا لە گرەوی ویستی هوشیارانەی سوشیالیستیی تاکەکان وەستاوە. شۆڕش بوونێکی لەو جۆرەیە و لە پرۆسێسێکی مێژووییدا دەبێتە کەتوار و بەسەر کەتواری (ناکۆک بەژیان و ناکۆک بە پێداویستی و ناکۆک بە ئازادی تاک)دا زاڵدەبێت، نەک شەڕە تفەنگی میلیشیا و کودەتای سەربازیی و پارەلەمانیی و هەلقۆستنەی پارتەکان بۆ بەدەسەڵاتگەیشتن. شۆڕشێک کە ئەو ئامادەییانە و ئەو هەنگاوانەی نابێت و تاکی ئاوای پەروەردەکردبێت، بەدڵنیاییەوە زەمینەکانی هەڵوەشاندنەوەی پەیوندی سەرمایەدارانەی بەرهەمهێان و ڕێکختنی بۆرجوازییانەی ئابووری و قوچکەییانەی بەڕێوەبەرایەتی، ئافراندووە و هیچ پێویستی بە قەرزکردنی ڕێکخستنی ئابووری و بەڕێوەبەرایەتی کۆمەڵگە و کولتوور و پەیوەندییە کۆمەلاویەتییەکان و شێوازی بەرهەمهێنان لە دوژمنەکانی، نابێت.

وەک پێشتر وتم، لەبەرئەوەی لە شوێنی دیکەدا لەسەر دیکتاتۆری بە ناو پرۆلیتێری وەستاوم، لێرەدا ناگەڕێمەوە سەر ئەو بابەتە، بەڵام دیکتاتۆری بە ناو پرۆلیتاریا بە پێی تێزی پێشڕەوبوونی کۆمونیستەکان و باشتر دەرکردنی بەرژەوەندییەکانی پرۆلیتاریا لە لایەن ماموستاکانییەوە: کۆمونیستەکان لە مانیفێستی پارتی کۆمونیستدا، کە ئایدیالیسترین تێزی سەردمی خۆیەتی و هوشیاری بۆ دەرەوەی چین و بۆ دەرەوەی کار دەگێڕێتەوە، ئەوا بۆلشەڤیکەکان بەشی پێشرەوبوون و ئاوەزی پرۆلیتاریا بوون، کەواتە بە پێی ئەو تێزە دیکتاتۆری بە ناو پرۆلیتاریاش دیکتاتۆری ئەو پێشڕەوانە دەبێت و بۆلشەڤیکەکان هەر ئەوەیان کرد و دەسەڵات و بەڕێوەبردنیان لە سۆڤیەتەکان سەندەوە، چونکە بە پێی تێزەکەی نێو مانیفێستی پارتی کۆمونیست ئەوان (پرۆلیتێرەکان) بە قەد ماموستاکانیان نەیاندتوانی دەرکی ئەرکە مێژووییەکانی خۆیان بکەن، هەر بۆیەش سەرکوتی پرۆلیترە کۆمونیستەکان لە کرۆنشتات، ئاسایی بوو، چونکە ئەوەی ئەوان داوایاندەکرد، دژی ئاوەز و تێزی پێشڕەوان بوو. ئیدی کاتێک ئەمە دەبینین، ئەوەمان باشتر بۆ ڕووندەبێتەوە بۆ ئەنارکیستەکان دژی پێشڕەوایەتی کۆمونیستەکانن و بۆچی پارت ڕەتدەکەنەوە. چونکە وەک لە

نێونەتەوەیی یەکەمدا پێداگرییان لەسەر دەکرد، هوشیاریی چینایەتی لە دەروونی خەباتی ڕۆژانەی چینەکەوە سەرهەڵدەدات نەک لە لایەن ڕۆشنبیرانی وردەبۆرجوازییەوە بە دیاری بۆیان ببرێت، ئیدی پێشڕەوایەتی و دیکتاتۆرییش لێرەوە دەچنە ژێر پرسیار. بۆیە جارێکی دیکە ناچارم بپرسمەوە؛ بە چ پێوەرێک دەوڵەتی بۆلشەڤیکی، ئەو دەوڵەتە نەبوو، کە مارکس و ئەنگلس مەبەستیان بووە، ئەو چینە کرێکارە چۆن ئەو چینە کرێکارە نەبووە، کە مارکس و ئەنگلس مەبەستیان بووە، ئایا چینی کۆمەڵایەتی لەسەر ڕەچەتەی ئایدیۆلۆجیی دروستدەبێت؟

بەڵام ئەگەر تۆ شۆڕشی کۆمونیستی بە شتێکی دیکە بزانیت، لەوەی بۆلشەڤیکەکان کردیان، ئەوەیان شتیکی دیکەیە و من لەو بارەوە هەم حەزدەکەم بزانم ئەو شۆڕش چۆنە و چۆن ڕوودەدات، بۆ ئەوەی ڕووسیا ئەوە نەبوو؟ بۆیە ناتوانم لەو بارەوە زۆر قسە بکەم، ئیدی ناچاردەبم لەوەشدا بوەستم، کە جارێکی دیکە قسە لەسەر ئەو دەوڵەتە بکەمەوە، چونکە تۆ هەم ئەوەی ڕوویدا بە شۆڕشی کۆمونیستی نازانیت و بە لۆجیکی تیرۆانینەکەشت بەرهەمەکەشی دەوڵەتی ڕاگوزەری کۆمونیستی نابێت. کەواتە تۆ ڕەخنەی پەیگیرانەت لە بۆلشەڤیزم و ئۆکتۆبەر هەیە و لەم بارەوە ئەگەر لە وەڵامەکانی داهاتوودا کەمێک قسەی لەسەر بکەیت، سوپاسگوزار دەبم، چونکە تاکە ڕەخنەیەکی مارکسیستی کە بۆلشەڤیزم ڕەتبکاتەوە و ڕەخنە لەوە بگرێت، کە لێنین کردی و تا ئێستا من خوێندبێتمەوە، ڕەخنەی هاوڕێیانی کۆمونیزمی شوراییە، بە دیاریکراوی ئەنتۆن پانەکۆک و کایو براندل. بەڵام دەتوانم بڵێم هاوڕێ ئەگەر واز لەوەش بهێنم، کە دروست نییە لە پەرتووکان و کەلێنی ئادیۆلۆجییەکاندا بۆ دروستی و نادروستی و شۆڕشبوون و کۆمونیستبوون و بوونەکانی دیکە بگەڕێین، ئەوا دەبێت ئەوە بڵێم، کە یەکەم ناتوانین کەتوارێکی زیندوو لە قاڵبی تیئۆری بدەین و دووەم، ناتوانین ئەوەی لە ڕستەیەکدا هاتووە دەقاودەق لە کەتواری ژیان و کۆمەڵگەدا کۆپی / پەیست بکەین و تەنانەت ناتوانین مەبەستی نووسەرێک لە دیالۆکێکدا، دەقاودەق لەسەر شانۆیەک یا لە فیلمێکدا وێنا بکەین. بەڵام دیسانەوە ناچارم بە پرسیارێکی وەرسکەر ڕوو لەو هاوڕێیانەی کە ئەو بۆچوونەی تۆیان هەیە، بنێمەوە و بپرسم، ئەی ئەو دەوڵەتە چۆنە و چۆن دەبێت، جیاوازی لەتەک دەستکردەکەی لێنیین چییە؟

وەک پێشتر وتم، من بەپێچەوانەوە، ڕادەیەک لە تەکنۆلۆجیا و گەشەی بەرهەمهێنان و ژێرخانی ئابووریی و زۆری و کەمی و ساوایی و پیری چینی کرێکار بە مەرجی شۆڕش و سەرکەوتن و سەرنەکەوتنی نازانم. هەروەها بە پێچەوانەی هەموو ئۆروپاوە، ڕووسیا تەنیا وڵاتێک بوو، کە بە سوونەتی کۆمەڵایەتی، هەروەوەزییە کشتکارییەکان بەشێک بوون لە کولتووری و هەروەها نارەزایەتی و خەباتی ژنان ئەوەندە لە ئاستێکی بەرزدایە، کە مانگرتنی ژنان دەبێتە هەوێنی ڕاپەڕینی ١٩١٧ و یاخیبوونی سەربازان و دەریاوانان بە ڕادەیەکە، کە لە هیچ وڵاتێکی ئەوروپی ئەو سەردەمەدا ئەو هەڵچوونە شۆڕشگیرانەیە نابین، بە ئێستاشەوە لە هیچ وڵاتێکی ئەوروپی تۆپ پێشکەوتوودا، وێڕای پیربوونی چینی کرێکار و تەنانەت ئەو ورە و یاخیبوونە شۆڕشگێرانەیە نابینین و بە ئێستاشەوە توێژی کرێکار نەک چینی پڕۆلیتاریا، لە هیچ وڵاتێکی تۆپ پێشکەوتوودا ئەو مەرجانەی تێدا نییە، کە لە کلێشەکەی (مارکس و ئەنگلس)دا جێگەی ببێتەوە. بە داخەوە ئەو ئامارگیرییە و پەنابردنی هاوڕێیانی مارکسیست بۆیان، لە گشت سەردەمەکاندا تەنیا توانیویەتی پاساوی شکست و تاوانەکانی دەسەڵاتی بۆلشەڤیکەکان بێت.

بە بۆچوونی من وێڕای هەموو دواکەوتوویەکی پیشەسازی و وێرانی پاش جەنگ و فشار و هەڕەشەی دەوڵەتانی ئەوروپی و ئەمەریکا، هێشتا دەکرا بەڕێوەبەرایەتی سۆڤیەتی لە جێی دیکتاتۆری پارت بێت و ئەوەی لە بەروبووم و بەرهەم و سامان و هەژاری هەیە، دادپەروەرانە دابەشبکرێت و جیاوازی سۆشیالیزم و سەرمایەداری بە کردەوە بۆ پرۆلیتێرەکان بخرێتەڕەروو. ببوورن، کە ناچارم بگەڕێمەوە سەر ناوچەی کەتەلۆنیای ئیسپانیا، کە ئەنارکستانە بەڕێوەدەبرا، ئەوەی بەرهەمی هەرەوەزییانەی هەمووان لەسەر بنەمای یەکسانی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی دابەشدەکرا و بڕیاردان هەمووانی بوو و بەرەنگاری دوژمن هەمووانی بوو، بێجگە لەوەی کە توانیان لە بوون و نەبوون، لە ئازادی بڕیاردان و بەڕێوەبردن، لە دڵخوازانە بەشداری جەنگ و کۆمەکردن، بەهرەمەندبن، هەروا وەک پێشتر وتم، کاتێک کە

سەرمایەدارەکان بە پێشلەشکری فاشیستەکان پاش تێکشکانی سەربازیی هەردووزیپەکان و بەشەکانی دیکەی ئیسپانیا، گەڕانەوە، نەک کارخانەکان و کێڵگەکان ئاوەدانبوون، بەڵکو بەرووبوومیش لەچاو پێش هەردووزیپەکان زیاتر بوو. ئێستاش ئەوانەی کە لەو سەردەمەدا ژیاون، بە تامەزرۆییەوە ئەو رۆژانە دەگێرنەوە. ئایا نەدەکرا لە (رووسیە)ش ئەوە بکرێت؟ باشە، با ئاوای دابنێین کە پێش و پاش ١٩١٧ تا ١٩٢٨ [هەرچەندە من ئەو ساڵە ١٩٢٨ بە دروست نازانم، تەنیا هەوڵێکە بۆ دەرکیشانی لاقی لێنین لە لیتەکەدا] لە رووسیە پیشەسازی هاوچەرخ وەک بنەمای ئابووریی پێشکەوتوو، زۆر دواکەتوو بوو بێت، ئەدی لە ساڵانی سییەکان بەملاوە، مەگەر رووسییە نەبووە وڵات و هێزێکی ئابووری و سەربازیی جیهانخۆر و مەگەر نەک هەر چینی کرێکار بە ئاستی رەچەتەکەی مارکس و ئەنگلس گەییشت، بەڵکو هەموو کۆمەڵگە لەژێردەستی سەرووەری پارتی بۆلشەڤیکدا نەبوو بە کرێکار و لە هیچ جێییەکی دونیا هێندەی رووسیە کرێکاری پێشەسازیی بوونی هەبوو؟ مەگەر لە چاینی پاش سەرکەوتنی ماوییەکان ئەوەندە کرێکاری پێشەسازیی هەبووبێت، ئەدی بۆچی کلێشە کۆمونیستییەکان، کەتواریی نەبوونەوە؟

هاورێ گیان ناو و ناتۆرە دۆزینەوە بۆ خەڵکی راپەریوی رووسیە لە ١٩١٧دا هیچ لەوە ناگۆرێت، کە جەماوەری راپەریو بەرێوەبەرایەتی سۆڤیەتی (شورایی)یان دەویست، ئازادی و یەکسانی ئابووری و دادپەروەریی کۆمەڵایەتییان دەویست. پاشان ئەگەر راپەرینی گشتی یا گەلیی خراپ و بێکەڵک بێت، ئەدی راپەرین و دەسەڵاتی چەند ملیۆن کرێکارێک نابێتە سەرووەریی کەمینە بەسەر زۆرینەدا؟

بە بۆچوونی من درەخشانترین خاڵی ئەو راپەرینە، گەلییبوونی بوو و تەنیا توێژێکی وردەبۆرجوازی، کە بە ناوی کۆمونیزم و سۆشیالیزم و سۆڤیەتەکانەوە قسەی دەکرد و کۆمونیزمی کردبووە دێوجامەی شاردنەوەی خەونە ناسیونالیستییەکانی بۆ گەیاندنی رووسیە بە ئاستی وڵاتانی ئەورپا و ئەمەریکا، ئەوە پارتی بۆلشەڤیک [سەرانی پارت نەک ئەندامانی دڵسۆز و کۆمونیستخواز] بوو، هەر بۆیە بە بۆچوونی من نەک پیادەکردنی ئەڵتەرناتیڤە کۆمونیستییەکانی کرۆنشتات و ئەنارکییەکانی ئۆکرانیا، بەڵکو ئەگەر تەنیا ئەڵتەرناتیڤی نادرۆنیکییەکانیان پیادەبکردایە، زۆر لە دەسەڵاتی پارت و دیکتاتۆریی پارت بە ناوی پرۆلیتاریاوە باشتربوو، چونکە بە لایەنی کەم، هەنووکە نەک تەنیا چارەنووسی رووسیە، بەڵکو چارەنووسی تەواوی جیهان شتێکی دیکە دەبوو. هەرچۆنێک بووایە، هەنووکە واژەی کۆمونیزم ئەوەندە رسوا نەبووبوو و خەونە بەرزەکان نەدەبوونە کەرەستەی گاڵتەی رۆشنبیرانی وردەبۆرجوا و قسەکەرانی نیۆلیبرالیزم. هەرچەندە لەو ئەزموونەدا ئەنارکیستەکان قوربانی بوون، بەڵام دوژمنانی چینایەتی ئەو راستییە دەشارنەوە و شکست و تاوانەکانی بۆلشەڤیزم بە رووی ئێمەشدا دەدەنەوە !

هاورێ، دیسانەوە جارێکی دەگەرێیتەوە سەر بریاردانی یاسای کوێرانەی گەشەی ئابووریی کۆمەڵگە و دەیکەیتە بەردەبازی رزگارکردنی پارت و سەرانی بۆلشەڤیک لە خنکان لەبەردەم رەخنەکانی خۆتدا و دەیانکەیتەوە بە رۆبۆت و ئاراستەکردنی رەوتی رووداوەکان بە هێزێکی دەرەوەی ئەوان دەسپێریتەوە. "حیزبی ئەو چینە بێت و بە ناچاری دەبووایە خۆی تەسلیم بە رەوەندێکی مێژوویی بکات کە لە دەرەوەی، مەیل و خواست و ئیرادەی ئەو، یاساکانی گەشەکردنی هێزەکانی بەرهەمهێنان و پەیوەندییە ئابوری و ژێرخانییەکانی کۆمەڵگەی رووسیا بەسەریدا دەیسەپاند." بەڵام هاورێ، کەتواری ئەو کات شتێکی دیکەمان نیشاندەدات.

کاتێک کە تۆ باس لە شۆڕشبوونی راپەرینی ١٩١٧ دەکەیت و ددان بەوەدا دەنێیت، کە کرێکاران و سەربازان و خوێندکاران ئەو شۆڕشەیان کردووە، باشە سەربازان کێن و پێش سەربازی کێبوون، مەگەر رۆڵەی کرێکار و زەحمەتکێش نەبوون، ئەی خوێنداکاران کێن، مەگەر بە پێی زۆربەنبوونی کرێکار و زەحمەتکێش، زۆرینەی خوێندکاران سەر بە بنەماڵەکانی ئەو چینە نەبوون؟ باشە ئەگەر شۆڕش ئەوان کردبێتیان، ئیدی چ پێویست دەکات، لە کەسی دیکە وەریبگرنەوە؟ ئایا من بەرەنجامی کارێک کە بە خۆت ئەنجامتداوە، چۆن لە کەسێکی دیکە وەریدەگریتەوە و پێشکەشت

دەکرێتەوە؟ ئەمە ڕاستییەکی شاراوەی تێدایە؛ یا شۆڕش کەمینەی بۆلشەڤیک کردوویەتی و بە پێی تێزەکانی مانیفێستی پارتی کۆمونیست و بۆچوونەکەی تۆ، دەبوو بیداتە دەست کرێکاران! یا خودی کرێکاران و بەشە ژێردەستەکانی کۆمەڵگە کردوویانە و بۆلشەڤیکەکان لێیاندزیون و دەبوو بیگێرنەوە بۆ خاوەنەکەی؟ بە بۆچوونی من، ئەوەی دووەم بوو، وەک دەبینین تا ساڵی ١٩١٨ بە جۆرێک سۆڤیەتەکان ڕۆڵیان هەیە و دەتوانن بە جۆرێکی لاوەکی بڕیار بدەن، بەڵام لە پاش ١٩١٨ - ١٩٢١ەوە ئیدی سۆڤیەتەکان تەنیا ناوی سەرکاخەز بوون و ئەگەر وەک ڕێکخراویش هەبووبن، ئەوا تەنیا مەقاشی پارت بوون و بۆ سەرکوتی نارەزایەتی خەڵک بەکاریهێناون!

ئاخر هاورێ، کاتێک پارت وەک پێشڕەو باڵاترین ئۆرگانی ڕێکخستنی چینایەتی بێت، کاتێک کۆمونیستەکان ڕۆڵی پێشڕەوایەتییان هەبێت، ئیدی چۆن بزووتنەوە لە قاڵب نادرێت، یا ئیدی ڕۆڵی پارت چییە؟ بەڵێ یەکێتی کۆمونیستەکان وەک پارت، سەرچاوەی لێڵبوونی ئاوەکەیە و هەر ئەوەش بووە هۆی ئەوەی، کە مارکس و ئەنگلس سکتاریستانە لە نێونەتەوەیی یەکەمدا بە پیلانگێڕیی، باکونین و هاوڕێکانی بە تۆمەتبارکردن و سووکایەتی بکەنە دەرەوە. هەڵدانەوەی ئەم پەڕە ڕەشانە لە مێژووی نێونەتەوەیی یەکەمدا زۆر ئازارم دەدات، بەڵام هەندێک جار ناچار دەبم و ناکرێت بازی بەسەردا بدرێت. هەروا بە داخەوە دەبێت ئەوە بڵێم، یەکێتی کۆمونیستەکان و مانیفێستەکەی سەرچاوەی سروشتوەرگرتنی لێنین و ئەوانی دواترن، هەروەها پیلانگێڕییەک کە بۆلشەڤیکەکان لە خۆزاڵکردن بەسەر سۆڤیەتەکاندا و دواتر پووچەڵکردنەوەیان و پیلانگیرێیەک کە چەپەکانی هەرێمی کوردستان لەنێو یەکێتی بێکاران و ڕێکخراوەکاندا بۆ دەرپەڕاندنی سۆشیالیستە ناحیکمەتیستەکان، سروش لە یەکەمین پیلانگێڕیی نێو نێونەتەوەیی یەکەم وەردەگرن و وەریانگرتووە، کە بۆ یەکدەستیکردنەوەی نێونەتەوەیی یەکەم و دەرپەڕاندنی سۆشیالیستە دژە دەوڵەتییەکان، گیرایەبەر. من ئاوای دەبینم، بە داخەوە، بە پێی بەڵگە مێژووییەکان لە لای من، شتێکی دیکە، جیاواز لەوەی لە لای تۆ گەلاڵە دەبێت، دەسەلمێنن. ئەمەش ئاساییە و دەکرێت هەڵەش بم. بەڵێ من ئەوەی لێنین، بە گەشەی ئەوەی پێشووتری خۆی دەبینم، بەڵام دەقاودەق هەوڵەکانی حیکمەتیزم لە ئێران و کوردستاندا، بە دووبارەکردنەوەی هەوڵەکانی لێنین و بۆلشەڤیکەکان دەزانم.

هاوڕێ گیان، سروشتی پێکهاتە و ڕێکخستنی قوچکەیی و دەسەڵاتخواز ئاوایە، کە وەک ئەم ڕۆژانە دەبینین حیکمەتیستەکان لەسەر ڕابەرڕابەرانێ و ئەوەی کێ باشتر دەروێشی حیکمەت بووە، کەوتوونەتە گیانی یەکتر، لە ڕێکخستنی ڕامیارییدا ناو و دەسەڵاتی ڕابەر / لیدەر لە پێش پارتەوەیە، هی پارت لە پێش چینێکەوەیە کە پاگەندەی دەکات، پاشان وڵاتەکی لە پێش وڵاتەکانی دیکەوەیە و بەم شێوەیە... تد کایەکە بەردەوام دەبێت. هاوڕێم، حەزدەکەم بگەڕێتەوە سەر پێداگرتنە مەزهەبییەکانی لێنین لەسەر مارکسیستبوون، پاشان سوێندخواردنەکانی ستالین لەسەر تەرمەکەی لێنین و پێشبرکێی ستالین و ترۆتسکی و ئەوانی دیکە لەسەر ئەوەی کە کێ زیاتر و باشتر لێنینیست بووە و ژەیە. لە ئەمڕۆدا دەقاودەق ئەمە دەبینین، مەنسووری حیکمەت لە دەورانی فراکسیۆنەکەی نێو (حکا)دا ئۆرتۆدۆکسبوونی کردە سوونەت، پاش جیابووەنەوەی لە ستوونی یەکەمی، یەکەم ژمارەی بڵاوکراوەی (انترناسیونال)دا بە "من لێنینیستم" پەیامی خۆی بە لایەنگرانی دەدات، کە ئەو مرد، بە شێوەی ستالین، پاشڕەوانی کەوتنە سوێندخواردن بۆ مەیتەکەی و ئینجا پێشبرکێی ئەوەی کە کێ حیکمەتیستترە دەستیپێکرد و درێژەی خۆتان باش دەیزانن. ئەم وەرەمە کە ئەمڕۆ سەراپای کۆمونیستەکانی گرتووەتەوە و لەوێشەوە بزووتنەوەی کرێکاری و سۆشیالیستی ئالوودەکردووە، سەرچاوەکەی بۆ نێونەتەوەیی یەکەم دەگەڕێتەوە و سۆشیالدێمۆکراتەکان گواستییانەوە نێو نێونەتەوەیی دووەم و لێنین گواستییەوە نێو سەدەی بیست و هەوڵەکانی دواتر. بە بۆجوونی من، ئەو وەرەمە، کە تۆش بە جۆرێک ڕۆشنایت خستووەتەسەر، تەنیا بە پاکژکردنەوەی کۆمونیزم و مارکسیزم لە مەزهەبگەرایی و ئایدیالیزم بنەبڕ دەکرێت، هەرچەندە لە ئوروپا کۆمونیستە شوراییەکان بە جۆرێک بەو کارە هەستاون، بەڵام بە داخەوە لە خۆرهەلاتی ناوین و کوردستاندا هەوڵی ئاوا جێگەی خاڵییە.

دەستخۆش هاوڕێ، لەپێش دوا پەرەگرافدا، زۆر بە جوانی وێنای یا وێنەیەکی پڕاوپڕت لەسەر چۆنیەتی سەرکەوتنی بۆلشەڤیکەکان و دەوڵەتەکەیان، خستووەتەڕوو، کە بە داخەوە، کەم کۆمونیست لە خۆرهەڵاتی ناوین و هەرێمی کوردستاندا بوێری ئەوەیان تێدایە. بەڵام داخەکەم، لەبەرئەوەی تۆش پاش ئەوە، جارێکی دیکە دەبیتەوە بە تاهیری نێو پەرتووکەکان، ناتوانیت واوەتر بڕۆیت و ئەو دەرگە کلۆڵمکراوە بشکێنیت، کە لەسەر بابەتی دەوڵەتینەبوونی سۆشیالیزم و کۆمونیزم، داخراوە. بە بۆجوونی من، گرفتەکە لە ناتوانایی یا نەزانینی لێنین و پاشڕەوانی ئەودا نەبوو، کە ئەو دەوڵەتە نەبووە، کۆمونیستی، بەڵکو لەوەدایە، کە کۆمونیزم وەک ئایدیای کۆمەڵگەی ئازاد، دژ و ناتەبایە بە دەوڵەت، ئەوەش لەبەرئەوەی کە دەوڵەت دژی ئازادییە و کۆمونیزمیش بە بێ ئازادی، تەنیا دێوجامەیەک دەبێت، لەو دێوجامانەی کە لێنین و مائوتسیتۆنگ و کاسترۆ و ئەوانی دیکە پۆشییان.

بەڵام هاوڕێ گیان، ئەوەندەی من بزانم و تێگەیشتبم، خودی مارکس ڕەخنە لەوە دەگرێت، کە بتوانرێت هەر کەس بەقەد بڕی کارەکەی وەربگرێت، چونکە بێجگە لە پێداویستییە ڕۆژانەییە ڕاستەوخۆکانی تاک، بەشێک لە بڕی کاری تاک بۆ پێداویستییە گشتییەکانی کۆمەڵگە دەبێت بخرێنەلاوە. هەڵبەتە من نامەوێت، پاساو بۆ چەتەگەریی جەنەراڵ و سەرانی پارتی بۆلشەڤیک بەسەر ڕەنج و بەرهەمی ژێردەستانی کۆمەڵگەوە، بهێنمەوە، نەخێر، مەبەستم ئەوەیە، کە نە لە کۆمەڵگەی کۆمونیستی و نە لە کۆمەڵگەی ئەنارکیدا ناتوانرێت تاک ١٠٠٪ی بڕی کارەکەی ڕاستەخۆ وەربگرێت، بەڵام دەبێت ئەوەی هەیە و نییە، بە یەکسانی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتییانە دابەشبکرێت و هەمووان لێی بەهرەمەندبن، چ کەسانێک کە توانای کارکردنیان هەیە، چ ئەوانەی کە توانایان نییە.

بەڵام هاوڕێ گیان، وەک لە سەرەتادا وتم، هەرچەندە دژایەتی بەستنەوەی ئەو دوو واژەیە بەیەکەوە دەکەم، ئەگەر ئەوەی لە ڕووسیە بەرپاکرا، ئەوە نەبووە، ئەدی دیکتاتۆری بە ناو پرۆلیتاریا چییە و چۆن دەبێت و چۆن پیادەدەکرێت؛ ئەگەر سبەینێ لە عیراقدا هەلێک لە چەشنی ئەوەی ئۆکتۆبەر هەڵکەوێت و پارتێکی کۆمونیست لەو چەشنەی کە مارکس و ئەنگلس دەیانخواست، هەبێت و هەموو ئەو زەمینە و مەرجانەی کە تۆ بۆ سەرکەوتنی شۆڕش و کۆمونیزم بە پێویستی دەزانیت، لەئارادابن، بەڵام پاش سەرکەوتنی، خەڵکی بادینان، داوای جیابوونەوە و پەیوەستبوون بە هەرێمی کوردستانی تورکییە یا سوریە بکەن، شیعەکان داوای ئۆتۆنۆمییەک بکەن، کە لە لە سایەیدا بە زۆرینەی دەنگ خوازیاری میرایەتی ئایینی بن، دانیشتوانی ناوچەی هەولێر، بە زۆرینەی دەنگ خوازیاری کۆمونە کشتکارییەکان بێت، دانیشتوانی ناوچەی هۆرامان بە زۆرینەی دەنگ، خوازیاری خوێندن و بەکاربردنی زمانی دایکی خۆیان بن، ئایا وەڵامی پارتی پێشڕەو و دیکتاتۆری پرۆلیتاریا لەسەر ڕەچەتەی مارکس و ئەنگلس، بە بۆچوونی هاوڕێیانی مارکسیست - کۆمونیستی ئەم سەردەمە، دەبێت چۆن بێت یا چۆن دەبێت؟

تێبینی، مەبەستم لەم پرسیارە یا پرسیارەکانی پێشووتر، تەنگەتاوکردنی هیچ هاوڕێیەک نییە، بەڵکو تەنیا بۆ تێگەیشتنی خۆمە، کە بە داخەوە هەرچەندی دەکەم و تێدەکۆشم، من جیاوازی لە ڕەچەتەکانی مارکس و لێنین و پاش ئەوانیش نابینم. هەر بۆیە وەڵام بەو پرسیارانە کۆمەکێکی زۆر بە ڕەخنەگرانی کۆمونیزمی مارکسیستی بە هەموو لک و پۆپەکانیەوە دەکات و ئاسانکاریی تێگەیشتنی ئەوەیان بۆ دەکات، کە دەرکی جیاوازییەکە لەسەر زەمینەی کەتوار بکەن. هەروەها نامەوێت سووچی درێژبوونەوە و هاتنەناوەوەی باسی لاوەکی دیکە، بخەمە سەر هیچ هاوڕێیەک، بەڵکو بۆ ئەوەی دەگێڕمەوە، کە مشتومڕەکەی ئێمە لە سەرەوە دەستپێیکرد و ئەگەر لە خوارەوەڕا دەستپێبکردایە، واتە لە بابەتەکانی قۆناغبەندی مێژوو و هۆی دروستبوونی چینەکان و پاشان ناچاریی بەرەنگاریی و ئینجا پێداویستی ڕێکخستن و کامە ڕێکخستن و ئەگەری ڕاپەرینەکان و هۆی تێکشکانیان و شۆڕش و ئینجا سۆشیالیزم و دەوڵەت، کاتێک کە مشتومەکەی ئێمە بازدانێک دەبێت بەسەر ئەو بابەتانەدا، ئیدی بمانەوێت و نەمانەوێت، بابەتەکانی دیکە دێنەپێشەوە و ناکرێت هیچ یەک لە ئێمە خۆی لە لێدوان لەبارەیانەوە لابدات و ئەگەر کارێکی ئاوا بکەین، تەنیا ناڕۆشنی لە لای خوێنەر دروستدەکات.

هاورێیان، لە کۆتاییدا تەنیا ئەوە ماوە بڵێم، کە مشتومڕ لەمەڕ پرسەکانی سۆشیالیزم، بۆ من هەوڵێکە بۆ پەیبردن بە لاوازییەکانی تێڕوانینی خۆم لە خوێندەوەی بۆچوون و دیتنی هاورێیانی سۆشیالیستخوازدا، بۆیە هەم کاتێکی زۆری بۆ تەرخان دەکەن و هەم بە سوودی دەبینم، بەدڵنیاییەوە لەسەر ئەم بنەمایە، لە مشتومڕی تەندروست و هاورێیانەدا، براوە و دۆڕا و بوونی نییە، چونکە ئەوە تەنیا لە فەرهەنگی کەسانی ڕامیار و پارتیبازدایە، کە مشتومڕ دەبێتە شەڕەدەنووکی کەڵەبابان و دەبێت یەکێکیان ئەوی دیکەیان بکوژێت یا لە خوێندا بگەوزێنێت. بە داخەوە زۆرجار لەو فەرهەنگە دواکەوتووەدا کەسایەتی خاوەنی بۆچوونی ڕەخنەلێگیراو و پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی دەکەونە بەرهێرشی کینەدۆزانە و تەنانەت لە فەرهەنگی گروپە چەپە میلیشیاکاندا زۆرجار کارکێشاویەتە گوللەبارانکردنی یەکدی، خۆشبەختانە ئەمڕۆ ئەمە نەماوە، بەڵام هێشتاکە لە شێوازی ڕەخنەی نووسراودا، تیرۆری کەسایەتی و دەوروبەری ڕەخنەلێگیراو، پارێزراو نییە.

بۆیە من زۆر دڵخۆشم و بە ئارەزوومەندییەوە بەشداری ئەم مشتومڕانە دەکەم، چونکە ئەم هاورێیانە یا لەبنەڕەتەوە هەڵگری وەها فەرهەنگێکی دواکەوتوو نەبوون یا سەردەمانێکی زۆر دوورە پشتیان لەو فەرهەنگە کردووە. سوپاس بۆ بەشداری و ئامادەییتان، بە هیوای یەکگرتنەوە لە مشتومڕێکی دیکەدا، ئەگەر بشکرێت بە شێوەی زنجیرەیی و لەسەر پێشنیاری هەمووان، ناوبە ناو لێرەولەوێ بەردەوام بین. هەڵبەتە بۆ خوێنەری هێژا نەوتراو نەمێنێتەوە، من بۆخۆم ئامانجم لەم مشتومڕانە، لەنێوبردنی جیاوازی بۆچوون و بیرکردنەوە نییە، بەڵکو ئامانجم دەوڵەمەندکردنی جیاوازییەکانە و هیچ شتێک بەبێ جیاوازی بۆچوون و بیرکردنەوە، ناتوانێت بەرەوپێشەوە بڕوات، جیاوازییەکان لەبیرکردنەوەدا، زیندوویەتی بە هزر و فیلۆسۆفی و ژیان بەگشتی، دەبەخشن.

- بەشی دوازدەم -

زاهیر باهیر:

هاورێ تاهیر دووبارە سڵاو: لەسەر دوا سەرنجت کە بەشێکی زۆری لەسەر پارتی بەلشەفیک و مەنشەفیک و شووراکانی ئەو سەردەمەی ڕووسیا و هەروەها ئەوەی کە باست کردوە سەبارەت بە مێژوی قۆناغە جیاجیاکان و ململانێی نێوانی پەیوەندی بەرهەمهێنانان و شێوەی بەرهەمهێنان و بابەتەکانی تر، من کێشەیەکم لە سەریان نییە ڕامان تا ڕادەیەک وەکو یەکە.

تەنها من لە سەر دوو مەسەلە سەرنجی خۆم دەدەدەم و دوواتریش ئەنجامگیرییەک بۆ پوختەی ڕاوبۆچوونی خۆم لەسەر ئەوەی کە باسمان کردووە، دەکەم. یەکەمیان: ... کە تۆ دەڵێیت "ئەزموونی کۆمۆنەی پاریس ئەم ڕاستییەی سەلماند. کۆمۆنەی پاریس، هیچ شتێک نەبوو جگە لە دەوڵەتی پرۆلیتاریا. دەوڵەتێک کە پایەی سەرەکی خۆی لەسەر دیکتاتۆری بۆ سەرمایەداران و دیموکراسی بۆ زۆرینەی کۆمەڵگە دارشت بوو. دووبارەبوونەوەی کۆمۆنەی پاریسێکی دیکە لە هەرشوێنێکی دنیادا، بە ناچاری هەمان تایبەتمەندی [دەوڵەت بوون و دیکتاتۆری پرۆلیتاریا بوون] لە خۆی دەگرێت. ڕێگای دووەم بۆ گواستنەوە لە قۆناغی سەرمایەدارییەوە بۆ قۆناغی کۆمۆنیزم، جگە لە [دەوڵەتی پرۆلیتاریا؛ یان دیکتاتۆری پرۆلیتاریا] بوونی نییە [ئەگەر هاورێیان ئانارکیست ڕێگەی دووەمیان لایە، با پێشنیاری بکەن، ڕێگایەک کە جیاوازتر لە ئەزموونی کۆمۆنەی پاریس بێت]".

سەرەتا من ئەوە دەڵێم کە من ناتوانم پێشبینییەکم بۆ چونێتی پێکهاتە و پێکهاتنی کۆمەڵگەی ئایندە (ئەنارکستی - سۆشیالیستی) هەبێت، لە هەمان کاتیشدا من ناتوانم پێشبینی ئەوەش بکەم کە ئەوەی بە دەوڵەتی پرۆلیتاریا یا دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا ناو دەبرێت، کلێشەو شێوەیەکی شیاوو بێت و دەستبدات بۆ کۆمەڵگەی داهاتوو. وەکو خۆتیش دەزانیت ئەوە سەدەو نیوێک لەمەوبەر بووە و کەسێکیش نییە کە پێشبینی کاتی هاتنی کۆمەڵگەی داهاتوو بکات، ئەمە جگە لەوەی کە سەرجەمی شتەکان گۆڕاون و بەردەوامیش لە گۆڕاندان. هەر لەبەر ئەمەش بە ڕای من پێداگرتن لەسەر ئەوەی کە قۆناغی گواستنەوە بۆ کۆمەڵگەی سۆشیالیستی یا کۆمۆنیستی دەبێت دەوڵەتی پرۆلیتاری ، دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاری ، یاخود کلێشییەکی تر، بەخۆیەوە بگرێت، ڕەنگە لە جێگەی خۆیدا نەبێت. خودی مارکسیش خۆی زۆر ڕەخنەی هەبوو لە کۆمۆنە، لەوانەش تێنەشکانی تەواوی دەسگە بیرۆکراتییەکان سەرتاپای دەسگەکانی تر بوو لە پاڵ پێداگرتن بوو لەسەر ئەوەی کە کۆمۆنە و کۆمۆنەی ئایندە دەبوایە و دەبێت پارێزگاری لە خۆی بکات، کە ئەم پارێزگاریکردنەش کە لە چەکداربوونی خەڵکەکەدا خۆی دەبینییەوە. هەتا گەر ئەمەش ڕوویبدایە پاشەڕۆژێکی ڕووناک لەبەردەم کۆمۆنەدا نەدەمایەوە، مەگەر شۆڕشی جیهانی ڕوویبدایە و ڕزگاری بکردایە، کە ئەمەش ئەوکاتەش و ئێستاش کارێکی مەحاڵ بوو، مەحاڵیشە، بۆیە تێشکانی کۆمۆنە چاوەڕوانکراو و حەتمی بوو. وەکو پێشتریش وتم ژیان بواری مارکسی نەدا تاکو فکری خۆی بە ڕوونی لەسەر مەسەلەی دەوڵەت ساغبکاتەوە و هەر لەبەر ئەمەش بوو جارێک کۆمۆنەی بە دەوڵەتی پرۆلیتاریا و جارێکی تر بە دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا دەچواند، کە ئەم دووانەش بە ڕای من لەیەکتری جیاوازن، هەر ئەمەش وای دەکرد کە جەدەلێکی گەرم لە نێوانی مارکس و هاوڕێکانی لە لایەک و باکۆنین و هاوڕێکانی لە لایەکی ترەوە ، دروست ببێت.

لێرەدا لای من لێدوانەکە ئەوەندەی لەسەر ئەو ڕێگایەی کە دەمانگەیەنێتە کۆمەڵگەی ئایندە (دوا قۆناغ)، کە هەردووکمان لە شێوە و ناوەڕۆکیدا، هاوڕاین، گرنگترە تاکو خودی ئایندەکە. ئەم ڕێگایەش پێشتر من ئاماژەم پێی داوە لە ڕێگەی ناسوڵتەییەوە دەگەیتە ئایندەی ناسوڵتە، بە واتایەکی تر لە ڕێگایەکەوە کە بەدوور بێت لە ناوەندگەریی و هەبوونی سەرکردەو بنکردە، لە ڕێگایەکەوە کە تەواوی تاکەکانی نێو کۆمەڵگە ئازادانە، بێ بەرگرتن بە پێشنیار و داهێنان و توانا و سکێڵیان و نەبەستنەوەیان بە مەرکەزیەت و دەسەڵاتی پارتێک ڕێکخراوێکی سیاسیانەوە، لای من ئەوە ڕێگای گوێزەرەوەیە بۆ ئەو کۆمەڵگەیەی کە لە زهنمدا هەیە، هەروا ئەو کۆمەڵگەیەش و ڕێگاکەش کە دەمانگەیەنێت پێی، لە ڕێگای نوێنەرایەتیکردنەوە نابێت. ئێمە باوەڕمان بە نوێنەرایەتی کردن نییە کە شێوەیەکە لە دیمۆکراسی باو و بورجوازیانە، کە هەبوونی نوێنەرایەتی سابت (چەسپیو) و بەردەوامدان پێی، بناغەی دروستکردنی توێژاڵێکی تایبەتییە لەسەروو باقییەکەی تریەوە دەبێت، ئەمەش کاتێک دەبێت بۆ دروستبوونی گەندەڵی. ئیمە باوەڕمان بە دیمۆکراسی ڕاستەوخۆ هەیە کە تاکەکانی کۆمەڵگە لە شوراکاند، لێژنە لۆکاڵییەکاندا (ناوی هەرچی بێت لە جەوهەرەکەی ناگۆڕێت) ئازادن لەوەی کە دەنگ بۆ کێ دەدەن و بۆ چی دەدەن کە بەردەوامیش کەسەکان و شتەکان دەگۆڕین و لە گۆڕاندا دەبن. گەیشتن بەو کۆمەڵگەیەی کە باوەڕمان پێی هەیە "کاری خۆجێی و بیرکردنەوەی جیهانییی یا جیهانیانەنە" بناغەدارێژاوەکەیەتی و دەبێت کاری بۆ بکرێت و لەسەری کار بکرێت، بۆیە گرنگە کە ئەمڕۆ خەڵکی لە گروپە خۆجێییەکاندا - تۆ دەتوانیت ناوی بنێیت شووراکان، کۆمۆنەکان، یا هەر شتێکی تر- لە نێو هەموو دەسگەکانی کۆمەڵگە: دەسگە کۆمەڵایەتییەکان، سۆشیالەکان، ئەکادیمیەکان، خوێندن و پەروەردە و بەشەکانی تەندروستی خەستەخانەکان، کەرتەکانی گواستنەوە و ڕێگاوبان، بەشی پیشەسازی و کشتوکاڵی و زەویوزار و بیناسازی و سەرجەمی بەشەکانی تر هەم دەوڵەتی و هەم کەرتی تایبەتی، تاکو بتوانن کاروبارەکانی خۆیان و کۆمۆنێتییەکەیان لەو بوارانەی کە کاری تیادا دەکەن، ببەن بەڕێوە بە هەرەوەزی بڕیارەکانیان بدەن و بە هەرەوەزیش کاری لەسەر بکەن. ئەمەش یانی گێڕانەوەی پلانەکان و بڕیارەکان لە دەسگەیەکی بیرۆکراتی دەوڵەتییەوە یا کۆمپانیان و خاوەن کارگە و دەسەڵاتدارەکانەوە، بۆ خودی خەڵکەکە خۆیی و کۆمۆنێتییەکەیان ئەمە جگە لەوەشی کە هەموو ئەم کۆمەڵانە لەگەڵ کۆمەڵەکانی تردا لە شاردا لە لادێدا لەسەر ئاستی "وڵاتدا" جۆرێک لە تەنسیق و

پێکەوەکارکردن، دەبێت هەبێت (بۆ زانیاریت لەو گروپانەی کە من کاریان لەگەڵدا دەکەم کە زیاتر لە ١٠ گروپن هەر لەم شاروانیییەی ئێمەدا، ناڵێم لەسەر ئاستی لەندەن بەڵام بەشیکی باشی لەندەن، گەرچی لە بوارێکی کەم و بازنەیەکی زۆر بچوکدایە، ئێمە ئەم کارە دەکەین و تەنسیقیش دەکەین لە کردنی چالاکی ڕاستەوخۆدا لە یەک ڕۆژ و یەک سەعات و بۆ یەک مەبەست، ئەمەش لە برەودایە و خەریکە زۆر شوێن دەگرێتەوە، ئەمە جگە لەوەی کە Uk Uncut, Anti Poverty Campaign, Disable people against cuts in benefits لە سەر ئاستی بەریتانیادا لە زیاتر لە ٣٠ تا ٤٠ شار لە یەک کاتدا چالاکی ڕاستەوخۆ بێ هەبوونی سەرکردە و بنکردە، ڕوودەدات، (من دڵنیام کە زانیاری تەواوت لەم بارەیەوە هەیە). ئەوەی کە من دەیڵێم پرۆسەیەکی خاو و دوور و درێژە بەڵام ئەنجامی هەیە و لای من ڕێگایەکە بۆ گەیشتن بە ئایندە و خۆپاراستن لە بیرۆکراتییەت و دووبارە نەبوونەوە یا نەکردنەوەی تێشکانەکانی ڕابووردوو و هەنوکە. بە کورتییەکەی ئەمەی کە دەکرێت لە بنی کۆمەڵگەوە دەکرێت و گۆڕانکارییەکان لەوێوە دەست پێدەکەن و خۆی دەگرێت و هەڵدەکشێت بۆ دەسگەکانی سەرووتر، واتە بنکەن کردنی دەوڵەت و دەسەڵات. سەرئەنجام دوو دەسگە دوو دەسەڵات لە شانی یەکترییەوە دەبینیت ڕاوەستاون یەکەمیان دەسەڵاتی دەوڵەتی بیرۆکراتییە و کە ڕۆژ بە ڕۆژ کنەی لێدەکرێت لە بەرامبەر دەسەڵاتی یا دەسگەی دووەمدا کە دەسەڵاتی دەسگەکانی خەڵکییە کە هەرە هەرە زۆرەکەن، ئیدی شوورا بێت، گروپ بێت، هەر ناوێکی هەبێت وەکو وتم گرنگ نییە. ئەو دوو دەسگەیە ڕەنگە بۆ ماوەیەکی درێژ لە شانی یەکەوە بڕۆن بەڵام ئەوەی گرنگە دەسەڵاتی دەوڵەت وردە وردە شەرعیەتی خۆیی و دەسگەکانی خۆیی و دەسەڵات و هەیبەتی خۆی لەدەست دەدات و بەرەو پوکانەوە و نەمان بۆ هەمیشە دەڕوات. ئەمە زۆر بە کورتی لای من ئەو ڕێگەیەیە کە دەستەبەری هاتنەدی ئەو کۆمەڵگەیەی هەردووکمان دەکات. گەر پێویست بکات لە کاتێکی تردا دەتوانم تیشکی زیاتری بخەمە سەر. بەڵام هاوڕێم من ڕێگاکەی یاخوود ئامرازەکەی تۆم بەرچاو نەکەوت، کە من دیسانەوە جەخت لەسەر ئەوە دەکەمەوە کە ئەمە لای من بەردی بناغەییە. جا نازانم تۆ ڕێکخراوێک، پارتێک دەکەیتە بەردبازی پەڕینەوەمان بۆ گەیشتن بە کۆمەڵگەی ئایندە، یاخود تەرحێکی ترت لە لا هەیە.

دووەم: من دوو بڕگە لە سەرنجەکانت دەگوێزمەوە ئێرە و لە دێڕێکدا ئەوەی کە تۆ وتووتە لەو دوو بڕگەیەدا، من کورتی دەکەمەوە و سەرنجی خۆمیان لەسەر دەگرم:

"... ئەو چینە کۆمەڵایەتییەی کە پایەی بابەتی تیۆری " دیکتاتۆری پرۆلیتاریا " و "شۆڕشی کۆمۆنیستی" مارکس و ئەنگلس لەسەر بنیاتنراوە، لە ڕووسیای سەردەمی قەیسەر تا ڕووخانی ئەو ڕژێمە لە ١٩١٧دا، ئەو چینە تا ئەو ئاستە گەشەی کۆمەڵایەتی نەکردووە کە بتوانێت وەک چینێک پەیامی مێژوویی خۆی بەسەرئەنجام بگەیەنێت و شۆڕشی کۆمۆنیستی بەرپابکات. ئامارەکانی ئەو سەردەمە لە لایەک و دەقی نووسراوەکانی لینین، ترۆتسکی، بوخارین، پراوپراژنیسکی و باسەکان دەربارەی سیاسەتی ئابوری نوێ "نیپ" و پرۆژەی پیشەسازیکردنی سۆڤیەتی ساڵانی ١٩٢٨ و بۆ سەرەوە، هەموویان پێمان دەڵێن کە چینی کرێکار، لە ڕووی کۆمەڵایەتی و چەندایەتییەوە لەو ئاستەدا نەبووە کە بتوانێت "شۆڕشی کۆمۆنیستی" بەرپا بکات.
"... شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ نەیدەتوانی دەسەڵاتی سیاسیی بخاتە دەستی چینێک کە هەم لە ڕووی پێکهاتەی کۆمەڵایەتی و چینایەتییەوە کەمایەتییەکی کۆمەڵگەی ڕووسیای ئەو سەردەمەی پێکهێناوەو گەشەی مێژوویی نەکردووە و هەم هوشیاری دەربارەی شۆڕشی کۆمۆنیستی نەبووە.
حیزبی بەڵشەفیک، ئەگەرچی توانی لە پێوەرێکی بەرینی کۆمەڵایەتیدا، چینی کرێکاری ساوای ڕووسیا لە دەوری سیاسەت و ئامانجەکانی کۆ بکاتەوە، بەڵام سەرەڕای هەموو نییەت پاکی، سەمپاتی و دڵسۆزییەکی ڕابەرانی بۆ ڕزگاری چینی کرێکار و دروستکردنی کۆمەڵگەیەکی کۆمۆنیستی، نەیدەتوانی حیزبی ئەو چینە بێت و بە ناچاری دەبووایە خۆی تەسلیم بە ڕەوەندێکی مێژوویی بکات کە لە دەرەوەی، مەیل و خواست و ئیرادەی ئەو، یاساکانی گەشەکردنی هێزەکانی بەرهەمهێنان و پەیوەندییە ئابوری و ژێرخانییەکانی کۆمەڵگەی ڕووسیا بەسەریدا دەیسەپاند".

هاوڕێم، من کورتەی ئەو دوو بڕگەیە لە دوو مەسەلەدا دەبینم کە یەکەمیان نوێنەرایەتییە کە پارتی بەلشەفیک نەیانتوانی نوێنەرایەتی پڕۆلیتاری بکەن. دووەمیشیان ئەوەی کە بینای تەحتی و بینای فەوقی ئەو کاتەی کۆمەڵگەی ڕووسی بۆ دروستکردنی کۆمەڵگەی سوشیالیستی / کۆمۆنیستی لەبار نەبوو. (بە هیوام مەبەستەکەتم پێکا بێت، گەر وانییە تکایە بمبەخشە و واتێمەگە کە ویستوومە مەبەستەکەت بە چەواشەیی بگەیەنم بە خوێنەر).

سەبارەت بە یەکەمیان، وەکو لە سەرەوەش ئاماژەم پێکرد من باوەڕم بە نوێنەرایەتی کردن نییە، پێموایە بە ڕەغمی پڕژوبڵاوی ڕەوەندەکانی ئەنارکستەکان، بەڵام هێشتا لەسەر هەندێک پرسی بناغەیی هاوڕا و کۆکن کە لەوانە دەوڵەت و نامەرکەزیەت و هەروەها نوێنەرایەتی کردنە. ڕاڤەکردنەکەی سەرەوەت دەقاودەق قسەکەی من دەسەلمێنێت، کە نوسیومە نوێنەرایەتی دەبێتە هۆی دروستکردنی توێژاڵێکی جیا و کانێک بۆ گەندەڵی و بیرۆکراتییەت. بنچینەی دروستبوونی پارتی بەلشەفی هەندێک کێشە و گیروگرفتی ئەساسی بەخۆوە گرتوە کە ناوەندێتی مەرکەزی (بیرۆکراتییەت)، گواستنەوەی هۆشمەندی بۆ ناو کرێکاران، هەروەها نوێنەرایەتی کردنیان، بەشێکن لەو کێشانە. دیارە ئەم سێ مەسەلەیە زۆر پەیوەستن بەیەکەوە و یەک تەواوکەری ئەوی تریانن و بە بێ یەکدی ناژین ، هەر بەو شێوەیەش کزبوون و خاوبوونەوەی یەکێکیان، هێواشبوونەوە و سستبوونی ئەوانی تریانە. من دلنیام کە تۆش ئەمە دەسەلمێنێت چونەکە من باوەڕم وایە منیش و تۆش و مارکسیش و سەرجەمی ئەنارکستەکانیش (ببوورە مەبەستم ئەوە نییە کە ئێمە خۆمان بەرینە ئاستی مارکسەوە گەرچی تەقدیسیشی ناکەین) باوەڕمان وایە کە کرێکاران دەبێت خۆیان خۆیان ڕزگار بکەن، جا لە حاڵەتێکدا کە لە دەرەوەی خۆیان یاخود هەتا لە ناو خۆشیاندا نوێنەرایەتییان کراو شتیان بەسەردا فەرزکراو لە دیمۆکراسی ڕاستەوخۆ مەحرومکران، ئەوە سەرئەنجامەکەی بە بارێکی تردا دەشکێتەوە کە بە قازانجی کرێکاران ناگەڕێتەوە. نوێنەرایەتی کردن شتێکە و بەشداریکردنی ڕاستەوخۆ شتێکی ترە، ئیدی ئەمە لە بڕیارەکاندا بێت یاخود لە دەسەڵاتدا (مەبەستم دەسەڵاتی دەوڵەت یا دەسەڵات لە دەوڵەتدا، نییە)، بۆ ئەوەشی کە سیاسەتی نوێنەرایەتی کردن پشتگوێ بخرێت و کاری پێنەکرێت دەبێت پارت و ڕێکخراوە سیاسییەکان، هەر هەموویان پشتگوێ بخرێن و کاریا پێنەکرێت. شتێکی تر لێرەدا ئەوەیە کە من و تۆ چۆن چاوەڕوان بکەین گەیاندن بە ئامانجێک کە کۆمەڵگەی ئایندەیە کە دەسەڵاتی تیادا ون دەبێت، لە حیزبێکەوە کە دەسەڵاتی هەیە و باوەڕی بە دەسەڵات هەیەو مەرکەزییەت تیایدا بەرقەرارو یەکێکە لە خاڵە بناغەییەکانی کە لە بازنەیەکی زۆر کەم و تەسکدا بەکاری دەهێنێت، چۆن کە ئامانجەکەی بەدەستهێنا خۆی لەو دەسەڵاتە دادەماڵێت و بانگەشەی هەڵوەشاندنەوەی خۆی دەکات؟!!! وەکو پێشتر وتم لە ڕێگەی سوڵتەوە سوڵتە دروستدەکەیت نەک هەڵی بوەشێنیتەوە، لۆجک پێمان دەڵێت سوڵتە بەرە و سوڵتەی زیاترت دەبات.

سەبارەت بە خاڵی دووەمیان: کە بارودۆخ و بونییەی کۆمەڵایەتی و ئابوری ڕووسیا لەبار نەبووە بۆ دروستکردنی سوشیالیزم. ئەمە باسێکی زۆر سەرنجڕاکێش و دوور و درێژە، لە ئایندەیەکی نزیکدا دوای ئەم پرۆژەیە دەتوانین بێینەوە سەری. بەڵام من هەر زۆر بە کورتی لێرەدا دەڵێم، ئەم مەقولەیە ڕیشەکەی زۆر کۆنە و چەقبەستنی ئەم تیورەش بناغەکەی دابەشکردنی قۆناغی مێژوویی بەشەرییەتە بۆ پێنج قۆناغەکە کە ئا لێرەشدا بە پێی ئەم تیورە سوشیالیزم ناتوانرێت دروست بێت هەتا کۆمەڵگە بەم قۆناغانەدا تێنەپەڕن و نەگەنە قۆناغی کاپیتاڵیزم. ئەو خاوەنڕایانە وای دەبینن کە کۆمەڵگەی سوشیالیزم / کۆمینیزم بە تێپەڕبوونی بە قۆناغی کاپیتاڵیزمدا پێداویستییەکانی درستبوونی خۆی دەستەبەر دەکات. کە خودی ئەم ڕایە بە سوودی بورجوازی و سیستەمەکەیان گەڕاوەتەوە، بە درێژەدان بە تەمەنیان و نەهێڵانەوەی دەورێک بۆ خەڵکانی بەشخوراو و زەحمەتکێشە، جا ئیدی لە هەر یەکێک لەو قۆناغانەدا بووبێتن، ئەمە جگە لەوەی شەهادە و ئیمتیازی شۆڕشگێڕێتی دانە بە بورجوازی و پتەوکردنیانە بە لێخوڕینی باقیەکەی تری کۆمەڵگایە بەو ئاقارەی کە خۆیان دەیانەوێت. وەکو وتم من لێرەدا نامەوێت لەسەر ئەم باسە بدوێم دەیهێڵمەوە بۆ هەلێکی تر، بەڵام ئەوە سەرنجی منە لەسەر ئەو پرسە.

ئەنجامگیری.

هەوڵدەدەم هەر زۆر بە کورتی ئەنجامگیرییەک لەسەر پوختەی ڕاوبۆچوونەکانم بکەم.

زەمان و زەمینەکان لە گۆڕانکارییەکی زۆر بەپەلە و گەورەدا بوون بە تایبەت لە دوای شەستەکانی چەرخی ڕابوردوەوە، هەر لەبەر ئەمەش گەلێک لە سەرجەمی مەسەلەکانی گۆڕیوە و داخوازییەکانی کرێکاران و زەحمەتکێشان هەر لەو ڕەوتەدا لە گۆڕانێکی سەرومڕدا بوون. کرێکاران، پرۆلیتاریا یا گەر هەر هەمووی ناوی لە سەدا ٩٩کەی لێبنێن وەکو چینێکی موتەجانس نەماونەتەوە، گەرچی هەر هەمووی گیرۆدەی دەستی نەگریسی ڕژێمی سەرمایەداریە و هەر هەمووشیان بەرژەوەندیان لە نەمان و لەناوچوونی ئەو سیستەمەدایە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا چاوەڕوانکردنی مانگرتنێکی سەرومڕی درێژخایەنی هەر هەموو خەڵکەکە نەک لەسەر ئاستی ئەوروپا، ناوچە و چەند وڵاتێک، بەڵکو لەسەر ئاستی وڵاتێکی ئەوروپیش، کارێکی تا ڕادەیەک ئەستەمە. دیارە ئەمەش هۆ و هۆکاری خۆی هەیە کە باسکردنیان لێرەدا جێگای نابێتەوە. لەو کاتەوەشی وەکو دەڵێن بیر و هزری سوشیالیزم / کۆمۆنیزم بووەتە پرسێکی زانستیانە و بەدیلێکی تەواوی ژیانی ڕۆژانەی خەڵکییە لە کۆمەڵگەی ئایندەدا، هەوڵ و کۆششێکی یەکجار زۆری بۆ دراوە و هەر لەو ڕۆژەشەوە گەرچی ئامارێکی فەرمیمان لەبەردەستدا نییە بەڵام دەتوانرێت مەزەنەی ئەم ژمارەی قوربانییەکانی، بە سەدەها ملیۆن بکەین هەر لە زەرەری ڕۆحی و جەسەدی و تیاچوون و زەدەبوون و هەڵکەنران لە شوێنی خۆ و ڕەوکردنی زەرووری و ئیبادەکردنی زیندەوەر و گیانلەبەر و سروشت و... لەگەڵ بەراورد بە هەموو ئەمانەش کێشەکەمان، ئایندەی گەیشتنمان بەو کۆمەڵگەیە، لەبری نزیکبوونەوەی، دوور کەوتۆتەوە، دیارە ئەمەش هۆی خۆی هەیە.

لە هەمان کاتیشدا لە ماوەی ئەم سەدەو نیوەی ڕابوردووەوە ڕووداوەکان، ئەزموونەکان، بەسەرهاتەکان هەر هەموویان ئەوەیان بۆ سەلماندین کە هەر هەموو ئەو ڕێگایەنەی کە گیراونەتەبەر بۆ باشکردنی ژیانی خەڵکی، یا هێنانی کۆمەڵگەی ئایندەمان، یا هەر هیچی نەگۆڕیوە یا شتێکی زۆر کەم. هەر بۆیە ڕێگاکانی کودەتای سەربازی، میلیتەری، مەدەنی، پەرلەمانتاری، جەنگی پارتیزانی، کار و چالاکییەکانی پارت و حیزبەکان بە هەموو چەشنەکانیانەوە - کە من هەر هەموویان بە کودەتا دەزانم - زیاتر بۆ لەباربردنی ڕاسەوخۆ یا ناڕاستەوخۆی ڕاپەڕینەکان، هەوڵە شۆڕشگێڕییەکان بووە، نە شتێکی تر.

بەڕای من لە چەرخی ڕابوردوودا دوو ڕەدەی گەورە (دژە شۆڕش، بەرپەرچدانەوە) ڕوویدا کە یەکەمیان ڕەدەی بەلشەفیکەکان بوو کە تا ئێشتاش ئاسار و شوێنەواری هزری و عەمەلیشیان لەسەر جیهان هەر ماوە. دووەمیان ڕوودانی "شۆڕشی" ئێران بوو کە نەک هەر سەرتاپای وڵاتێک یا ناوچەیەک بەڵکو هەموو دنیای گۆڕی، کە بووە بنکەیەک لە سەرکەوتنی موجاهیدین لە ئەفغانستان، ناردنە دەرەوەی "شۆڕش"، دروستبوونی حیزبە ئیسلامییەکان لە ناوچەکەدا و هەڵسانی ئەمیر و مەلیکی وڵاتانی میرنشینەکان، لە مقابیلی ئێراندا، بە زیندووکردنەوەی سەلەفی و وەهابی و ئیسلامی توندڕەو و بەهێزکردنیان. ئەمەش نەک هەر ئێستا و زیاتر لە چارەکە سەدەیەکە پێوەی دەناڵێنین، بەڵکو لەوە دەکات کە تازە لەسەرەتادا بێت.

ئەو سەرەتایەی سەرەوە من دەگەیەنێتە ئەو سەرئەنجامەی کە دوو پرس، دوو کێشە لە خلالی ئەم ماوە دووروو درێژەدا فەشەلیان هێنا بەڵام کارەساتە جەگبڕاوەکە لێرەدا ئەوەیە، لەگەڵ ئەوەشدا کە ئەم حەقیقەتە دەزانیین کەچی هەر لە سەری دەڕۆین و دووبارە و سەدبارەی دەکەینەوە (ببوورن هاوڕێیان ڕووی دەمم لە ئێوە نییە). یەکەمیان کارکردنی حیزبیانە یا ئامرازی حیزب هەر جۆرێک بێت فەشەلی هێنا و دڵنیایی ئەوەی کردم کە کۆمەڵگەی ئایندە لەو ڕێگایەوە

دروست نابێت، بگرە کۆسپێکی گەورەشە لەبەردەمیا. دووەمیشیان "دەوڵەت" هەر چەشنێک ببێت، هەر ناوەڕۆکێکی هەبێت، دەتوانرێت بیبێت، بەڵام ناتوانێت لە ڕێگایەوە بگەینە کۆمەڵگەی سۆشیالیزم / کۆمۆنیزم. ئەزموونەکان ئەمەشی سەلماند، گەرچی هاورێ مارکسیەکانمان، خاڵی تێشکانی ئەمە بۆ جۆر و ناوەڕۆکی پارتە سیاسییەکان دەگێڕنەوە، نەک خودی دەوڵەت و سروشتە فاشی و توندوتیژییەکەی.

هەموو ئەمانە ئەو پەیامە بە من دەدەن کە ڕێگەی سێیەم هەیە بۆ گەیشتن بەو کۆمەڵگەیە، کە ڕێگەی ناسوڵتەوییە (نەگرتنەبەری دەسەڵاتە) کە گرتنەبەری ئەم ڕێگایە هەر لە سەرەتاوە زەرووره بۆ گەیشتن بە ئامانج. لۆژک و بەسەرهاتەکان، ئەوەیان نیشانداوە توندوتیژی توندوتیژی زیاتر بە دووی خۆیدا دەهێنێت، دەوڵەتێک لە دەسەڵاتی مەرکەزی و زەبت و ڕەبتی حیزبیانەوە دروست ببێت، گەر بەرەو دەسەڵاتێکی توندوتۆڵ تر و زەبت و ڕەبتێکی زیاتر نەڕوات، هەرگیز بەرەو نەهێڵانی دەسەڵاتی نابات جا لەم حاڵەتەشدا، هەموو هەوڵ و ئامانجەکان لەبار دەبات.

باشترین ڕێگای نادەسەڵاتی، ناناوەندگەرایی: گروپە لۆکاڵییەکانە، شووراکانە، کۆمۆنۆکانە، لەناو هەناوی ئۆرگانە جیا جیاکانی کۆمەڵگەدا. دیمۆکراسی ڕاستەوخۆ و ئەنجامدانی چالاکی ڕاستەوخۆ (Direct Action) بناغە و ڕۆح و هزری ئەو لیژانانەیە، کە ڕۆژگار و ڕووداوەکان کارایی چالاکی ڕاستەوخۆیان نیشان داوە تا ڕادەی ئەوەی لە ئەنجامدانی کارێکی ڕاسەوخۆدا کە لە ماوەیەکی کورتدا ئامانجێکی بەجێهێناوە، لانیکەم لە سیستەمی پەرلەمانتاریدا، وەختی نێوانی پەرلەمانێک و پەرلەمانێکی تر دەخایەنێت بۆ گەیشتن بە هەمان ئامانج.

یەکخستنی یا یەککەوتنی خەڵکانی ناو گروپەکان، لیژانەکان، شووراکان مەسەلەیەکی تیوری هزری نییە و لەسەر ناوەڕۆکی کتێبەکان و پرسە تیورییەکان و شتەکانی کە لە ئاسماندا باسی لێدەکرێت، ئەوان لەسەر ئەوانە یەکناگرن، بەڵکو لە سەر بناغەی پێداویستییەکانی ڕۆژانەیان، داخوازییەکانیان هەرچی کە خۆیان بزانن بۆیان باشە و دەبێت بکرێت یەکدەگرن. ئەمەش کارێکی زۆر عەمەلیانەیە و هەرە زۆرەکەمان لە دەوری خۆی کۆدەکاتەوە، بەرژەوندییەکانیشی کە دواتر دەچنرێتەوە بۆ هەمووانە وەکو چۆن بڕیارەکان لە ڕێگای هەمووانەوە دراوە و دەدرێت کە دیارە لێرەشدا ئیمتیازاتی تاک و ئەشخاس ون دەبێت، هەر بەم شێوەیەش بیرۆکراتییەتیش لەنێودەچێت.

دیارە ئەمە سەرەتای ئەنجامدانی چالاکییەکان و خۆڕێکخستنیانە لە گروپێکی، لیژنەگەلێکی، ناقوچکەیی، ناهیراشی بێ سەرکردەییدا. هەنگاوی ئاییندە داگیرکردن و دەستبەسەراگرتنی ئەوەی کە لەو کاتەدا دەتوانرێت بکرێت و زەرورەی ئەو کاتەیە، تاکو بخرێتە ژێر دەسەڵاتی کۆمۆنێتییەکەوە، ئیدی ئەو شوێنانەی کە دەستیان بەسەردا دەگیرێن دەوڵەتی بن یاخود ئەهلی. هەموو ئەمانەش بە دیمۆکراسی ڕاستەوخۆ بڕیاری لەسەر دەدرێت، کردنی کارەکانیش خۆبەخشانە و دوور لە دەرکردنی ئەوامیر و کردنی ئامۆژگاری و ئیرشاداتە. لە هەمان کاتیشدا تەنسیقکردنی کاری ناوکۆییە لەگەڵ گروپ، لیژنەگەلێکی تردا لە گەڕەکەکانی تر، هەموو شارەکە بە دەرەوەشیان، ناوچەکە تا دەگاتە ئاستی ئەوەی کە پێی دەڵێن وڵات.

بەم شێوەیە کارەکان لە برەو و پێشەوەچووندا دەبێت و سەرئەنجامێکی باشی دەبێت و ئەمەش لە خۆیدا دەبێتە دەسەڵاتێک و وردە وردە، ڕۆژ بە ڕۆژ جێ پێی دەسگە بیرۆکراتییەکان شلۆق دەکات و خۆیان جێگایان دەگرنەوە، واتە کۆمۆنێتییەکە، خەڵکانی ناو کۆمۆنێتییەکە هەموو شتەکان، بڕیارەکان هی خۆیان دەبێت. هەر شاد و سەرکەوتوو بیت.

- بەشی سێزدە -

سەلام عارف:

هاوڕێیان ئەم کاتەتان شاد، وا من جارێکی دی دێمەوە نێو باسکاریەکەمان دەربارەی (مەسەلەی دەوڵەت)، هیوادارم بەشدارییەکەم سوودمەند بێت.

بەر لە چوونە نێو باسی پرسەکە (دەوڵەت)، پێمخۆشە بڵێم (من دەزانم، کە ڕاستی و دادپەروەری ڕێژەیین، لەتەک ئه وەشدا من لەتەک ڕاستیدام و بەلامەوە گرنگ نییە کێ دەیڵێت، هەروەها لەتەک دادپەرویشدام و بەلامەوە گرنگ نییە ،کێ لێی سودمەند دەبێت) ململانێی نێوان ئازادی و دەسەڵات (ئۆتۆریتە) ڕوناکتریین دەربڕینە لە کێشمەکێش و ململانێنی نێوان دەسەڵاتخوازیی و دژەدەسەڵات، دەسەڵاتخواز؛ ئۆتۆرێتیخواز و نێوەندیخوازە، دژەدەسەڵاتیش هاوبە شیخوازی ئازادیخوازە.

(باکۆنین) دەربارەی ئازادی وتوویەتی "ئێمە ئازادی بەوەدا دەناسینەوە، کە تاکە دروستکاری ڕەوای بناغەی هەموو ڕێکخستنەکانە، ئیتر ئەو ڕێکخستنە ئابووری بێت، یان ڕامیاریی هیچ جیاوازی نییە، ئێمە ناڕازیین لە هەموو ئەو شتانە، کە لە دوورەوە، یان لە نزیکەوە پەیوەندیان بە (سۆسیالیزم، یان کۆمونیزم)ی دەوڵەتییەوە هەیە". *

"تاکەکان، یان هەروەزییەکان ئامانجیان هەرچیەک بێت، دەبێت بە ئازادی ڕەها سوودمەند و خۆشحاڵبن ".

لەتەک ئەوەشدا، کە (ئەنارکیزم) بزوتنەوەیەکی یەکڕا و یەککردار نەبووە و نییە، بەڵام هەمیشە، بیروبۆچوونیان ده ربارەی ئازادی وەک ئەو بیروبۆچوونەی (باکۆنین) بووە، ئەوە نەبێت دەسەڵاتخوازەکان دەربارەی ئازادی هیچیان نه گوتبێت، بەڵێ گوتوویانە، بەڵام ئەوان ئازادی ڕەهایان لە دەسەڵاتی ڕەهای دەوڵەتدا بینیووە.

مرۆڤ بەپێچەوانەی دەوڵەتەوە بوونەرێکی کۆمەڵایەتییە، هەرچەندە، دەوڵەت لەنێو هەموو جومگەکانی کۆمەڵگەدایە، بەڵام بەپێوانەی بەها مرۆییەکان، دەوڵەت وەک مرۆڤ کۆمەڵایەیی نییە، زیندوویی و کۆمەڵایەتیی مرۆڤ و لاشە ساردی و نا کۆمەڵایەتیی دەوڵەت دژ بەیەکن و دانوویان پێکەوە ناکوڵێت.

دەوڵەت، جگە لە دڕندەیی و بێبەزەیی، توانیویەتی، مرۆڤ فێری ئەوە بکات، کە (هەبوون avoir بخاتە جێگەی بوون être) بەواتەیەکی دی وای لە مرۆڤ کردووە، خۆشویستنی خاوەندارێتی بخاتە جێگەی هەموو بەها مرۆییەکان. خۆشویستنی خاوەندارێتی، واتای خۆشویستنی دەسەڵاتی دەوڵەتیش دەبەخشێت، جا ئەگەر ئەو ڕستەیە ئاواهیش بنووسین، کە مرۆڤ (هەبوونی دەسەڵاتی دەوڵەت بخاتە جێگەی بوون) بەواتەیەکی دی وای لە مرۆڤ کردووە، خۆشویستنی دەسەڵاتی دەوڵەت بخاتە جێگەی هەموو بەها مرۆییەکان.

ئەوەش لەخۆیەوە نەهاتوو، بەڵکو هێنراوە، دەیان سەدەیە دەسەڵات مرۆڤ بە ئاوەزی مەزنیی و پیرۆزیی (دەسەڵات) پەروەردە و خۆشەدەکات، وەهای لە مرۆڤ گەیاندووە، کە دەسەڵاتی دەوڵەت ڕێخەرێکی نایاب و بێوێنەی کۆمەڵگەی مرۆڤایەتییە، بەبێ ئەو ڕێکخستنە ژیانی مرۆڤەکان دەبێتە ژیانێکی پڕ لە گەڕەلاوژێ و هەراوهوریا و گێرەشێوێنی، ئه وانەش کە دژ بەو جۆرە ڕێکخستنە دەوڵەتییەن، ئاژاوەچی (فەوزەوی)ن و بڕوایان بەهیچ دەسەڵاتێک و ڕێکخستنێک نییە و ڕازی نیین، ئەو دەوڵەتخوازانە درۆزن و ساختەچیین، ئەوان ئەوە دەشارنەوە، کە تیۆریسیۆنانی ئازادیخوازیی (ئەنارکیزم) بەتایبەتی (پرۆدۆن) و (باکۆنین) چەندین جار باسی دەسەڵات و ڕێکخستنیان کردووە، بەڵام کام دەسە ڵات؟ کام ڕێکخستن؟ (پرۆدۆن) باسی دەسەڵاتی ئابووریی کردووە و زۆر جار وتوویەتی "ئێمە دەسەڵاتی ئابووریی دەخه

ینە جێگەی دەسەڵاتی ڕامیاریی" دەبێت ڕێکخستن؛ خۆڕێکخستن و خۆبەڕێوەبردنی لە خوارەوە بۆ سەرەوە بێت، بەو مە رجە لە ئازادییەوە سەرچاوەیگرتبێت. (باکۆنین)یش بەهەمان شێوە باسی ڕێکخستنی کردووە و دژی ڕێکخستنی لە سەرە وە بۆ خوارەوە بووە، هەروەها باسی (لایەنی کەمی دەسەڵاتی شۆڕشگێڕ)ی کردووە، لای ئەو لایەنی کەمی دەسەڵاتی شۆڕشگێڕ، بوونی هاوبەشییەکان و لیژنە هەمئاهەنگیەکان بوون، نەک حکومەت!

ساڵی ١٨٤٨سۆسیال دیموکراتیی ئەڵمانی، لە سەردەستی (کارل مارکس) و (فریدرک ئەنگلس) داهێنانێکی نوێیان ئاخنییە نێو هزری سۆسیالیستییەوە، ئەویش (بە دەوڵەتیکردنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان) بوو، گەر لە نزیکەوە بڕوانینە ئەو بیرۆکە و بچینە بنجوبناوانییەوە، بۆمان دەردەکەوێت، لەوە زیاتر نییە، کە دەوڵەتی سەرمایەداران (کۆمەلێک) بکرێتە دەوڵەتی سەرمایەدارێک (پارت و دەوڵەت).

هەر زوو گەرماوگەرم ئازادیخوازەکان هاتنەدەست و دژی ئەو داهێنانە سەرسوڕهێنەرە وەستانەوە و (پرۆدۆن) و (باکۆنین) دژ بەوە (بەهاوبەشیکردنی ئامرازەکانی بەرهەمهێنان)یان پێشنیارکرد، ماوەی چەندیین ساڵ دژایەتی نێوان ئەو دوو بیروبۆچوونە بووە بابەتی سەرەکی دەمەقاڵێیەکانی کۆنگرەکانی ئینتەرناسیۆنالی یەکەم، بەتایبەتی کۆنگرە ی(لاهای) و (بیرن) و (برۆکسل).

بەو جۆرە بزوتنەوەی سۆسیالیستی بەسەر دوو فێرگەدا دابەشبوو ، یان باشتر بڵێم دوو تەوژم و ڕەوتی سەرەکی، تە وژمی ڕێکخستن و بەڕێوەبردنی دەوڵەتی لەلایەک، لەلایەکەی دیکەوە، تەوژمی خۆڕێکخستن و خۆبەڕێوەبردنی نادەوڵەتی لە خوارەوە بۆ سەرەوەی ئازادیخوازانەی هاوبەشییە کرێکارییەکان، ئەمیان سوککردنی هەیبەتی دەوڵەت، ئە وی دیان بە پێچەوانەوە، لە دەوڵەتی سەرمایەداردا (نان و کار و ئازاد)یش دەکەونە دەست دەوڵەت، دەبێت ڕەشوڕووتە کە زەلیل و داماو چاوی لە دەستی بەزەیی دەوڵەت بێت، بەڵکو پارتی خاوەن ئیمتیاز، بەزەیی بتلێسێتەوە و بەزەیی بە حاڵیاندا بێتەوە.

ئەو دەوڵەتخوازانە قیرسچمە بوون، هەر لەسەر بیرۆکەکەیان سوور بوون ، هەر جارە و فێڵ و ڕاوەڕێویەکیان دەکردە بەهانە بۆ بوونی دەوڵەتەکەیان، بەپێچەوانەوە (پرۆدۆن) بەردەوام چاوی بە بیرۆکە هاوبەشیەکەدا دەخشاندەوە، تا لە جەرەیانی ئەو چاوپیاداخشانەوەیەدا، گەیشتە ئەو ئەنجامە، کە نابێت ئامرازەکانی بەرهەمهێنان بکرێنە موڵکی هاوبەشیەکان، چونکە مەترسی دروستبوونی جیاوازی و ئیمتیاز دەخوڵقێنێت، بەڵکو دەبێت ئامرازەکان، بەپێی پێویست بۆ کاتێکی دیاریکراو بەدەست هاوبەشییە بەرهەمهێنەرەکانەوەبن، لیژنە هەمئاهەنگیەکان بتوانن لێیان وەربگرنەوە، ئە و لیژنە هەمئاهەنگیانە لە هەرچی ئاستێکدا بن، کاری دابینکردن و دابەشکردن و دەفتەرداریان لە ئەستۆیە، ئەو لیژنانە ڕۆڵی حکومەت دەبینن، بەڵام حکومەت بە واتا باوە سەرمایەداریکەی نا، ئەو لیژانە هەموویان زادەی هە ڵبژاردنی لە خوارەوە بۆ سەرەوەن، واتە هەڵبژاردنی ڕاستەوخۆ، یان باشتر بڵێم دیموکراتی ڕاستەوخۆ.

من جەخت لەسەر ئەوە دەکەمەوە، کە هەر کەسە ئازادە و ئارەزووی خۆیەتی، کە بۆ باسکارییەکەی چ فۆرمێکی دەوڵەت هەڵدەبژێرێت، بەڕای من هیچ لە نێوەڕۆکی باسەکە ناگۆڕێت،چونکە دەوڵەت، هەر دەوڵەتە (مالاتستا) واتەنی "ئەم دەوڵەت لەوی دی دەچێت، ئەوی دیش لە دانەیەکی دیکە دەچێت".

من بەشبەحاڵی خۆم فۆرمی (دەوڵەتی سەرمایەدار) هەڵدەبژێرم، چونکە کەمێکی لێدەزانم، جگە لەوە دەربارەی باسەکە مان، تاقیکردنەوەکانی ڕوسیا، بەر لە شۆڕش، کاتی شۆڕش و دوای شۆڕشیش، گەلێک بەڵگەی حاشاهەڵنەگریان بەدە ستەوەداوە.

پێشتر باسمکرد، کە دەسەڵات، بە چ گیانێک مرۆڤ پەروەردە و خۆشە دەکات، لەبەرئەوە سەیر نییە، گەر تارادەیەک دەوڵەتخوازی لەچاو ئازادیخوازیدا پەسەندتر بێت.

بیرۆکەی (دەوڵەتی سەرمایەدار) نەک هەر نەپوکایەوە، بەڵکو سۆسیال دیموکرات لە ئەڵمانیا و ڕوسیا گەیاندیانە لووتکە، لە ئەڵمانیا باڵی (کاوتسکی)** و لە (روسیا)ش باڵی (بۆلشەڤیک - لینین).***

سەرەتای سەدەی بیست، لە روسیا بە جۆرێک بزوتنەوەی خۆبەخۆیی کرێکاران لە هەڵکشاندابوو، کە (لینین) ناچاربوو دەربارەی ڕاپەڕینی (مۆسکۆ ١٩٠٥) بڵێت "کرێکاران سەد جار لە ئێمە چەپڕەوتر بوون"، لە ساڵی ١٩٠٥ بە دواوە، کرێکاران کارگەکانیان داگیردەکرد، جوتیارانیش زەوییەکانی خۆیان بەخۆیان بەڕێوەدەیانبردن **** لەولاشەوە پارتە ڕامیارییەکان کەروێشکە خەویان دەکرد، ئەو دەمە بەتایبەتی ١٩١٧ بۆلشەڤیکەکان بەهێزترین ڕێکخراوبوون و خاوەنی ڕێکخستنێکی خاوەن دسپلینێکی پۆڵایین بوون و لە هەموو ئەوانی دیکە ئامادەتربوون و ئاگایان لە دۆخە ڕامیاریەکە بوو، بەتایبەتی (لینین) و (ترۆتسکی). (بۆلشەڤیکەکانەکان) دەیانزانی، کەوا خەریکە هێدی هێدی کار لە کار دەترازێت و تا دێت تینی هەڵکشانە شۆڕشگێڕەکە بەهێزتر دەبێت و کۆڕە کرێکارییەکان هەموولایەکیان گرتوتە وە و بونەتە مەترسییەکی گەورە لەسەر دەسەڵاتی ڕامیاریی و چارەنووسی پارتەکان، چونکە هەلومەرجەکانی خەباتی کۆمەڵایەتی، بارێکی ڕامیاریی سەیری هێنابووە ئاراوە.

لەلایەکەوە دەسەڵات تۆقیبوو، لەلاکەی ترەوە پارتە ڕامیارییەکان، بەتایبەتی لە هەموویان بەهێزتر (بۆلشەڤیکەکان) واقوڕماو و داماو بە دوای چارەییکی ڕامیارییدا دەگەڕان، لەتەک هەموو جیاوازییەکاندا، ئاڕاستەوخۆ حەز و ویستێکی ڕامیاریی هاوبەش لایەنە ڕامیاریەکانی بەیەکەوە گرێدابوو، بەڵام هیچ لایەکیان لە ترسا ئەو نهێنییە ڕامیاریەی نەدەخستە ڕوو، جەماوەر خۆی هەستی بەوە کردبوو، کە تەنها باڵە و دەبێت لە خۆڕێکخستن و خۆبەڕێوە بردندا بەردەوامبێت،جگە لە بۆلشەڤیکەکانەکان پارتەکانی دی هیچ سەنگێکی ڕامیاری و جەماوەری ئەوتۆیان نەبوو پارسەنگی هێزەکان بەلایەکدا بخەن، ئەوەی مابوو دەسەڵاتی ڕامیاریی و بۆلشەڤیکەکانەکان بوو.

تا دەهات ئامێری داپڵۆسین بەهێزتر و بە زەبرتر دەبوو، خەفەکردنی بزوتنەوەی کرێکاران، بەشێک بوو لە پلانی بۆلشەڤیکەکانەکان، ئەوان ئەوەیان دەزانی، کە بەکۆڵی کرێکارانەوە نەبن ناگەنە دەسەڵاتی ڕامیاریی، لەبەرئەوە دە بووایە بەبێ خشپە بارە ڕامیارییەکە بقۆزنەوە، دانا و زاناترین کەسی ڕامیاریی ئەو کاتە (لینین) بوو، ئەو دەیزانی لە کوێوە و چۆنچۆنی بچێتە ژوورە و چۆنچۆنیش بێتە دەرەوە، ئەو دەیزانی بەبێ ژێردەستەکردنی سۆڤیەتەکان هیچ بە هیچ ناکرێت، لەبەرئەوە لەوێوە دەستیانپێکرد، لای کەسمان شاراوە نییە، کە (لینین) بۆ تێپەڕکردنی هزری (دە ستبژێری هۆشمەندی شۆڕشگێڕ) لە پەڕتووکە بەدناوەکەیدا (ماالعمل) چ گاڵەیەکی بە خەباتی خۆبەخۆیی سەندیکایی کرد، بەڵام بۆ دەستبەسەرکردنی سۆڤیەتەکان پەشیمانبووەوە لە دژایەتیکردنی خەباتی سەندیکایی، داوا لە بۆلشەڤیکەکانەکان دەکات بچن لە سەندیکاندا کاربکەن، بۆ ئەو مەبەستەش بابەتی (ئایا دەشێت بۆلشەڤیکەکانەکان لە سەندیکاکاندا بەشداربن) دەنوسێت، تەنانەت فەتوای ئەوەش دەدات، کە دەتوانن لە کۆنەپەرسترین سەندیکادا کاربکەن. هێندەی نەبرد، کە بۆلشەڤیکەکانەکان لە زۆرێک لە سۆڤیەتی کارگەکاندا جێگەی خۆیان خۆشکرد، هەنگاوی یەکەمی پلانی پووچەڵکردنی سۆڤیەتەکان ئەوەبوو، خۆشی واتە (لینین) بۆ تەواوکردنی پلانەکە، واتە بەشی دووەمی پلانەکە لە کاتی گەڕاندنەوەیدا بۆ روسیا لە شەمەندەفەرەکەدا،ئەو دروشمانەی داڕشت "کارگەکان بۆ کرێکاران، زەوییە کان بۆ جوتیاران ، ڕاوەستانی جەنگو ئاشکراکردنی نهێنییەکانی" .

ئەو کاتە زۆر کەس بەتایبەتی (ئازادیخوازەکان) باشدەیانزانی، کە ئەو دروشمانە دروشمی بیروباوەڕی نیین، دروشمی تاکتیکیین بۆ نزیکبوونەوە لە دەستخستنی دەسەڵات، با کەمێک لە نزیکەوە بڕوانیینە ئەو دروشمانە (کارگەکان بۆ

کرێکاران و زەوی بۆ جوتیاران) ئەو دروشمە تەواو جێگەی گومانە بۆ لەو کاتەدا بەرزکرایەوە، مەگەر ژمارەیەکی زۆر لە کارگە و کارخانەکان بە دەست خۆرێکخستن و خۆبەڕێوەبردنی کرێکارییەوە نەبوون؟ لە بواری کشتوکاڵیشدا،هەر بەو چەشنە نەبوو؟******

ئەوان گەر مەبەستیان بە حیزبیکردن، یان بە ڕامیاریکردنی کۆڕە کرێکارییەکان نەبوو ئەی چیبوو؟ بەڵێ هەر ئەوە بوو،چونکە هیچ حیزبێکی ڕامیاری یا دەسەڵاتێکی ڕامیاری، بوونی دەسەڵاتێکی ئابووری کرێکاری لە پاڵ دەسەڵاتەکە ی خۆیدا پەسەندناکات.

بەداخەوە ئەو دەمە، لەبەر کەمی تاقیکردنەوەی هەڵخەڵەتاندنی سۆسیالیستی دەوڵەتییدا و****** لەبەر دەستبە رنەدان لە شۆڕش و وەفایی بۆ دەستکەوتەکانی، ئەو دروشم و هەڵوێستەی بۆلشەڤیکەکانەکانیان بە پاڵپشتێکی مەزنی پرسەکەی خۆیان زانی، لەبەرئەوە ڕێگەیان لە بۆلشەڤیکەکانەکان نەدەگرت لەوەی خۆیان نزیکبخەنەوە، ئەوەش هەلێکی گەورە بوو بۆ بۆلشەڤیکەکانەکان، تا خۆیان بکەنە نێواخنی سەندیکاکان و سۆڤیەتەکان.

کرێکاران بە گەرمییەوە پێشوازی دروشمی ڕاگرتنی جەنگیان کرد، چونکە جەماوەر تەواو هەراسان و ماندوو و برسی دە ستی ئەو جەنگە بوو، وەهاش دەیانڕوانیە ئەو جەنگە، کە مەترسییەکی هێکجار گەورەیە بۆ شۆڕش، ئەو دروشمەشیان بە پشتگیری زانی و قبوڵیانکرد.

لەڕاستیدا من ئەو ڕێگەیە بەخۆم نادەموو بڵێم (لینین) و بۆلشەڤیکەکانەکان لەڕووی تیۆرییەوە دژی خودی کۆڕی کرێکاری بوون، بەڵام وەکو پێشتر وتم، ئەوان خوازیاری کۆڕی ڕامیاریی کرێکاریی بوون و حەزیان لە چارەی کۆڕی ئابووریی کرێکاریی نەبوو، ئا ئەوەیە ڕەچەڵەکی پرسەکە، ئەوان ئەوەیان دەزانی، کە کۆڕی ئابووریی کرێکاریی لە بە ڕژەوەندی گۆڕان و شۆڕشی ڕامیاریی نییە، بەڵکو لە بەرژەوەندی شۆڕشی ڕیشەییە (شۆڕشی کۆمەڵایەتی). بۆلشەڤیکەکانەکان عەوداڵی شۆڕشی ڕامیاری بوون، نەک کۆمەڵایەتی، ئەوان هەرچی بۆنی گۆڕانی کۆمەڵایەتیی لێبهاتایە لێیدەترسان.

جارێکی دی دەیڵێمەوە، کە کرێکاران ئاشنای هەڵخەڵەتاندن و پاشقولی (سۆسیالیستی، کۆمونیستی) نەبوون و سادە و ساویلکە و بە وەفابوون بۆ هەڵکشانی شۆڕشگێڕی و دەستکەوتەکانی، ئەمانە بوونە هۆکاری سەرەتایی و سەرەکییەکان بۆ سەرکەوتنی هەنگاوی یەکەمی پلانەکەی بۆلشەڤیکەکانەکان، ئەوەبوو بۆلشەڤیکەکانەکان خۆیان خزاندە نێو سە ندیکاکان و سۆڤیەتەکانەوە توانیان ئاڕاستەکە کۆمەڵایەتییەیان بگۆڕن بە ئاڕاستەیەکی ڕامیاریی، واتە دایانماڵیین لە ماهییەتە چینایەتییەکەیان بۆلشەڤیکەکانەکان هەرچیان بۆ دەکرا کردیان، بەشە مەترسیدارترەکەیان هەڵگرت بۆ دوای دەستخستنی دەسەڵاتی ڕامیاریی. بۆلشەڤیکەکانەکان هەرچی کون و کەلەبەری شۆڕشە ڕامیارییەکەی خۆیان هەبوو، بە خەتای کرێکارانیان دەزانی، لەبەرئەوە دوای وەرگرتنی دەسەڵات بەگیانی تۆڵەکردنەوە مامەلەیان لەتەک کرێکاران و جوتیاران دەکرد.

ڕاستەو نکۆڵی لەوە ناکرێت، کە سوپای سپی هێزێکی کۆنەپەرستی دڕندە و وێرانکار بوو، بەکرێگیراوی بۆرسەی (پاریس) و سەرمایەدارانی ناوە و دەرەوە بوو، دەسەڵات لەتەکیدا لە جەنگێکی خوێناوی سەختدا بوو، بەڵام لەتەک ئەوەشدا، ئەو دەسەڵاتە هەرچاوێکی لەسەر هێزی سۆڤیەتەکان بوو و لێیان تۆقیبوو، چونکە دەیزانی، کە ناتوانێت لە پاڵ ئەواندا مێخەکانی خۆی قوڵ دابکوتێت، دەبووایە سەریان بەگۆمدا بکات، دەسەڵات زیاتر لەوانە دەترسا:

- سۆڤیەتەکانی (مۆسکۆ - کرۆنشتات - پترۆگراد).

- بزوتنەوەی هەرەوەزیی جوتیارانی ئۆکرانیا، ناسراو بە بزوتنەوەی (ماخنۆڤیستی).
- ئازادیخوازەکان (ئەنارکیستەکان).
- بەرهەڵستکارییەکەی نێو پارت،بە پێشڕەوی (ئەلکسندرا کۆلنتای).

لەبەرئەوە بە یاسا بنەڕەتییەکان سۆڤیەتەکانی هەڵدەوەشاندەوە و لە جێگەکانیان لیژنەی حیزبی و سەندیکای سووریان دادەنا، هەر بەرهەڵستییەک ببوایە لە خوێنی خۆیدا دەیانگەوزاند، بۆ نمونە قەسابخانەی (کرۆنشتاد و پترۆگراد).

هەرچەندە سوپاکەی (ماخنۆ) لە پێش سوپای سوورەوە دژی دژە-شۆڕش و هێزەکانی ئاڵمان و نەمسا ئازایانە دەجەنگا و قوربانیدەدا، بەڵام دەسەڵات، هەر لێیی ڕازینەبوو، چونکە بەگەلکاریی بەرهەمەکانیان بەرهەمدەهێنا و داوای بە کۆمونیستکردنی زەوییەکان و بەرهەمێنان و دابەشکردنیان دەکرد.

ئازادیخوازەکان بە ژمارە لە روسیا هێزێکی مەزن نەبوون، بەڵام کاریگەری گەورەیان لەسەر ڕوداوەکان دانابوو، تاکە هێزبوون، کە لەتەک بزوتنەوەی خۆبەخۆیی کرێکاران لە سۆڤیەتەکاندا تێکەڵبوون و ڕۆڵی بەرچاویان هەبوو و لە لایەنگرانی شۆڕش بوون، لە پترۆگراد و کرۆنشتاد لەتەک کرێکاراندا شەونخونیان دەکێشا، تا هێزی دژە-شۆڕش بۆ لێدانی سۆڤیەتەکان و پەکخستنی بەرهەمهێنان دەرفەتی دەستنەکەوێت. ئەوان لەتەک ئەو هەڵوێستەشیاندا،لە هە موولایەک ئاگاداریان دەدا و خەڵکیان لە مەترسی دەسەڵاتی پارتی ئاگاداردەکرد، کە شۆڕش بەرەو مەرگەساتێکی گە ورە دەبات و ڕۆشنیاندەکردەوە، کە بەهێزبوونی ئەقڵییەتی بە حیزبیکردنی دەسەڵات دەبێتە هۆی سەرەکی داکشانی شۆڕش و زیادبوونی ئیمتیازاتی کۆمەڵایەتی.

بۆلشەڤیکەکانەکان لەنزیکەوە، بەتایبەتی (ترۆتسکی) ئاگاداری بیربۆچوون و هەڵوێستی ئەو ئازادیخوازانە بوو، وەک دوژمن تێیدەڕوانیین و لە هیچ جێگەیەک بواری مانەوەیانی نەهێشتبووەوە، لە کرۆنشتاد ژمارەیەکی زۆری کوشتن و بریندارکردن بەندیخانەکانیشی لەو ئازادیخوازانە پڕکردبوو، جگە لەوە بە ئاگر و ئاسن پەلاماری بارەگەکانیانی دەدا و بە کۆمەڵ دەیکوشتن، خوێناویترینیان پەلاماری بارەگای مۆسکۆ بوو، تا ڕۆژی ئەمڕۆ کەس بەڵگەیەکی بە دەستەوە نییە و بڵێت سەرانی بۆلشەڤیکەکانەکان بەتایبەتی (لینین) ئاگاداری ئەو قەسابخانانە نییە.

لەنێو حیزبی بۆلشەڤیکەکانەکاندا دەنگ و هەڵوێستێکی کرێکاریی نارەزا دروستبوبوو (ئەلکسەندرا کۆلنتای) یەکێک بوو لەوانە داوای سەرەکیان دانانی سنوور بوو بۆ دەسەڵاتی حیزبی و گەڕاندنەوەی دەسەڵات بوو بۆ سۆڤیەتەکان، بۆلشەڤیکەکان ئەوانیشیان پاککردەوە، زۆریان لێکوشتن، زۆریشیان دەربەدەری سیبریا و شوێنە دووردەستەکانی دیکە کرد و بەشێکی دیان ڕەوانەی خلەفاوخانەکانی حیزب کرد، دواتر کەسنەیزانی لە چ گۆڕێک نران.

با ئێستە بزانیین چۆن ڕاگرتنی جەنگ، کرایە بەشێک لەو قەسابخانەیە. نەدەبووایە شۆڕشی کۆرە کرێکارییەکانی ئە ڵمانیا سەریبگرتایە، چونکە دەبووە وزەبەخشی کۆرە کرێکارییەکانی روسیا، بەتایبەتی ئەو دەمە سپارتاکیستەکانی ئە ڵمانیا وەک بۆلشەڤیکەکان بیریاننەدەکردەوە، بروایان بە هزری (حیزبی پێشڕەو) نەبوو، زیاتر خۆبەخۆیخوازی کرێکاری و دەسەڵاتی کۆرە کرێکارییەکان بوون بەتایبەتی (ڕۆزا لوکسمبورگ) و (کارل لێبکنێشت) (بڕوانە هەموو جنێوەکانی لینین) کە بەو دوو شۆڕشگێڕەی دەدان.

بۆلشەڤیکەکانەکان لە ڕامیارییدا بە سەلیقەبوون، دەیانزانی گەر جەنگ ڕابگیرێت، وزەبەخشی کرێکاری ئەودیوو بۆ ئە مدیوو، ئەمدیوو بۆ ئەودیوو بنەبڕدەکرێت و قور بەسەر کۆڕەکاندا دەکرێت، چۆن؟ لەبەر جەنگ لە هەردوولا سوپا دە

ستێگیرابوو و نەیدەپەرژایە سەرکاروباری نێوخۆ،ئەوەبوو بە گرێبەستێک جەنگ ڕاگیرا، لە هەردوولا سوپا دەستبە تاڵبوو، توانیان بگەڕێنەوە بۆ ناوەوە و ئەزمونی داپڵۆسین بخەنەگەڕوو و بکەونە وێزەی کۆڕەکان، لە ئەلمانیا بڵاوە بە کۆڕەکان کرا، چەندەها کادری کرێکاری شۆڕشگێڕ تیرۆرکران، بۆ نمونە (ڕۆزا) و (کارل لیبکنییشت) لە ڕوسیاش ئە وە کرا، کە بە کورتی باسمکرد. ئەو دەمە کەشێکی وەها دروستکرابوو، کەس نەیدەوێرا لە پێستی خۆیدا بجوڵێتەوە، یەکسەر بە پیاوی بێگانە و دژە-شۆڕش تاوانباردەکرا و سەرەنگوم دەکرا.

ئا لەو شەڕە خوێناویەدا (دەوڵەتی سەرمایەدار) بردیەوە و (هاوبەشی کرێکاران) دۆڕاندی، بە واتەیەکی دی شۆڕشی ڕامیاری گرەوی بردەوە و (دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا !! و حیزبی پرۆلتاریا!) باوکران.

دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا !! و حیزبی پرۆلیتاریا!!

ئەو دوو دەعبایە تەواوکەر و وزەبەخشی یەکترن، بەجیا هەرکامیان وەربگریت، لە تورەهات زیاتر هیچ واتایەکی تریان نییە، ئەو دووانە موڵکی دەسەڵاتی ڕامیاریین، نەک پرۆلیتاریا وەک چینێکی شۆڕشگێڕ، دەشێت یەک پرۆلیتار، یان دەستەیەکی ناهوشیار بیانکە موڵکی خۆیان و خۆیانی پێوەبابدەن، بەڵام پرۆلیتاریا وەک (چینێک) هیچ کارێکی بەوانە نییە، پرۆلیتاریا بە غەریزەش بێت، کارێک ناکاتە ئەرکی خۆی، گەر ئەرکی مێژویی خۆی نەبێت، ئەوە لە کیوێ و کەی پرۆلیتاریا بەبێ هودە بە دوای حیزبێکدا گەڕاوە، تا بیکاتە پێشڕەوی خۆی؟ لە هەموو شوێنێک هەمیشە ،هەر حیزب بەبێهودە بەدوای چینی پرۆلیتاریادا گەڕاوە، تا بیکاتە پاشکۆی خۆی. دەرهەق بەو دیکتاتۆریەتە نەفرە تییەش، پرۆلیتاریا هیچکات کاری پێینەبووە، تا پراکتیزەی بکات.

گەر بتوانرێت دیکتاتۆریەت واتایەکی پۆزەتیڤ و بەلەزەتی بدەیتێ، ئەوا دیکتاتۆریەتی پرۆلیتاریا خودی شۆڕشەکەیە تی، بەواتایەکی دی کاتێک پرۆلیتاریا بە شۆڕشە کۆمەڵایەتییەکەی فەرشی ئابووری لەژێر لاقەکانی بۆرژوازی دەردە هێنێت و دەمودەست دەیخاتە ژێر هاوبەشییە کرێکارییە ئازادەکان، تەنها ئەوویە پراکتیزەکردنی دیکتاتۆریەتەکەی، ئەگەر نا پرۆلیتاریا، نە دەسەڵاتی ڕامیاری هەیە، تا بیکاتە ئامرازی پراکتیزەکردنی دیکتاتۆریەت، نە خاوەنی هیچیشە تا بە دیکتاتۆریەت پارێزگاری بکات، پرۆلیتاریا دوای شۆڕشی کۆمەڵایەتی، هەیەتی و نییەتی هاوبەشیە ئازاد و ئارەزومەندەکانییەتی بەرگریان لێبکات، ئەو بەرگریەش، نە دەسەڵاتی ڕامیاری حیزبییە و نە واتای پراکتیزە کردنی دیکتاتۆریەتیش دەبەخشێت، تەنها بەرگرییەکی شۆڕشگێڕانەیە لە دەستکەوتەکانی شۆڕشی کۆمەڵایەتی، لەو بە رگریەشدا،نە کەس، نەهیچیش دەکاتە ئامرازی دەستی خۆی، تەنیا خۆیەتی خۆی بە خۆبەخۆیی، کەواتە پرۆلیتاریا وەک چینێک لە مومارەسەکردنی هیچ جۆرە دەسەڵات و حیزبێکدا ماهیەتی خۆی جێبەجێ ناکا و ناسەلمێنێ، پرۆلیتاریا شۆڕشەکەی، یان شۆڕشێکی کۆمەڵایەتیە، یان نییە، پرۆلیتاریا چینێکی شەقاوە نییە، خواست و هیوا و مەبەستی ڕامیاری نییە، خواست و هیوا و مەبەستەکانی کۆمەڵایەتیی و ئابووریین، تەنیا حیزبی پرۆلیتاریا، خۆڕێکخستن و خۆبەڕێوەبردنێکی چینایەتییە و وا لەنێو چوارچێوەی چینەکەی خۆیدا، دەستی دەرەکی نامۆی تیادا نییە، ئەو حیزبەی ئەو [ڕێکخستنی سەربەخۆیی جەماوەریی] پشتبەخۆبەستی چاونەترسە و مێژووی خەباتی پڕە لە هەزان هەزار مانگرتن و خۆپیشاندان و ڕاپەڕین و داهێنانی تیۆرییە.

حیزبی دەسەڵاتخوازەکان تەواو بە پێچەوانەوەیە و ڕامیارییە، دەسەڵاتخوازان تەواو بەوە هۆشمەندن، کە دەبێت بەر لە (شۆڕشی کۆشک) پێکهاتەیەکی ڕامیاری قوچکەیی (هەرەمی/ هیرارشی) خاوەن دیسپلین هەبێت، واتە دەوڵەتێکی بچوکراوەی حازربەدەست هەبێت، تا لە کاتی دەستخستنی دەسەڵاتی ڕامیاریدا، هەموو کون و کەلەبەری بەڕێوەبەرایە تییەکانیان پێپڕبکرێتەوە و وابێت کە دەوڵەت لەهیچی کەم نەبێت، بەتایبەتی لەبواری داپڵۆسینی جەستەیی (پۆلیس و سەرباز) و داپڵۆسینی هزری و ڕۆسنبیری (میدیا). ئە ئاواهین ئەو دوو جۆرە حیزبە، واتە (حیزبی کۆمەڵایەتی خۆبە

خۆیی شۆڕشگێڕ) و (حیزبی هۆشمەندی پێشڕەو) لێرەدا سەیر ئەوەیە ئەو (حیزبە هۆشمەندە)، دوو پەرتووکی هەن (الدولة و الثورة) و (ماالعمل)، ئەگەر لە دەستی بسێنیت، ئیتر هیچی پێنامێنێ ،نە بیلێت،نە بیکات.

شۆڕشی ئەنارکی.*************

بەر لە هەموو شتێک (باکۆنین) پێماندەڵێت "شۆڕشەکان یاری منداڵان نین" شۆڕش جەنگە، ئەو جەنگە ئەهلییە، ڕاستە شکێنەرە، تەنها کاردانەوەیە و هیچی دی پێویست بەوە ناکات قسە و قسەڵۆکی دی دوابخرێت، ئەو بەلایەوە سە یرە، کە ئەو جەنگە ئەوەندە نەفرەتی بێت و هەروەها ئەو لەوە بێگومانە، کە جەنگ ئەهلی شاڵاوێکی یەکژەمیی ڕۆماتیکییە و گورجوگۆڵییەکی کاریگەری مەزن دەهوروژێنێت، بۆ ئامانجی سەرکی، کە ئەویش تێکوپێکشکاندی هەموو جۆرەکانی سەروەریە، کە دەوڵەت خراپترین سمبولی هەموویانە، هەموو ڕۆژێک، لە هەموو شوێنێک دروستکاری خۆبە خۆیی جەماوەری، نێوەڕۆکی ستراتیجی ئەنارکیستە شۆڕگێڕەکانە، هەر ئەوەشە ڕاستی گومانلێنەکراوی فەلسەفەی ڕامیاریی باکۆنینی.

شۆڕشگێڕان تەنانەت بۆ ماوەیەکی کەمیش بێت، بۆ سوودگەیاندن بە ئازادی، پارێزگاری دادپەروەری و یەکسانی دەکەن و بەبێ هیچ چۆنوچەندییەک لەسەر ئەوە سوورن، کە لایەنگرانی یەکسانی ئابووریی و کۆمەڵایەتین، ئەگینا ئازادی دە بێتە وشەیەکی بێواتا و دوور لە مۆراڵ و گەشەکردن، هەموو درۆی گەورەن (باکۆنین) بلێبڕاوانە ئازادی دەخاتە ڕیزی پێشەوەی نەخشە، ئەو وا بیردەکاتەوە، کە "یەکسانی لە دونیادا لە خۆبەخۆیی کار و هاوبەشییەکان و هەرەوەزییە بە ڕەهەمهێنەرە ئازادەکانەوە سەرچاوە دەگرێت، نەک لە سەروەریکاری و دەوڵەتەوە.

(باکۆنین) جەخت لەسەرئەوە دەکاتەوە، کە ئەوەیە هۆکاری سەرەکی کەرتبوونی سۆسیالیستەکان، واتە هەرەوەزیخوازە شۆڕشگێڕەکان و کۆمونیستە سەروەریخوازەکان، دۆستانی دەسەڵاتی ڕەهای دەوڵەت، ئەستەمە بەبێ بوونی دەوڵەتێکی ستەمکار، سەروەریخوازیی و چینێکی چەوسێنەری خاوەن ئیمتیاز ، بوونی هەبێت.

ئێمە ئەمڕۆ بەباشی و بەئاسانی لە سلکردنەوەی ئەو ئەنارکیستە ڕوسە (باکۆنین) دەگەین، کە بەرامبەر بە بیرۆکەی بەڕێوەبردنی دەسەڵات لەلایەن (حیزبێک، یان چینێکی شۆڕشگێڕە)وە هەیبوو، کە لە چییەوە سەرچاوەیگرتووە.

دەربارەی دەوڵەتە جەماوەرییەکەی (کارل مارکس) پێماندەوترێت، لە دەوڵەتەکەی ئەودا هەمووما‌ن یەکسانیین، بە لێنی ئەوەش دەدەن، کە نە یاسایی، نە ڕامیاریی، نە ئابووریش چینی خاوەن ئیمتیاز بوونی نییە (...)، بەڵام حکومە تێک هەیە " لێرەدا باش تێبینی ئەوەبکەن" کە حکومەتێک هەیە و هەموو سامانەکانی بە دەستەوەیە، بەڵام بە هیچ جۆرێک وەک حکومەتەکانی دی حکومڕانی ناکات!! شتێکی سەیرە.

(باکۆنین) لای خۆی گومانی نەهێشتۆتەوە و ئەوەی یەکلاکردۆتەوە، کە پێویستە پرۆلیتاریا دوای ئەوەی کە دەست بە سەر ئامێری دەوڵەتدا دەگرێت، بۆ لەنێوبردنی بۆرژوازی، سوودی لێوەربگرێت. لای (باکۆنین) دەوڵەت دامودەزگایەکی دژەشۆڕشگێڕیی داپلۆسێنەرە، دوای ئەنجامدانی شۆڕش، تەنها بۆ ساتێکیش دەستیپێوەناگیرێت و لەنێودەبرێت، ئا لێرە دایە کەلەبەر و جیاوازی نێوان ئەنارکیزمی شۆڕشخواز و مارکسیزم، زۆر ئاشکرایە، کە ناتەبایی (مارکس) و (باکۆنین) ستراتیجی شۆڕشی سۆسیالیستی خستنە بنبەستێکی مەزنەوە، هەڵوێستە********* دژ بەیەکەکانیان زۆر لەوە زیاتر بوون، کە تەنها دەمەقاڵێیەک و پێشبڕکێیەکی ئایدیۆلۆجی بووبن. پاش ١٩١٧ ئەو گرفتە تیۆرییە بە جۆرێکی دراماتیکی، بەڕاستی پراکتیزەکرا، بە چەشنێک پرۆلیتاریای دونیای دووچاری زنجیرەیەک قەیرانکرد، کە ئەمڕۆ زیاتر لە هەموو کاتێک، کەس پێشبینی ترۆسکایی دەلاقەیەکی ڕۆشنی قوتاربوون، نابینێت.

پەراوێزەکان:

* بڕوانە پەڕتووکی (histoire de l'anarchisme) لاپەڕە ٢٤٢.

** بڕوانە پەرتووکی (بەرەو دەسەڵات)ی کاوتسکی.

*** بڕوانە پەڕتووکەکانی (ما العمل) و (الدولة والثورة) و (موجوعات نیسان)و (هل یحتفظ البلاشفة بالسلطة).

**** بڕوانە پەڕتووکی (la révoulition inconnu)ی ڤۆلین، هەروەها نووسینەکانی (ئیما گولدمان) و (ئەلکسندر بێرکمان).

***** بڕوانە پەڕتووکی (شۆڕشی نەناسراو inconnu la révollution) و نووسینەکانی ئیما گۆڵدمان و ئە لکسندر بیرکمان، سەردەمی شۆڕشی ڕوسی.

****** بڕوانە تاقیکردنەوەی شۆڕشی ئیسپانی و کۆرەکرێکارییەکانی ئیتالیا، کە چۆن لەبەر ڕۆشنایی تاقیکردنە وەی ڕوسیدا، بڤەیانکرد، بۆلشەڤیکەکانەکانی لەمەڕ خۆیان توخنی کۆڕەکانیان بکەون. س - ع.

******* پەڕتووکی (histoire de l'anarchisme) ل243-244- نوسینی (jean préposiet).

******** بەم بۆنەیەوە دەمەوێت مەتەڵێک هەیە ڕۆشنایی بخەمەسەر (بەڕاستی زۆر بەلامەوە سەیرە، کە (کارل مارکس) بەو هەموو توانا زانستییەی خۆیەوە،چۆن و چی گەیاندوویەتی بەو بڕوایە، کە دەبێت دوای شۆڕش دە وڵەت بهێلرێتەوە، بەمەرجێک ئەو لە هەموو کەسێکی دی باشتر ئەوەی زانیوە، کە هیچ دیاردەیەکی سەرخانی بەبێ بنە مایەکی مادی بوونی نییە،جا تۆ بڵێی ئەو لەو پرسەیەدا بە پێچەوانەی فەلسەفەکەی خۆیەوە (ماتەریالیزمی دایلێکتک و ماتەریالیزمی مێژویی) بیریکردبێتەوە؟! یان لەو پرسەیەدا سیلەی ڕەحمی خۆی لە (دەوڵەتە ڕەها)کەی هیگڵ نە بچڕاندوە، تکا دەکەم، گەر کەسێک هەیە و دەتوانێت وەڵامی ئەو مەتەڵە پیرۆزەم بۆ دەربخات، پێشەکی سوپاسی دە کەم، گرنگیش نییە لام ئەو کەسە (مارکسی)بێت، یان (ئەنارکی)بێت، یان هەرچییەکی دی بێت. س - ع.

• خوێنەرانی هێژا، لێرەدا کۆتایی بەم مشتومڕە دێ، کە هاوڕێیانێک بەشدارییان تێداکردووە، بەڵام مشتومڕەکە کراوە دەمێنێتەوە و هەر خوێنەرێک دەتوانێ لەسەر بۆچوونی بەشداربووان، ڕەخنە و سەرنج و پێشنیاری خۆی بدات و درێژە بە مشتومڕەکە بدا.- زاهیر باهیر -.